

مکتبہ اسلامیہ

دتراویح و مستطی

سره

دوترو او دتراویح و امامت له مستطو
دقرآن او احادیثو په رڼا کښی

مؤلف

مولانا رفیع قاسمی

مدرسہ دارالعلوم دیوبند

مکتبہ اسلامیہ
پشاور

خبرتيا

د علم او عرفان د نومينوالو ته خبر ور کول کيږي چې د مکتبي
 مرشيد يې لخوا د پياوړي عالم حضرت مولانا مفتي محمد رفعت قاسمي
 صاحب لاندې رسالې له اردو متن څخه پښتو ته ژباړل شوي:
 د امامت مسئلې، د اعتکاف مسئلې، د جوماتونو مسئلې،
 د لمانځه مسئلې، د اوداسه مسئلې، د جمعې د لمانځه مسئلې،
 د روژې مسئلې، د سفر مسئلې، د غسل مسئلې، د زکوة مسئلې،
 د تر اوچو مسئلې، د موزو مسئلې، د برات او د قدر د شپې
 مسئلې، د شرک او بدعت مسئلې، د ادا ب او ملاقات مسئلې،
 د ماثور خطبو مجموعې، د عيدينو او قرباني مسئلې، د حج
 او عمرې مسئلې، د رانده مينوال کولی شي چې دغه رسالې په
 خپله له مکتبي مرشيد يې او نور وروړي د کتابخانو څخه په مناسب
 قيمت تر لاسه کړي په درنښت.

د کتاب پيژندنه:

نوم: د تر اوچو مسئلې
 مؤلف: مولانا محمد رفعت قاسمي
 ژباړن: مفتي محمد ابراهيم خليل
 کمپوز او کرځه کتنه: مولوي عبدالغني «ساجد»
 گرځنده تېلېفون: ۰۳۲۱۸۰۱۶۷۷۴
 خپرونکی: محمد ساجد
 گرځنده تېلېفون: ۰۳۳۳۷۸۲۵۴۸۴ -
 د چاپ شمير: ۱۰۰۰
 چاپ: مکتبه مرشيديه سرکي مرويه کونته

عنوان	فهرست	من
انتساب.....	۱	۱
دنوي چاپ په اړه.....	۱	۱
ارشاد گرامي د حضرت مولانا محمود الحسن صاحب.....	۲	۲
ستره رايه د حضرت مولانا نظام دين صاحب.....	۳	۳
تقريظ د حضرت مولانا ظفیر الدین صاحب.....	۴	۴
د ترتيب کونکي وينا.....	۶	۶

لومړی باب

روژې او تراويح د مغفرت باعث دي.....	۷	۷
د روژې او قران شفاعت.....	۸	۸
د تراويح واهتمام او درکعتونو شمير.....	۹	۹
د خبرې لنډيز.....	۱۳	۱۳
له امام اعظم صاحب څخه پوښتنه.....	۱۵	۱۵
تراويح د ټولو لپاره سنت دي.....	۱۵	۱۵
په تراويحو کې د حافظ قران کریم اورول.....	۱۶	۱۶
ايا تراويح ورکول د امام ذمه واري ده.....	۱۶	۱۶
په تراويحو کې د امامت حق.....	۱۷	۱۷
د تراويح لپاره حافظ مقررول.....	۱۷	۱۷
يو سړی دوه ځايه تراويح ورکولای شي ګنه.....	۱۸	۱۸
حافظ ته په تراويحو کې د معاوضې ورکولو شرعي حيثيت.....	۱۸	۱۸
د تراويح و اجرت د تحفي په ډول.....	۱۹	۱۹
حافظ ته د تلور اتلو کراه او ډوډۍ ورکول.....	۲۰	۲۰
د تراويحو معاوضه.....	۲۱	۲۱

دنا بالغه حافظانو د قران پخولو لپاره	۲۲
په کوچني پسي د تراويحو مسئله	۲۳
د بي پيري بالغ حکم	۲۳
د يوميشتي کم پنځلس کلونو د هلک امامت	۲۴
د کوم عمر هلک تراويح ورکولای شي	۲۴
د پيري خړيوني حافظ امامت	۲۵
تر څنگلي پوري د لاس پيري شوي امامت	۲۵
د فيشني حافظ امامت	۲۵
د بد چلندي ميرمني په زوی پسي تراويح	۲۶
که د حافظ پيره تريوه مټ کمه وي	۲۶
د احتياط کونکي رانده امامت	۲۷
تراويح ورکونکی که د شريعت پابنده وي نو	۲۸
که حافظ د لمانځه پابندي کونکی نوي نو	۲۹
د معذور حافظ امامت	۲۹
پر دوو حافظانو پسي د تراويح کولو حکم	۲۹
د غير مقلد امامت	۳۰
چاچي د لماخستن لمونځ نه وي کړی دهغه امامت	۳۰
په نارينه پسي د ښځو اقتداء	۳۱
د ميرمنو د تراويحو جماعت	۳۱
د حافظ قران کريم چټک ويل	۳۲
د رکعتونو په شمير کې دا اختلاف واقع کيدو حکم	۳۲
په تهجد کې د تراويح د خورکعتونو کولو حکم	۳۳

که خدای مکره حافظ په تراويحو کې وفات شي	۳۳
حافظ په تراويحو کې قران پريږدي	۳۴
د لمانځه لپاره د امام د يو خاص سري انتظار کول	۳۴
د خپل ځان لپاره د جماعت ځنډول	۳۵
د تحريمي صحيح الفاظ څه دي	۳۵
امام ته تکبيرات ويل څنگه په کاردې	۳۵

دوهم باب

تراويح په کور کې فضيلت لري که په مسجد کې	۳۶
په کوم مسجد کې تراويح فضيلت لري	۳۷
د محلي د مسجد حق	۳۷
آيا خپل مسجد پريښودلای شو	۳۸
د مسجد پر بام تراويح کول	۳۸
په دوکانو کې تراويح کول	۳۹
په کور کې تراويح په جماعت کول	۴۰
د لماخستن لمونځ په مسجد کې او تراويح کور کول	۴۰
د يوه حافظ څو ځايه ختم کول	۴۰
د تراويح دوه جماعتونه کول	۴۱
په يوه مسجد کې د دوو حافظانو تراويح ورکول	۴۲
د څو حافظانو په گډه تراويح ورکول	۴۲
لس لس رکعته په دوو مسجدونو کې ورکول څنگه دي	۴۳
په يوه مسجد کې دوه جماعت	۴۳
په يوه مسجد کې دوه ځايه تراويح	۴۴

عنوان	فهرست	مخ
په تراويحو کې تريوه ختم زيات ويل څنگه دي	۴۴	۴۴
ديوه شخص په مراعات د تيرې ورځې تراويح راگرزول	۴۵	۴۵
درېم باب		
سماع		
د سماع اجرت	۴۶	۴۶
بيله سماع قران کریم ويل	۴۶	۴۶
حافظ ته فتحه څوک ورکړي	۴۶	۴۶
کوچنی سماع به چيرې درېږي	۴۷	۴۷
آيا سماع د حافظ په برابرې درولای شو	۴۷	۴۷
قران کریم ته په کتو سماعت کول	۴۸	۴۸
دهيريدوله امله چوپه خوله فکر او سوچ کول	۴۸	۴۸
دهيريدو پر مهال يو ځای بل ځای ويل	۴۹	۴۹
حافظ د سماع د بنودلو تر وخته چوپ پاتې کيدلای شي	۴۹	۴۹
د حافظ د تنگولو حکم	۴۹	۴۹
صرف د فتحې ورکولو په نيت په تراويحو کې برخه اخيستل	۵۰	۵۰
د غلطې فتحې په ورکولو حافظ پرېشانه کول	۵۰	۵۰
په نيت تر لويابې او د سه فتحه ورکړي	۵۱	۵۱
د تراويحو پروخت شاته خبرې کول	۵۱	۵۱
په تراويحو کې درکوع انتظار کول	۵۲	۵۲
د سماع د نيستي په مهال قران ته په کتو فتحه ورکول	۵۲	۵۲
شيعه حافظ فتحه ورکولای شي ځکه	۵۳	۵۳
درکوع انتظار کول	۵۳	۵۳

عنوان	فهرست	مخ
خلورم باب		
ترويح		
ترويح ولې کول کيږي	۵۴	۵۴
په ترويح کې څومره ناسته په کار ده	۵۵	۵۵
په ترويح کې په لور او از درود ويل	۵۵	۵۵
په ترويح کې د دعا ثبوت شته ځکه	۵۶	۵۶
تر هر څلورو رکعتو وروسته دعا غوښتل	۵۶	۵۶
په هره ترويح کې په لاس پورته کولو دعا غوښتل	۵۷	۵۷
په ترويح کې نصيحت کول	۵۸	۵۸
په ترويح کې دغه کلمات ويل څنگه دي	۵۸	۵۸
پنځم باب		
تراويح له کوم وخت څخه شروع کيږي څه وخت ختميږي او	۶۰	۶۰
په تراويحو کې له يوه ختم څخه کوم سنت مراد دي	۶۱	۶۱
په مياشت کې يو ختم کول سنت دي	۶۲	۶۲
له رسول الله ﷺ څخه د شلور رکعتو ثبوت	۶۲	۶۲
تراويح له نبي کریم ﷺ څخه ثابتې دي	۶۳	۶۳
تراويح په جماعت سنت دي ځکه	۶۳	۶۳
بيله شرعي عذر په تراويح پرېښودل څنگه دي	۶۳	۶۳
د تراويحو د پرېښودونکي حکم	۶۴	۶۴
تراويح دروژې تابع نه دي	۶۴	۶۴
د تراويح کونکي او روژه نه نيونکي حکم	۶۵	۶۵
د وظيفې په وجه دو تر و جماعت پرېښودل	۶۵	۶۵

د تراویحو پروخت که خوب غالب وی نو	۶۵
مقتدی که په ناسته کې ویده شي نوڅه حکم لري	۶۶
په تحریمه کې دمقتدی غلطی	۶۶
د تراویحونیت	۶۷
د تکبیر تحریمه پر مهال د لاسونو نیولو طریقه	۶۷
بیله ثناء قرائت پیل کول	۶۸
په تراویحو کې د شلور کعتونو په یو ځل نیت کول	۶۸
دوه دوه رکعت تراویح کول	۶۸
په تراویحو کې د سنت قرائت اندازه	۶۹
آیا په تراویحو کې اوږده سورتونه ویل په کار دي که لنډ	۶۹
په تراویحو کې د شلور کعتونو د عقیده لرونکي کمبود زیادت	۷۰
په تراویحو او نور لمنځونو په د قرائت د په زور والي اندازه	۷۰
یوازې په تراویحو کې قرائت څنگه ووايي	۷۲
آیا تراویح دارنگه هم کیدای شي	۷۲
لومړی و تر کول په کار دي که تراویح	۷۳
دوه رکعت سنت مخکې کول په کار دي که تراویح	۷۳
له کومو خلکو چې فرض تیر شي جماعت باید وکړي که څنگه	۷۳
د تراویحو تیر شوي رکعتونه کله راگرزول په کار دي	۷۴
په تراویحو کې پاتې شوي آیاتونه به چیرې راگرزوي	۷۵
پاتې شوي آیاتونه په راتلونکي ورځ ویل څنگه دي	۷۵
له تراویحو سره تړلې یوځای دیرش مسئلې	۷۷

شپږم باب

د بسم الله په بیان کې	
آیا په تراویحو کې په زوره بسم الله ویل ثابت دي	۸۰
د بسم الله په زوره ویل په تراویحو کې څنگه دي	۸۱
د قرائت د امامانو پیروي په تلاوت کې ده نه په لمانځه کې	۸۱
له سورة اخلاص سره بسم الله ویل	۸۲
د بسم الله په اړه د مولانا تها نوي صاحب فتوی	۸۳
په تراویحو کې تر هر سورت مخکې بسم الله ویونکی حنفی	۸۳
د بسم الله په اړه د امام اعظم صاحب مسلک	۸۴
د خبرې لنډیز	۸۴
اووم باب	
سجده سهوه	
د سجده سهوي اصول	۸۵
سجده سهوه په لاندنیو وجهو واجبیږي	۸۵
د سجده سهوي کولو طریقه	۸۶
که دواړه لور و ته سلام وگرزوي نوڅه حکم دی	۸۶
سجده سهوه یې وکړه خو سلام یې ونه گرزاوی	۸۶
که یې په سجده سهوه کې یوه سجده وکړه	۸۶
د واجب په څنډولو سجده سهوه	۸۷
په ډیرو غلطیانو خو سجده سهوي کیږي	۸۷
په سجده کې درکوع تسبیح ویل	۸۷
د سجده سهوي په وجوب کې ټول لمنځونه برابر دي	۸۸
په کومه غلطی لمنځ فاسدیږي	۸۹

عنوان	فهرست	مخ
په لمانځه کې په کوم لیکل شوي د نظر لگیدل	۹۰
یوه سجده کول څنگه دي	۹۰
د حافظ یو آیت څو ځله ویل	۹۱
د متشابه (سره ورته) حکم	۹۱
د تراویحوپه لومړي رکعت کې تر کیناستلو وروسته ولاړیدل	۹۲
په لومړي او دریم رکعت په څومره کیناستو سجده سهوه لازمیږي	۹۲
دری رکعت کول څنگه دي	۹۳
حافظ دریم رکعت ته ولاړ شو	۹۳
څلور رکعت تراویح چې په کې اوله ناسته ونکړي	۹۴
په دوهم رکعت کې په هیڅ ولاړ شو	۹۴
د تراویحوپه دوهم رکعت د ناستې په هیریدو په څلورم رکعت	۹۵
که تر څلور رکعت کولو وروسته سجده سهوه ونکړي نو	۹۶
بې له ناستې د څلور ورکعتونو په اړه د مولانا تهاڼوي رایه	۹۷
په دوهم رکعت کې تر تشهد وروسته ولاړیدل بیرته کیناستل	۹۸
که یو سورت شروع کړي بیا هغه پرېږدي بل ووايي	۹۹
ځینې حافظان په رکوع او سجده کې قرآن کریم یادوي	۹۹
د ضادل لفظ باید څرنگه ادا شي	۱۰۰
ضالین په دالین ویلو لمونځ صحیح کیږي او کله	۱۰۰
د ضادل لفظ په اړه د مولانا رشید احمد گنگوڅي فتوی	۱۰۱
د ضادل لفظ په اړه د مولانا محمد شفیع صاحب فتوی	۱۰۱
په سلام کې که د علیکم په ځای علیتم له خولې ووزي	۱۰۲
په لمانځه کې د سلام علیکم ویلو حکم	۱۰۲

عنوان	فهرست	مخ
په سلام کې باید مخ څومره وگرزول شي	۱۰۳
اتم باب		
د تلاوت سجده		
د تلاوت د سجدې ثبوت او فضائل	۱۰۳
د تلاوت سجده فرض ده که واجب او ددې دادا کیدو طریقه څه ده	۱۰۴
د تلاوت د سجدې نیت	۱۰۴
د تلاوت د سجدې دادا کولو طریقه	۱۰۵
په تراویحو کې د تلاوت د سجدې اعلان کول څنگه دي	۱۰۵
که د سجدې آیت د سورة په پای کې راشي	۱۰۶
د تلاوت سجده د لمانځه له سجدې سره ادا کیږي او که نه	۱۰۷
که د تلاوت د سجدې یو څه برخه ووايي	۱۰۸
په رکوع او سجده کې د تلاوت د سجدې نیت کول څنگه دي	۱۰۸
که مقتدي له امام سره د تلاوت سجده ونه کړي شواي نو	۱۰۹
د تلاوت د سجدې تر ادا کولو بیا په کومه وجه لمونځ راگرزونکی	۱۱۰
د سجدې تر آیت ویلو په څومره وروسته سجده کوي	۱۱۰
د سجده تلاوت په اوږدو ځینې مقتدیان سجدې ولاړل او ځینې	۱۱۱
په لمانځه کې د سجدې د آیت ویونکي سجده هیڅه شوه	۱۱۱
که د حافظ د سجدې آیت هیر شي	۱۱۲
د تیر شوي رکعت دادا کولو په مهال که د امام څخه د سجدې آیت	۱۱۲
که د سجدې د آیت په اوږدو د سجدې په ځای رکوع ته ولاړ	۱۱۳
په لمانځه کې تر سجده تلاوت وروسته دوهم ځل بیا هغه آیت	۱۱۳
تر سجده تلاوت ادا کولو وروسته د حافظ راتلونکی آیت	۱۱۳

- ترسجده تلاوت وروسته سورة فاتحه دوهم ځل ويل ۱۱۴
دوه رکعته يې پوره کړل په نور و دوه رکعتونو کې يې بيا ۱۱۵
که يې په تراويحو کې سجده تلاوت هيره شي ۱۱۶
د تلاوت د يوې سجده په ځای يې دوې سجده وکړي ۱۱۶
د سورة حج اخري سجده او دهغه حکم ۱۱۷
په سورة ص کې د تلاوت د سجده آيت کوم دی ۱۱۷

نهم باب

د تهجد او شينې په بيان کې

- د تهجد د جماعت حکم ۱۱۸
د تهجد د جماعت او د شاه صاحب رايه ۱۱۸
په روژه کې د تهجد جماعت ۱۱۹
د روژې په مياشت کې په تهجد کې دوه يا څلور کسه سره ۱۲۰
د تهجد د جماعت حکم ۱۲۰
د نفلونو جماعت او د ديو بند اکابر علماء ۱۲۱
په تهجد کې که ځينې خلک د امام اقتدا وکړي د کراهت ذمه وار ۱۲۴
شينه يعنې په يوه شپه کې قران ختمول څنگه دي ۱۲۴
شينه جائز ده او کنه ۱۲۵
د نفلو په جماعت کې شينه کول څنگه دي ۱۲۵
د شينې قاعده کليه ۱۲۶
د شينې په اړه د مولانا رشيد احمد گنگوڅي فتوی ۱۲۶

د ختم په ورځ ديلا بيلور و اجونو په بيان کې

- په کومه ورځ ختم وکړو ۱۲۷
د ختم په ورځ درې ځله قل هو الله ويل څنگه دي ۱۲۷
د سورة اخلاص په اړه د مولانا تهاڼوي فتوی ۱۲۸
له ځينې سورتونو وروسته له قران پرته نور الفاظ ويل ۱۲۸
د ختم په ورځ نور آياتونه ويل څنگه دي ۱۲۹
د ختم په ورځ تر مفلحون پورې ويل څنگه دي ۱۲۹
د ختم په ورځ يې بايد څرنگه ووايو ۱۳۰
د حضرت مولانا مفتي کفايت الله صاحب فتوی ۱۳۱
تر سنتو او نفلو وروسته دعا په انفرادي توگه که ۱۳۱
د قران له ختميدو وروسته دعا ۱۳۱
تر تراويحو او و ترو وروسته دعا کول څنگه دي ۱۳۲
له سلام وروسته بيله دعا مقتدي تللاي شي ۱۳۲
تر لمانځه وروسته دعا سوکه و غواړي که په زوره ۱۳۳
امام که په زوره دعا کوي نو د ځان لپاره د الفاظ نه خاصوي ۱۳۳
آيا دعا د لمانځه جزء ده ۱۳۴
په دعا کې چيرې کتل په کار دي ۱۳۴
دعا په يقين سره کول په کار ده ۱۳۴
د دعا طريقه ۱۳۵
په دعا کې لاسونه تر کومې اندازې پورته کيږي ۱۳۵
له دعا وروسته آمين ويل ۱۳۵

عنوان	فهرست	مخ
مسبوق که په پاتې رکعت کې سهوه شي	۱۴۷	۱۴۷
که مسبوق له امام سره سلام وگرزوي	۱۴۷	۱۴۷
دوولسم باب		
د وترو ثبوت او مسئلې		
د وتر فضائل او مسائل	۱۴۷	۱۴۷
د وترو وجوب او طريقه	۱۴۹	۱۴۹
د وترو امامت	۱۴۹	۱۴۹
که دامام مذهب په رکوع کې د قنوت دعا ويل وي	۱۵۰	۱۵۰
که ټول خلک دروژې په مياشت کې تراويح پرېږدي نو	۱۵۰	۱۵۰
که فرض په جماعت ونشي نو آيا وتر په جماعت کولای شي	۱۵۰	۱۵۰
که امام صرف فرض وکړي او حافظ تراويح او وتر	۱۵۱	۱۵۱
له روژې وروسته وتر په جماعت څنگه دي	۱۵۱	۱۵۱
په روژه کې وتر په جماعت افضل دي	۱۵۱	۱۵۱
تهجد کونکي له فرضو سره وتر کولی شي کنه	۱۵۲	۱۵۲
که څه تراويح پاتې شوي نولومړۍ به تراويح پوره کوي که وتر	۱۵۲	۱۵۲
د وترو له کولو وروسته معلومه شوه چې د تراويح دوه رکعتونه	۱۵۳	۱۵۳
د وترو نيت	۱۵۳	۱۵۳
وترو ته بايد واجب وويل شي او کنه	۱۵۴	۱۵۴
د سنتو په نيت و تر کول	۱۵۴	۱۵۴
د تراويحوپه گڼلو په وترو کې اقتدا کول	۱۵۴	۱۵۴
په وتر کونکي پسې تراويح کونکي	۱۵۵	۱۵۵
په وترو کې له رکوع مخکې د لاسونو پورته کولو او دعا قنوت	۱۵۵	۱۵۵

عنوان	فهرست	مخ
له دعا وروسته په مخ لاسونه تيرول څنگه دي	۱۳۶	۱۳۶
دروژې په مياشت کې مسجد نبایسته کول	۱۳۶	۱۳۶
د قران کریم د ختم په ورځ حافظ ته اميل ورپه غاړه کول	۱۳۷	۱۳۷
د تراويحوپر ختمیدو شریني ویشل	۱۳۸	۱۳۸
یوولسم باب		
دلما خستن دلما نڅه مسئلې		
که چا دلما خستن لمونځ بې اودسه وکړ	۱۳۸	۱۳۸
آيا دلما خستن فرض بې اودسه او وتر په اوداسه کونکي به	۱۳۹	۱۳۹
بې له اړتیا فتحه ورکول	۱۴۰	۱۴۰
دلما خستن تر لمانځه وروسته د نفلو په نیت په جماعت کې بر	۱۴۰	۱۴۰
دلما خستن دلما نڅه یو رکعت نیونکي به پاتې لمونځ څنگه	۱۴۰	۱۴۰
د دریو رکعتونو په کولو د سجده سهوي کونکي لمونځ څنگه	۱۴۱	۱۴۱
دلما خستن پر دریم رکعت په هیره کینا پستل	۱۴۱	۱۴۱
دلما خستن پر دریم رکعت تر سلام وروسته یو رکعت	۱۴۲	۱۴۲
څوک چې په پنځم رکعت کې شامل شي دهغه لمونځ وشواو	۱۴۲	۱۴۲
دلما خستن پنځه رکعت کولو حکم	۱۴۳	۱۴۳
امام په هیره په دوهم رکعت سلام وگرزوي	۱۴۴	۱۴۴
دلما خستن په لمانځه کې که قرائت سو که ووايي نو	۱۴۴	۱۴۴
دلما خستن په قضا کې به قرائت څنگه وایي	۱۴۵	۱۴۵
دلما خستن دلما نڅه په اوله ناسته کې سهواو لار شو بیر	۱۴۵	۱۴۵
دلما خستن یوازې لمونځ کونکي که په جماعت کې شریک	۱۴۶	۱۴۶
که مقعدی په امام پسې التحیات پوره کړي نو	۱۴۶	۱۴۶

ديار لسم باب

سنتونه او نفلونه څه شی دي

- له وترو وروسته د نفلو ثبوت او طريقه ۱۶۶
- د وترو وروسته د نفلو ثبوت ۱۶۸
- آيا له وترو وروسته نفل صحيح دي ۱۶۹
- نفل تر څه وخت پورې وي ۱۶۹
- له تراويحو وروسته د نفلو د جماعت څه حکم دی ۱۶۹
- کوم ځای چې نفل وکړي له هغه ځايه جلا نفل کوڅنگه دي ۱۷۰
- دوه نفلونه هميشه کوي که کله ناکله يې پريږدي ۱۷۰
- آيا نفل لمونځ په شروع کولو واجبېږي ۱۷۱
- سنت او نفل په کور کې کول افضل دي که په مسجد کې ۱۷۱
- له وترو وروسته نفل په ناسته کول که په کار دي که په ولاړه ۱۷۲
- د حضرت مولا تامحمد قاسم نانوتوي رايه ۱۷۳
- د معذور رعايت ۱۷۳
- د نبی کریم ﷺ نفل په ناسته کول د امت د تعليم د پاره دي ۱۷۳
- نفل نن هم په ناسته کولی شي ۱۷۴
- په ناسته لمونځ کونکي به چيرې گوري ۱۷۵

ضمیمه

- تراويح شل رکعت هم سنت دي ۱۷۵
- د تلاوت د سجده شرعي حيثيت ۱۷۸
- د تلاوت د سجده شرطونه ۱۸۰

- په اللم اناکې کې د ملحق حاء ته زور ورکړو که زیر ۱۵۶
- له سورة فاتحي وروسته دعا قنوت ويل ۱۵۷
- د وترو په دوهم رکعت کې يې تکبير ويل هير شول ۱۵۷
- دعا قنوت په حديث ثابت ده او کنه ۱۵۷
- سره لدې چې دعا قنوت يې په يادوي بله دعا ويل ۱۵۸
- که د چاد دعا قنوت په ياد نه وي نوبه څه وايي ۱۵۸
- که له رکوع مخکې يې دعا قنوت وويله نور رکوع ۱۵۸
- بيله تکبير ويلو د قنوت لوستلو څه حکم دی ۱۵۹
- که په اول يادوهم رکعت کې قنوت ووايي ۱۵۹
- د امام د وترو اوله ناسته هيره شوه ۱۶۰
- د واجبواو سنتوپه اوله ناسته کې درود ويل ۱۶۰
- ځينې نور رکوع وکړه ځينو ونه کړه نو څه حکم دی ۱۶۱
- که امام دعا قنوت پريږدي رکوع ته ولاړ شي نو مقتدي به څه کوي ۱۶۲
- که مقتديانولاد دعا قنوت ختمه کړې ونه وي امارکوع ته ولاړ شي ۱۶۲
- که د وترو په دوهم يادريم رکعت کې شريک شي نو قنوت به ۱۶۳
- نيم سورت لوستل نيم پريښودل څرنگه دي ۱۶۴
- په وترو کې د کوم سورت ويل سنت دي ۱۶۴
- سورتونه معلومول ۱۶۵
- ترو ترو وروسته د سبحان ملک القدوس نه ويونکي څه ۱۶۵
- سبحان الملك القدوس څه وخت ووايي ۱۶۶

د تلاوت د سجدې د واجبيدو اسباب	۱۸۲
د تلاوت د سجدې اړوند مسئلې	۱۸۴
دهغه اياتو نو بيان كوم چې سجده تلاوت ورباندې واجبيږي	۱۹۵
د تراويحوپه ختم حافظ ته تخفه او نذرانه ورکول	۱۹۸
پر دې مسئله دلاندې علماؤ امضاگانې	۲۰۱
د نقلو جماعت کول	۲۰۱

د تراويحو مسئلې

بسم الله الرحمن الرحيم

انتساب

زه دخپل دې محنت نسبت سيدنا عمر فاروق رضي الله عنه ته په کولو نیکمرغي حاصلوم چا چې له قاعدې سره سم د تراويحود جماعت اهمتام او انتظام وفرمايي دهمده په اړه د سيدنا علي رضي الله عنه ارشاد دی الله تعالی دې دده قبر همداسې له نوره ډک کړي لکه څرنگه چې ده زمونږ مسجدونه منور کړل.

د نوي چاپ په اړه

نحمده ونصلی علی رسوله الکریم زما په وهم او گمان کې دا خبره نه وه تیره شوې چې زما په څير د بې سامانه اولاشي کتابونه (مکمل او مدلل دروژې مسئلې، مکمل او مدلل د تراويحو مسئلې، مکمل او مدلل دا عتکاف مسئلې، مکمل او مدلل دامامت مسئلې او د آداب او ملاقات مسائل) به دومره مقبوليت حاصلوي د الله تعالى په فضل سره تر توقع يې زياته کاميابي وموندله او په هند اوله هند څخه بهر د بنده حوصله افزايي او قبوليت وشو زه د زړه له تله د دغو ټولو خواخوږيو شکر کونکی يم له يولوري چې زه خپل کم علمي او بېل لوري د کتابونو مقبوليت ته گورم نويې اختياره زما سر د خداي تعالى په دربار کې پر سجده اوزه مې د الله تعالى له ثنا ډک شي چې په خپل ځانگړي فضل او کرم يې يوه عاجز او ناتوانه ته د دين خدمت ورپه برخه کړ داده په دومره لږه موده کې بشپړې او مدللې د تراويحو مسئلې دريم چاپ له غلطيو اصلاح شوي وړاندې کيږي له دې څخه معلوميږي چې په خواصو او عوامو کې د الزمي مقبوله ده

اودوی له دې څخه گټه پورته کوي یقیناً دا ټوله دلوی خدای ﷻ تر فضل وروسته داستاذانو کرامو د دعاگانو او د دارالعلوم دیوبند د فیض پایله ده الله تعالی دې زما خاکسار د کوچنی خدمت قبول، دا خرت توبه او د دواړو جهانود کامیابی وسیله وگرځوي او په راتلونکي کې دې هم د خدمت توفیق رایه برخه کړي آمین

محمد رفعت قاسمی ۱۵ رجب ۱۴۱۰ هـ ج

ارشاد گرامی

حضرت مولانا مفتی محمود الحسن صاحب دامت برکاتهم
دارالعلوم دیوبند مفتی اعظم

بسم الله الرحمن الرحيم

نحمده ونصلی علی رسولہ الکریم اما بعد: تر نظر لاندې کتاب د تراویحو مسائل او د تراویحو امامت چنې ترتیب کونکي یې مولانا محمد رفعت قاسمی مدرس دارالعلوم دیوبند دی د چاچې یو کلنی درسی تړون د دې بنده سره هم شته پر خپله موضوع ډیر گټور او جامع کتاب دی نوموړي ډیرې باوري فتاواوې او نور اړونده کتابونه په ډیره خوله بهولو سره مطالعه کړي زیات او کم خلور سوه د تراویحو او تراویحو امامت مسئلې یې یوځای د باب او عنوان په ترتیب سره راغونډې کړې له مبالغې پرته زما په نظر تراوسه کوم داسې کتاب نه دی راغلی چې په کې دې د تراویحو او د تراویحو امامت دومره گڼ شمیر مسائل بیان شوي وي ځکه زه نوموړي ته دده پردغه بې ساري کوښښ د زړه له تله مبارکي ورکوم د دغو مسئلو په هر رمضان المبارک کې اړتیا پېښېږي او چونکه په ټول

کال کې صرف یوه میاشت د تراویحو کولو او ورکولو لپاره وي ځکه نوعوام خو عوام دي کله ناکله ډیر خواص او علماء هم غلط شي اود هغوی لپاره د اړوندو مسئلو لټه ستونزمنه شي الله تعالی دې مؤلف ته د خیر بدله ورکړي چې هغه د تراویحو او د تراویحو امامت مسئلې په دومره گڼ شمیر یوځای راغونډې کړي چې اوس به شاهد داسې اهمه مسئله نه وي کومه چې به په دې کتاب کې نه وي بیان شوې دا کتاب د عوامو او خواصو دواړو لپاره گټور او مفید دی د عاده چې الله تعالی د ازیات نه زیات گټور او مقبول وگرزوي او مؤلف ته په راتلونکي کې هم د دارنگه خدماتو موقع ورپه برخه کړي آمین یارب العلمین

العبد محمود غفرله ۲۲ / ۸ / ۱۴۰۷ هـ ق

ستره رایه

حضرت مولانا مفتی نظام دین صاحب مد ظله العالی دارالعلوم دیوبند صدر مفتی

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله ولله والصلاة على اهلها محمد بن المصطفى وعلى اله واصحابه وازواجه واللاحقين بهم الى يوم القرار وبعد: تر نظر لاندې رساله (د تراویحو مسائل او د تراویحو امامت) د مولانا محمد رفعت قاسمی تالیف د مؤلف د بې ساري هڅې او محنت نتیجه ده چاچې د تراویحو او د تراویحو امامت په اړه تردې خلور سوه مفتی به جزئي مسئلې د معتبرو کتابونو له حوالو سره یوځای را جمع کړې چې هر چاته هر کال په رمضان کې ورته اړتیا پېښېږي او په کال کې صرف

دیوخل ضرورت پېښیدوله کبله په عامه توگه په ذهن کې دنه حاضر والی په وجه خلک له غلطیو سره مخ کیږي.

ددې رسالې لویه ځانگړتیا داده چې نوموړي مؤلف دهرې مسئلې تر عنوان قائمولو وروسته دهر مخ فهرست هم ترتیب کړی چې په کې د مسئلې په لټه ډیره هوسایي وي ددغو ځانگړتیاووله امله دغه رساله دعوامو او خواصو ټولولپاره ډیره گټوره او نافع شوې ده دامسلې یوځای عموماً دارنگه نه ترلاسه کیږي ځکه ددې افادیت نور هم زیات شوی دعاده چې الله تعالی دنوموړي مؤلف دغه هڅه مقبوله هڅه وگرزوي او په آئنده کې هم ددارنگه خدماتو موقع ور عطا کړي آمین ثم آمین فقط بنده نظام الدین

مفتی دارالعلوم دیوبند

۱۴۰۶/۱۱/۴ هـ ج

تقریظ

د حضرت مولانا مفتی ظفر الدین صاحب زید مجد هم ددارالعلوم دیوبند مفتی

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله وكفى وسلام على عباده الذين اصطفى

الحمد لله دمسلمانانوله دين سره مينه او شوق زياتیږي اوله همدې سره دا حکامو طلب او پلټنه هم روانه ده دايوه ښه نښه ده الله تعالی دې په دغونیکو جذباتو کې زیاتوالی وکړي په هره دوره کې دزمانې دتقاضی سره سم داسلامي احکامو ټولگې په ترتیب سره خپرې شوې او مسلمانانوله هغوی څخه استفاده کړې دا خبره زمونږ ټولولپاره

د خوشحالی باعث ده چې ددارالعلوم دیوبند یوه استاذ قاری محمدرفعت صاحب دارتیا په احساسبولوله تراویحو سره تړلې مسئلې کومې چې دفتاواؤ په کتابونو کې شیندلې دي په یو ځانگړي ترتیب راغونډې کړې ترڅو عوام او خواص په اسانۍ سره له هغه څخه استفاده وکړای شي اودارتیا پرمهال دغه ټولگه هر مسلمان له ځان سره وساتلای شي چونکه د تراویحو مسئلو ته اړتیا د کال صرف په یوه میاشت کې په عامه توگه هر لمونځ کونکي ته پېښیږي او په عامه توگه دامسلې په ذهن کې حاضرې نه وي که کتاب ورسره وي نو په خپله به یې په پانواو ورقواوولو وگوزي ځکه دنوموړي فتاوی دارالعلوم دیوبند مدلل او مکمله، کفایت المفتی، مجموعۀ فتاوی عبدالحی فرنگي محلی اونور وفتاواو ټولگې مخته په ایښودلو د تراویحو دامامت اود تراویحو اړوند مسئلو دراغونډولو هڅه کړې ده همدارنگه یې په سلگونو مسئلې دگڼ شمیر کتابونو په حواله یوځای کړې دي هیڅ شک نشته چې دا کار زیات زیار غوښتونکی ؤ او ډیره ځان خوښه یې غوښته دمرتب زیار او کوښښ دستاینې وړدی چې هغه همت ونه بایله او خپلو هڅو ته یې دوام ورکړ او اخیږای دبریا لیتوب غاړې ته ورسید رښتیا داده چې نوموړی زمونږ ټولوله لوري دمننې حقداردی ځکه هغه له دغه فرض د علماؤ او وړې سپکې کړې او یوه ارزښتمنه ټولگه یې مسلمانانو ته وړاندې کړه له دې څخه یوازې عوام نه بلکه انشا الله علماء او مفتیان هم دارتیا پرمهال استفاده کولای شي دعاده چې الله تعالی

دمولانا محترم زیار او کونښن قبول او دا خرت لپاره یې ورته توبښه
وگرزوي آمین

د عاغونښتونکي محمد ظفیر الدین د دارالعلوم دیوبند مفتی

د ترتیب کونکي وینا

نحمده ونصلی علی رسولہ الکریم اما بعد: په وړاندې شوي کتاب
کې د تراویحو، ماخستن او ورترو مسئلو ته په یو ځانگړي ترتیب سره
د وړاندې کولو کونښن شوی په کتاب کې له عربي عباراتو څخه د ځان
ساتلو په خاطر یوازې مفتی به قول راخیستل شوی ترڅو عام
لوستونکي د مسئلو په فهمولو کې د کومې ستونزې سره مخ نشي
د بنده دا کتاب د دارالعلوم دیوبند د بناغلیو مفتیانو د فیض نتیجه ده
په دې مهال و عامو مسلمانانو ته په وړاندې کولو سره مې زړه د الله
له حمد او ثنا ډک دی چې صرف پخپل توفیق او مهرباني سره یې دغه
خدمت زما غوندې بې سامانه او ناتوانه بنده څخه واخیست.

د عاده چې بڅبونکي خدای په خپل فضل او کرم ددې حقیر بنده
خدمت قبول کړي او په خپلو شکر کونکو بنده گانو کې ددې حقیر نوم
هم ولیکي ټلین یارب العلمین

محمد رفعت قاسمی

مدرس دارالعلوم دیوبند ۱۴۰۵ هـ ج

بسم الله الرحمن الرحيم

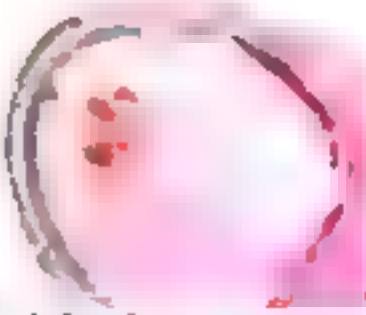
لومړی باب

روژې او تراویح د مغفرت باعث دي

عن ابی هريرة قال قال رسول الله ﷺ مَنْ صَامَ رَمَضَانَ اِيْمَانًا وَ اِحْتِسَابًا
غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَ مَنْ قَامَ رَمَضَانَ اِيْمَانًا وَ اِحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ
مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَ مَنْ قَامَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ اِيْمَانًا وَ اِحْتِسَابًا غُفِرَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ
ذَنْبِهِ «بخاری و مسلم»

ژباړه: له حضرت ابو هريرة څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ
و فرمایل: کوم څوک چې درمضان روژې په ایمان او احتساب سره
(د ثواب په نیت) ونیسي دهغه ټول مخکنې گناهونه ورمعافېږي
همدارنگه کوم څوک چې په ایمان او احتساب سره درمضان په
شپو کې نفل د تراویحو وکړي دهغه هم ټول مخکنې گناهونه معافېږي
همداراز څوک چې د قدر په شپه په ایمان او احتساب سره نفلونه
وکړي دهغه هم ټول گناهونه وربخښل کېږي.

تشریح: په دغه حدیث کې په رمضان کې روژو ته، درمضان په
شپو کې نفلونه او په ځانگړي توگه د قدر د شپې نفلونو ته
د مخکنیو گناهونو د مغفرت او معافۍ وسیله ویل شوي په دې شرط
چې روژې او نفلونه په ایمان او احتساب سره وي دغه ایمان
او احتساب خاص دیني اصطلاح ده ددې مطلب همدا وي چې کوم
نیک عمل وکړل شي دهغه محرک خاص د الله ﷻ او دهغه در رسول ﷺ
منل او دهغوی پروعدو او وعیدو باندې یقین راوستل وي او دهغوی

د ښودلي اجرا و ثواب طمع او هيله وي کومه بله جذبه او موخه ددې محرک نه وي همدغه ايمان او احتساب زموږ د اعمالو زړه او روح دی که دانه وي نو بيا ظاهري غټ نه غټ اعمال هم بې روح او دننه تش دي کوم چې خدای ﷻ مکړه د قيامت په ورځ د ناچلنده روپيو په څير ثابتېږي او په ايمان او احتساب سره د بنده يو عمل د خدای ﷻ په دربار کې دومره قدر من او ارزښتمن دی چې دهغه په وجه او برکت د کلونو کلونو گناهونه معافيدلای شي الله تعالی دې د ايمان او احتساب صفت په خپل فضل زموږ په برخه کړي آمين -

د روژې او قرآن شفاعت

عن عبد الله بن عمرو ان رسول الله قال الصيام والقرآن يشفعان للعبد يقول الصيام اى رب انى متغته الطعام والشهوات بالنهار فشفعنى فيه ويقول القرآن متغته النوم بالليل فشفعنى فيه فيشفعان «رواه البيهقي فى شعب الايمان» ترجمه: له حضرت عبد الله بن عمرو ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وفرمايل: روژه او قرآن دواړه د بنده شفاعت کوي (دهغه بنده کوم چې دروځي روژه نيسي او په شپه کې د الله ﷻ په حضور کې په ولاړه دهغه پاک کلام ووايي يا بې واورې) روژه به عرض وکړي اى زما پروردگار ه مادغه بنده له خوراک څښاک او د نفس له خواهشاتو بند کړی وونن زما شفاعت دده په هکله قبول کړه (له ده سره د مغفرت او رحمت معامله وکړه) قرآن به ووايي مادی په شپه کې له خوب او آرام څخه بند کړی و و خدايه ﷻ نن دده په هکله زما سپارښت قبول کړه (له ده سره د بڅښنې او مهربانۍ معامله وکړه) ځکه نو د روژې او قرآن دواړو شفاعت به دده بنده په اړه قبول شي

(دده لپاره به د جنت او مغفرت پريکړه وشي) (تشریح: د چاپه قربانو لونه، د خپل ځان او مال په ورکولو نه، د صحت او روغتيا په ختمولو نه بلکه که له آرام پريږدو او پر نفس لږ زور وکړو د رسول الله ﷺ راښودلی علاج او درملنه وکړو نو موږ د انعمت تر لاسه کولای شو څومره بختور دي هغه بندگان چې دهغوئ په هکله ددوئ دروژو او په نفلو توکښې ددوئ لوستي يا اوريدلي قرآن کریم شفاعت قبول شي دابه ددوئ لپاره څومره د خوشحالي او مسرت وخت وي) (معارف الحديث ج ۴ ص ۱۰۸)

د تراويحو اهتمام او درکعتونو شمير

د حضرت عمر فاروق ؓ عام اعلان وه چې زما اطاعت تر هغوه تر څوزه د الله ﷻ او دهغه د رسول ﷺ او د صديق ؓ په سیرت عمل کوم چيرې چې د خالق معصيت وي هلته د کوم مخلوق اطاعت جائزه دی دايورواجي اعلان نه وو بلکه حضرت عمر ؓ د خلکو د ازمويلو لپاره پر منبر سربيره داسې اعلان وکړ خلکو! که چيرې زه د نبوي سنت او صديقي سیرت په خلاف کوم حکم وکړم نو تاسو به څه کوئ؟ خلک چوپه خوله وبيايې دوهم ځل دغه اعلان وکړ نو يوه ځوان توره راواخيسته ولاړ شو او تورې ته يې اشاره وکړه او ورته ويې ويل: دابه فيصله کوي حضرت عمر ؓ خوشحاله شو ويې فرمايل: تر څو چې په خلکو کې داسې جرأت پاتې وي تر هغو امت نشي گمراه کيدای. يو ځل ده مبارک تقرير کاوه ډير خلک ورته ناست ووده وويل: اسمعوا واطيعوا يعنى واورئ او عمل پرې وکړی يو عام سړی ولاړ شو او ويې ويل: ستا خبره نه اورواو نه عمل پرې کوو ځکه چې

تاد غنيمت د مال په ویشلو کې مساوات او برابري نه ده کړې ځکه چې دغه توکر کوم چې ستاسې په چوپانه (خرقه) کېنې دی مونږ ته هم راکول شوی خوله هغه څخه څادر او لنگ نشي جوړېدای او ستاسو جوغه څرنگه ورڅخه جوړه شوه؟ حضرت عمر فاروق رضي الله عنه د خواب ورکولو پر ځای خپل زوی عبداللہ راوغوښتنی هغه وویل: داتو کر ماته هم راکول شوی وو خود پلار محترم سره صرف یوه کرتی وه د جمعې دورځې لپاره دهغې په مینځلو او وچولو به وځنډېدی نو ماخپله برخه هم ده ته ورکړه ځکه نو د دواړو په یو ځای کولو یوه جوبه (چوپانه) ورڅخه تیاره شوه.

دې ته ورته نورې ډیرې داسې واقعي موندل کېږي چې دغو حضراتو د سنت خلاف یوه کوچنی خبره هم نشوای زغملای ټول د نبی کریم صلی الله علیه و آله د سنتو عاشقان وو له بدعت او د سنت له خلاف کار څخه دومره بیزار وو چې د امت هیڅ یو شخص دهغه بیلگه نشي وړاندې کولای داسې کلک د سنت پابند او د شریعت پیرو حضراتو لکه حضرت عثمان غنی، حضرت علی، حضرت ابن مسعود، حضرت ابن عباس رضی الله تعالی عنهم اوله دوی پرته ټول مهاجرین او انصار رضی الله تعالی عنهم په موجودیت کې حضرت عمر فاروق رضي الله عنه حضرت ابی بن کعب رضي الله عنه د شلور کعتونو تراويحو ورکو لو لپاره وټاکي هیچاهم په ده اعتراض یا نیوکه ونه کړه بلکه ټولویې مرسته موافقه او تائید وکړ او هغه یې جاري او رواج کړ (ټولو اصحابو رضی الله تعالی عنهم په پابندي سره په تراويحو کې برخه واخیسته) تردې چې حضرت علی رضي الله عنه د عمر رضي الله عنه ستاینه وکړه او دده لپاره یې

د خیر دعا وکړه ده به د حضرت عمر رضي الله عنه تر وفات وروسته ویل: چې الله تعالی دې د حضرت عمر رضي الله عنه قبر له نوره ډک کړي لکه څرنگه چې هغه زموږ مسجدونه منور کړل کوم ښاغلي چې د حضرت عمر رضي الله عنه شل رکعت ته تراويحوته بدعت وایي که هغه صحیح و منل شي نو بیا د حضرت عمر رضي الله عنه په زمانه کې د اصحابه د دومره کثرت سره څرنگه په شل رکعت موافقه راغله؟ که چیرې حضرت عمر رضي الله عنه له ځانه شل رکعت ایجاد کړي وي نو هغه جم غفیر او گڼ شمیر صحابه رضی الله تعالی عنهم چیرې وو په کومو کې چې د یو ادنی صحابی رضي الله عنه د اجرات وو چې په یوه کوچني خبره یې په حضرت عمر رضي الله عنه د خطبې پر مهال نیوکه وکړه د حضرت سعد بن ابی وقاص رضي الله عنه پر وفات یې یې عائشې رضي الله عنها غوښتل چې د جنازې لمونځ په مسجد کې وشي ترڅو دا هم پکې برخه واخلي خود ام المومنین دغه فرمایش یا حکم ځکه قبول نکړل شو چې په مسجد کې د جنازې لمونځ د سنت په خلاف وو سره له دې چې حضرت سعد بن ابی وقاص نه تنهادا چې د ایران فاتح وه بلکه له عشره مبشره وو څخه هم وو.

د ابن عمر رضي الله عنه مخته یوه سړي پرچ وهل (ویي نوږل) هغه وویل: الحمد لله والصلاة على رسول الله په دې جمله کې دو الصلاة على رسول الله زیاتوالی که څه هم د مفهوم په اعتبار ډیر ښه وو چې پر رسول الله سلام درود وو خود سنت د خلاف والي له امله سمدستي ابن عمر رضي الله عنه هغه کس پوه کړ چې دا د سنت په خلاف دی حضرت امیر معاویه رضي الله عنه د کعبې شریفې ټول کونجان مچ کړل حضرت ابن عباس رضي الله عنه سمدستي خبرداری ورکړ چې له حجر اسود پرته دهیڅ ځای مچول

نبوي سنت نه دي تادا د سنت خلاف عمل څنگه وکړ حضرت معاويه
 په دغه فعل څخه رجوع وکړه دغه حضرت ابو صحابه کرامو رضی الله
 تعالیٰ عنهم یوه ذره د سنت په خلاف عمل نشو زغملای که به له
 عوامو څخه وواو که به له پاچاهانو څخه سمدستي به یې راگرزول
 نو آیا له دغه بې اغلیو څخه داشوني ده چې دوی په مسجد نبوي
 او مسجد حرام کې شل رکعت ته تراویح وزغمي کومې چې انفرادي نه
 بلکه په ټولنیز ډول کیدې؟ د دغه حضرت اتوپه اړه د افکر کول چې دوی
 د مجبوریت له امله په کې برخه اخیسته او د دوی له خولو څخه د ویرې
 له وجه هېڅ یوه کلمه نه رواتله معاذ الله دا ډول فکر کول نه صرف
 پر حضرت عمر رضی الله عنه بد گمانی ده بلکه له ده پرته د ټولو صحابه
 کرامو، تابعینو او مجتهدینو ائمو پر خلاف د بېد گمانی دروازه
 پرانستل دي کوم چې په دغه مسئله کې د مسلمانانو له خلیفه سره
 متفق اوله هغه سره په دغه (تراويحو کې) شریک وو مونږ په
 حضرت عمر رضی الله عنه او نورو صحابه کرامو رضی الله عنهم هېڅ کله داسې
 گمان نشو کولای چې دوی ټولو دې در رسول اکرم صلی الله علیه و آله د سنت خلاف په
 کوم داسې عمل اتفاق کړی وي خبره داده چې د حضرت عمر رضی الله عنه
 تر زمانې مخکې هم شل رکعتي تراویح له نیلابیلو امامانو سره
 تنها کیدلې صرف حضرت عمر رضی الله عنه د جماعت ځانگړی اهتمام وکړ نول
 دې څخه دا څنگه لازمه شوه چې حضرت عمر رضی الله عنه د تراويحو بدعت
 جاري کړ.

د خبرې لنډيز

له احاديثو څخه معلومیږي چې رسول الله صلی الله علیه و آله تراويح په جماعت سره
 کړې دي ترڅو د دې سنت والی معلوم شي تردې وروسته یې له دې
 وجهې پرېښې داسې نه چې فرض وگرځي که د فرض کیدو اندېښنه نه
 وای نور رسول الله صلی الله علیه و آله به هميشه تراويح ورکولای رسول الله صلی الله علیه و آله
 اصحابو کرامو ته په کورونو کې د تراويحو کولو حکم کړی وو چونکه
 در رسول اکرم صلی الله علیه و آله تر وفات وروسته د فرض کیدو اندېښنه ختمه شوه
 ځکه لازمه شوه چې تراويح په مسجدونو کې په جمعي سره وشي
 تر رسول الله صلی الله علیه و آله وروسته ابوبکر رضی الله عنه په جماعت سره د تراويحو کولو
 حکم ونه کړ د دې لامل دا وه چې دی رضی الله عنه تردې هم په اهم کار مصروف
 او بوخت وو یعني دې د نبوت د دعوه کونکینو او مرتدینو په مقابله
 اخته وواو د خلافت موده یې هم ډیره لنډه یعني دوه کاله او
 څو میاشتې وه چې له دې کبله نوموړي په جماعت سره د تراويحو د
 اهتمام فرصت ونه موند حضرت عمر رضی الله عنه دخپل خلافت د پیل په زمانه
 کې زیات مشغول وو تردې وروسته چې کله انتظامات صحیح
 او مستحکم شول او د ځمکې پرمخ د امن فرش خور شو نو د دې سنت
 د قائمو لور طرفته یې توجه وکړه لکه چې بخاري له عبدالرحمن بن
 عبدالقادر څخه روایت کړی هغه وايي: زه یوه شپه له حضرت عمر رضی الله عنه
 سره مسجد ته ورغلم ومې لیدل چې خلک دلته هلته په متفرق
 (جلا جلا) ډول لمونځ کوي څوک یوازې دي اوله چا سره څو نفره دي
 حضرت عمر رضی الله عنه وفرمایل: که دا ټول د یو حافظ شاته را جمع کړم
 نو ډیر ښه به وي بیایې همدغه خیال پوخ کړ ټول یې د ابی بن کعب رضی الله عنه

مقتديان کړل تردې وروسته دوهمه شپه له حضرت عمر رضي الله عنه سره ولاړم نو ومې لیدل چې خلک د جماعت په صورت په خپل امام پسي لمونځ کوي دهغوئ په لیدو حضرت عمر رضي الله عنه وفرمایل: دا دیرینه بدعت دی. علامه قاری رحمته الله علیه وايي حضرت عمر رضي الله عنه چې تراویح ته کوم بدعت وویل صرف د صورت په اعتبار یې وفرمایل ځکه چې دا غوښتنه د رسول اکرم صلی الله علیه و آله تر وفات وروسته وشوه ځکه د حقیقت په اعتبار دغه بدعت نه دی ځکه چې رسول اکرم صلی الله علیه و آله په خپله اصحابو ته په کورونو کې د کولو حکم کړی وو ترڅو فرض نه شي له احادیثو څخه د رسول الله صلی الله علیه و آله شل رکعت ته تراویح کول ثابت دي خو په دومره اهتمام او کثیر جماعت سره نه کیدی حضرت عمر رضي الله عنه د ټولو دینو امام سره د کولو اهتمام وکړ د ائمو په اتفاق سره دا صحیح ده چې په تراویحو کې جماعت افضل دی بلکه ځینې علماؤ ددې په اړه دا دعوی کړې ده چې د ټولو صحابه کرامو رضی الله تعالی عنهم په دې اجماع شوی ده ځکه چې له مهاجرینو او انصارو څخه هیڅ یوه هم پر دې ردیانیو که ونکړه ټولو په دې کې برخه واخیسته د رسول اکرم صلی الله علیه و آله له ارشاد علیکم بسنتی وسنة الخلفاء الراشدين الخ څخه د دواړو سنتونو عملي کول په وضاحت سره معلومیږي ده مبارک دا حکم نه دی کړی چې زما سنت عملي کړی او د خلفاؤ سنت پرېږدی بلکه د دواړو التزام وکړی.

له امام اعظم ابو حنیفه رحمته الله علیه څخه پوښتنه
له امام اعظم ابو حنیفه رحمته الله علیه څخه د سیدنا عمر رضي الله عنه د دغه عمل (تراویح) په هکله پوښتنه وشوه نو ده وفرمایل: چې تراویح مؤکد سنت دي د حضرت عمر رضي الله عنه نوی فعل نه دی هغه کوم بدعت ونه کړ ترڅو چې ددې حکم اصل هغه ته نه وو معلوم شوی ددې کار کولو حکم یې ونه کړ کتاب الفقه علی المذاهب الاربعة ج ۱ ص ۴۴۳ که څوک نور زیات تفصیل لیدل غواړي نولاندې کتابونه دي وگوري ۱ انوار المصابيح مؤلف مولانا محمد قاسم نانوتوي رحمته الله علیه ۲ رکعات تراویح مؤلف مولانا حبیب الرحمن اعظمی دامت برکاتهم ۳ فتاوی رحیمیه لومړی ټوک ۴ فتاوی رشیدیة کامل ۵ کتاب الفقه علی المذاهب الاربعة.

تراویح د ټولو لپاره سنت دي

تراویح د نړیوالو لپاره سنت دي په جماعت سره تراویح کول کفایي سنت دي او د تراویحو وخت د ماخستن تر لمانځه وروسته دی او په تراویحودو تر ورامخته کول هم صحیح دي او وروسته کول هم صحیح دي د شپې تر دریمې برخې د تراویحو څنډول مستحب دي او د صحیح مذهب سره سم تر نیمې شپې پورې هم د تراویحو څنډول مکروه نه دي تراویح شل رکعتنه دي په لسو سلا مونو سره او تر هرو څلورو رکعتونو وروسته د دغو څلورو رکعتونو په اندازه ناسته ده او دروژي په میاشت کې په تراویحو کې یو ځل ختم کول سنت دي نور الايضاح ص ۹۹، تراویح د نارینه او ښځینه ټولو لپاره

د تراویحو مسئلې
مؤکد سنت دي خود میرمنو لپاره جماعت مؤکد سنت نه دی «کفایت
المفتی ج ۳ ص ۳۲۱»

په تراویحو کې د حافظ قران کریم اورول

سوال: په تراویحو کې د حافظ لپاره د قران کریم اورول واجب دي که
مستحب؟ د واجب کیدو په صورت که کوم شخص د ویلو پر مهال له
ریاڅخه د ځان ژغورنې توان ونه لري نو دهغه لپاره اورول جائز دي
او کنه؟ د نه جواز په صورت کې په نه اورولو سره د قران کریم کوم حق
یا مواخذه دده په غاړه پاتیري او کنه که پاتیري نویيابه د خلاصون
صورت څه وي؟ جواب: په تراویحو کې د قران شریف اورول
او اوریدل سنت او مستحب دي او دریاو عجب له وجهې دی نه
پریشودل کیږي او ترخپله وسه دي دا خلاص حاصلو کونښن و شي
او د الله ﷻ درضا لپاره دي بې له معاوضې و اورول شي دا ډیر لوی
د اجر او ثواب کاردی او په همدې کې فضیلت دی نور نو که د کوم
عذریه وجه کوم حافظ صاحب قران شریف وانه وروي نو له مسئولیت
څخه خلاص دی قال الله تعالی لا یكلف الله نفسا الا وسعها «فتاوی
دارالعلوم ج ۴ ص ۲۴۸»

آیا تراویح ورکول د امام ذمه واري ده؟

سوال: امام صاحب پنځه وخته لمونځ په پابندي سره ورکوي خو په
تراویحو کې د اورولو عادت نه دی پاتې شوی ځینې خلک وایي چې
تراویح ورکول د امام ذمه واري ده؟ جواب: که په تراویحو کې امام
صاحب د قران کریم اورولو څخه عاجز او قاصر وي نو په الم ترکیف
سره د تراویح ورکولو ذمه واری که مقتدیان په تراویحو کې د قران

د تراویحو مسئلې

کریم د اوریدلو نکرغي ترلاسه کول غواړي نو د دې انتظام د مقتدیان
پخپله وکړي امام صاحب د نه مجبوروي که د خدای ﷻ لپاره تراویح
ورکونکي ونه موندل شي نو کوم حافظ درمضان دمیا شتي لپاره
نائب امام وټاکي دلما خستن او نور یو دوه لمنځونه دده په ذمه لازمول
په کاردی او تراویح دی هم دی ورکوي په دې سره د اجرت
اخیستلو لاره راوتلای شي «فتاوی رحیمیه ج ۴ ص ۳۴۹»

په تراویحو کې د امامت حق

سوال: بکر په یوه مسجد کې امام مقرر شو او د قران حافظ هم دی
زید هم د قران حافظ دی هغه له ډیره وخته په دې مسجد کې تراویح
ورکولې او س بکروایي چې زه امام ټاکل شوی یم
د تراویحو ورکولو حق زما دی زید وایي چې زما پخوانی حق دی
نو د تراویح د چا حق جوړیږي؟ جواب: په پوښتل شوي صورت کې
کله چې بکر امام ټاکل شوی دی نو د تراویحو د امامت حق هم وده ته
حاصل دی «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۸۲ د درمختار ج ۱ ص ۵۲۲
باب الامامة په حواله»

د تراویحو لپاره حافظ مقررول

سوال: لکه څنګه چې د پنځه وخته لمونځونو لپاره امام ټاکل جائز دي
آیا همدارنګه د تراویحو لپاره هم حافظ مقررولای شو؟ جواب: څرنګه
چې مسئله داده چې الامور بمقاصدها اود اهم ده چې المعروف
کالمشروط نو که کوم حافظ د قران کریم ختمولو لپاره د تراویحو امام
جوړ کړل شي نو څرګنده ده چې له دې څخه مقصد امامت نه دی بلکه
د قران کریم ختم دی نو په دې چې کوم اجرت اخیستل کیږي یا ورکول

کیرې هغه د قران کریم د ختم په وجه دی (نه محض دامامت په وجه)
نودلایجو ز اخذ الاجرة على قراءة القرآن د قاعدې سره سم په تراویحو
کې د قران پر ختم اجرت اخیستل او ورکول نه روا کیرې همدارنگه
د شامی پنځم ټوک ۳۵ مخ کې راغلی چې بې له اجرت په تراویحو امام
مقررول صحیح او افضل دی خو په اجرت جائز نه دي «فتاوی
دارالعلوم ج ۴ ص ۲۴۷ رد المحتار ج ۵ ص ۴۷ کتاب الاجاره مطلب
الاجارة فی الطاعة په حواله»

یوسړی دوه ځایه تراویح ورکولای شي کله

سوال: ځینې حافظان داسې کوي چې په یوه مسجد کې تراویح
ورکړي راشي په بل مسجد کې هم تراویح ورکوي ددې شرعي څه
حکم دی؟ جواب: که چیرې دواړه ځایه پوره پوره تراویح ورکړي
نودمفتی به قول سره سم ددوهم مسجد دخلکو تراویح نه صحیح
کیرې په عالمگیری کې څرگندونه وجود لري «فتاوی دارالعلوم ج ۴
ص ۲۸۸ د عالمگیری ج ۱ ص ۲۸۹ په حواله»

یادونه: ددې صورت داروتلای شي چې حافظ صاحب لس رکعت
تراویح په یوه مسجد کې ورکړي او پاتې تراویح له مقتدیانو څخه
کوم یو حافظ صاحب پر ځای په سورتونو پوره کړي
«مرتب محمد رفعت قاسمی»

حافظ ته په تراویحو کې د معاوضې ورکولو شرعی حیثیت
سوال: په روژه مبارکه کې د قران کریم د ختم په غرض د حافظ د څه
اخیستلو یا ورکولو په نیت اوریدل او رول او وروسته ورکول اخیستل
څنگه دي نیت د دواړو دور کولو اخیستلو یې بېله دي نه اوري اونه

بې اوري که په کوم مسجد کې قران شریف نه واورول شي صرف
پر تراویحو کولو کفایت وکړل شي نو هغه خلک به په روژه کې د قیام
کولو له فضیلت څخه بې برخې شي او کله؟ جواب: په اجرت د قران
کریم ویل صحیح نه دي او په دې کې ثواب هم نشته او د المعروف
کالمشروط په حکم د چانیت چې دور کولو اخیستلو دی هغه هم
د اجرت په حکم دي او نا جائز دي په داسې حالت کې یوازې تراویح
کول او د اجیر حافظ څخه قران نه اوریدل غوره دي او یوازې په
تراویح ادا کولو دروژې د قیام فضیلت حاصل کړي «فتاوی دارالعلوم
ج ۴ ص ۲۴۷ رد المحتار ج ۱ ص ۲۲۰ مبحث التراویح په حواله»

د تراویحو اجرت د تحقې په ډول

سوال: یو مولوي صاحب دیر دیندار، پرهیزگار او حافظ د قران دی هغه
هر کال په روژه کې د یوه کلي په مسجد کې تراویح ورکوي تر ختم
وروسته مقتدیان او نوریو څه اندازه بې له څه جبر او زوره اوبیله دي
چې مخکې دپه دې اړه خبره شوي وي د خدای ﷻ لپاره حافظ ته څه
ورکوي او حافظ یې هم په خوشحالی قبلوي او وایي: چې
زما مقصد له دې څخه مال او د دنیا کسب نه دی زما مقصد خوشو ثواب
او دست مؤکده اداینه او د قران یاد ساتل دي د پیسو شتون اونه شتون
زما په اند برابر دي او د تفسیر عزیزی لکه یو عبارت څخه
پر عباداتو د اجرت اخیستلو جواز معلوم کړي په دې صورت کې شرعاً
څه حکم دی؟ جواب: فقهاؤ د قاعده لیکلې چې المعروف
کالمشروط کذا فی الشامی وغیره) نو که دې حافظ صاحب ته
معلومه وي چې دده د قران په اورولو له مسجد څخه روپی ورکول

کیرې او د اور کول او اخیستل عرف او رواج گرځیدلي وي نو دې حافظ ته د قران کریم په ختمولو څه اخیستل صحیح نه دي کښه لوستونکي او اوریدونکي له ثواب څخه بې برخې کیرې او د شاه عبدالعزیز رحمۃ اللہ علیہ د لیکنې مطلب دادی چې پردغه عبادت د څه ورکولو او اخیستلو رواج نه وي ترڅو د فقهاؤ د کلام او د شاه صاحب دارشاد ترمنځ تعارض دفع شي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۲۴ درد المحتار ج ۱ ص ۲۸۷ په حواله»

حافظ ته د تلور اتلو کرایه او د وډۍ ورکول

سوال: یو حافظ صاحب د شعبان (برات) په پای کې راوغوښتل شو او ټولو خلکو چنده وکړه د تلور اتلو کرایه یې ورکړه او دروژې په ټوله میاشت کې یې ښه خوراک څښاک ورکړ نو دغه صورت بیله عوضه د قران شریف د اورولو شمیرل کیرې او کښه او که دا صورت هم ناروادی؟ او ده ته څه زیاتوب د دې په عوض نه ورکول کیرې که داسې صورت ونه کړل شي نو حافظ صاحب قران نه اوروې؟ جواب: د تلور اتلو په کرایه ورکولو د حافظ له بهر څخه راوغوښتل او بیله عوضه دهغه قران شریف اورول جایز او د ثواب باعث دي او کله چې هغه له بهر څخه راوغوښتل شونودې مله بلل کیرې ښه وډۍ ورکول ورته جائز دي فقط «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۹۵» که د حافظ صاحب په زړه کې داخیستلو خیال نه وو او بیا چا ورکړې نو صحیح دي او که یې د عرف او رواج په اساس ورکوي او حافظ صاحب یې هم داخیستلو په خیال اوروې که څه هم په خوله یې څه نه وي ویلي نو صحیح نه دي «فتاوی رشیدیة کامل ص ۳۲۴»

د تراویحو معاوضه

سوال: حافظان صاحبان د تراویحو لپاره پیسې معلوموي یا متولی ته وایی چې څه ستاسې خوښې وي هغومره را کړئ یا متولی ورته وایی چې مونږ په خپله خوښه چې څومره وغواړو در به یې کړو نو په دې ډول معلومول جائز دي او کښه؟ جواب: په تراویحو کې اجرت ورکول او اخیستل ناروادی ورکونکي او اخیستونکي دواړه گناهگار یې تردې ښه داده چې په الم ترکیف سره تراویح ورکول شي د خدای عز و جل لپاره ویل او د خدای عز و جل لپاره ورسره مرسته کول جائز دي خو په دې زمانه کې دا چیرې شته؟ که یو ځل پیسې ورنه کړل شي نو حافظ صاحب دوهم ځل نه راځي اصل مسئله همدغه ده مگر هغه مشکلات له نظره غورځول نه دي په کار کوم چې هر کال اونژدې د هر مسجد لمونځ کونکو ته پېښیږي د عمل وړ حل همدغه دی چې چیرته د خدای عز و جل لپاره تراویح ورکونکي حافظ ونه موندل شي هلته د تراویح ورکونکي درمضان د میاشتي لپاره نائب امام جوړ کړل شي او دهغه په ذمه دیو یادوه لمونځونو مسئولیت ورکول شي نو په بیان شوي حیلې سره تنخواه اخیستل روا کیرې ولې چې په امامت اجرت اخیستل جائز دي د مفتی اعظم حضرت مولانا مفتی کفایت الله فتوی داده چې که دروژې د میاشتي لپاره حافظ ته تنخواه ورمقرر شي او یو دوه لمونځونه دهغه په امامت کې ورکړل شي نو دا صورت جائز دی ځکه چې په امامت د اجرت اخیستلو اجازه فقهاؤ ورکړې.

«محمد کفایت الله کان الله له دهلی ۲۷ شعبان ۱۳۷۰ ه ج کفایت المفتی ص ۷ ج ۳»

یادونه: حضرت مفتی محمود حسن صاحب دامت برکاتهم فرمایي چې اصل مذهب خود نه جواز دی خو په بیان شویو حالاتو کې د بیان شوي حیلې گنجائش شته «فتاوی رحیمیه ج ۳ ص ۳۵۰»

همدارنگه یو صورت د اهرام راوتلای شي چې له لمونځ کونکیو څخه کوم خیر کونکی د حافظ دروژنات پیشلې او نور و ضرورياتو انتظام وکړي او اخیر د تحفې یا مرستې په توګه څه ورکړي نو د ادا اعتراض ورنه دي د اجرت په توګه ورکول منع دي فتاوی رحیمیه ج ۴ ص ۴۳۳ که بې له تعیینه ورکول شي او پر نه ورکولو کومه شکوه او شکایت نه وي نو د اصرورت له اجرت څخه وتلی او د جواز په حد کې دا خلیدای شي «کفایت المفتی ج ۳ ص ۳۵۰»

د نابالغه حافظانو د قران پخولو لپاره د نفلو جماعت او په هغه

کښې د ګډون حکم

سوال: یو نابالغ حافظ په نفلو کې قران کریم اورول غواړي نو په داسې نابالغ حافظ پسې اقتداء د اصلاح په نیت کولای شو او کنه؟ جواب: په نابالغ حافظ پسې اقتداء خو په تراویحو او نفلو کې هم صحیح نه ده خو که هغه دخپل قران پخولو لپاره او د تراویحو ورکولو عادت جوړولو لپاره په نفلي لمونځ کې قران واوروي نو د فتحې ورکولو لپاره یو حافظ او که په یوه کفایت نه کیدای دوه حافظان اقتداء ورپسې کولای شي البته د فضیلت حاصلولو په خاطر اقتداء نه ورپسې صحیح کیږي «فتاوی رحیمیه ج ۴ ص ۳۸۲»

په کوچني پسې د تراویحو مسئله

سوال: که تر پنځلس کاله کم ماشوم صرف تراویح ورکړي او فرض بل کس ورکړي نو آیا د صورت جائز دی او که څنګه؟ جواب: د ماشوم تراویح صرف نفل دي او د بالغ تراویح سنت مؤکد دي او بل دا چې په کوچني باندې نفل په شروع سره هم نه و اجبیري او پر بالغ و اجبیري نو د ماشوم لمونځ ضعیف شو پر دې ضعیف لمانځه د قوي لمانځه بناد اصولو د خلاف کیدوله امله نه جائز کیږي «امداد الفتاوی ج ۱ ص ۲۲۱»

په فتاوی محمودیه کې راغلي چې نابالغ د تراویحو لپاره امام جوړول صحیح نه دی خو که دا نابالغ د نورو نابالغانو امامت وکړي جواز لري «فتاوی محمودیه ج ۲ ص ۳۵۰»

د بې پرې بالغ حکم

سوال: په لغرژني هلک پسې لمونځ کیدلای شي او که نه؟ مراد دا چې بالغ شوی وي خو پرېره او بریتونه یې نه دي راغلي که حافظ وي او که طالب د کوچني والي په وجه د مقتدیانو دده د امامت په هکله اختلاف وي په دې اړه شرعي حکم څه دی؟ جواب: که چیرې هغه بنائسته وي اوده ته دخلکو په شهوت سره د کتلو احتمال وي بیانو که دی طالب او یا حافظ هم وي بیا هم دده امامت مکروه دی او که دا خبره نه وي صرف د عوامو ناخوښه وي نو که دی تر ټولو مقتدیانو په علم او قران کې ښه وي نو دده امامت مکروه نه دی او که د دومره عمر شوی وي چې اوس یې د پرې دراتلو هیله نشته نو دی امر د نه بلل کیږي «امداد الفتاوی ج ۱ ص ۳۵۸»

دیوې میاشتي کم پنځلسو کلونو د هلک د امامت مسئله
سوال: د کوم هلک عمر چې د ۴۰۵ هـ ج درمضان په لومړۍ ورځ
خورلس کاله او یوولس میاشتي وي دهغه امامت جائز دی او که
څنګه؟ جواب: مسئله داده چې که په هلک کې کومه بله نښه د بلوغ
د مثال په ډول احتلام او انزال ونه موندل شي
نو د پنځلسو کلونو پر پوره کیدو شرعاً بالغ بلل کیږي نو د چا عمر چې
د روژې په لومړۍ ورځ خورلس کاله او یوولس میاشتي شي دهغه
امامت په تراویح او وترو کې صحیح نه دی ځکه چې د امام ابو حنیفه
رضی الله عنه صحیح مذهب همدغه دی چې د نابالغ امامت په
فرض و، واجب او نفلو کې صحیح نه دی خو که د بلوغ کومه علامه په
کې وموندل شي نو صحیح کیږي همدارنګه په خورلس کلن هلک
پسې فرض او تراویح هیڅ یوشی نه صحیح کیږي ترڅو پوره
د پنځلسو کالونو شي خو که د خورلس کلونو په عمر د بلوغ علائم په کې
پیدا شوي وي او دی وایي چې زه بالغ شوی یم نو په ده پسې امامت
صحیح دی «فتاوی دارالعلوم دیوبند ج ۴ ص ۲۲۲ دردمحتار ج ۱ ص
۵۳۹ باب الامامة په حواله»

د کوم عمر هلک تراویح ورکولای شي

سوال: د څومره عمر هلک په تراویحو کې قرآن کریم اورولای شي
دیوې هلک نژدې شپاړس کاله پوره کیږي دی په تراویح کې قرآن
کریم اورولای شي او کنه؟ د ده هلک پرمخ پیر او نور هیڅ شی
نشته او داسې هلک کوم چې د پنځلسو شپاړسو کالو وي دهغه دمخ په
صف کې دخلکوسره دریدلای شي او کنه؟ جواب: که کومه بله علامه

د بلوغ مثلاً احتلام او نور په هلک کې موجود نه وي نو شرعاً
د پنځلسو کلونو په پوره کیدو د بلوغ حکم ورکول کیږي نو د کوم هلک
چې شپاړسم کال پیل شوی وي په هغه پسې تراویح او فرض
لمونځونه ټول صحیح دي که څه هم بې پیرې وي د داسې عمر هلک
دمخ په صف کې دریدلای شي او دیارلسم کلن او خورلس کلن امام
نشي جوړیدلای خو په تراویحو کې د فتحې ورکولو له امله دی دمخ په
صف کې دریدلای شي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۴۷»

د پیرې خړیونکي حافظ امامت

سوال: کوم حافظ چې پیرې خړیې په هغه پسې تراویح کول څنګه دي
؟ جواب: پیرې خړیل حرام دي او پیرې خړیونکي د شریعت له مخه
فاسق دی ځکه داسې حافظ امام جوړول جائز نه دي په داسې امام
پسې تراویح کول تحریمي مکروه دي «فتاوی رحیمیه ج ۱ ص ۳۵۳
د شامي ج ۱ ص ۵۲۳ په حواله»

تر څنګلې پورې د لاس پرې شوي امامت

سوال: دیوې حافظ لاس تر څنګلې پورې پرې شوی په داسې حافظ
پسې تراویح صحیح کیږي او کنه؟ جواب: په داسې حافظ پسې
تراویح کول جائز دي مکروه نه دي «فتاوی رحیمیه ج ۴ ص ۳۸۳»

د فیشني حافظ امامت

سوال: ځینې حافظان موډیان او فیشنيان وي جامې او نور شيان یې
د شریعت مطابق نه وي د سروینستان یې انګریزي جوړ کړي وي اولوخ
سرګرځي نو آیا په داسې حافظانو پسې تراویح کولای شو او کنه؟
جواب: که حافظ دخپلوناوړه عاداتو پرېښودلو عهد وکړي نو دی

د تراویجو امام جوړیدلای شي او کله نو بیا داسې شخص د امامت د منصب وړنه دی او په دې وجه که لمونځ کونکي له ده خوابدي او خپه وي نو دهغوی خوابدیا به پر خای وي په حدیث شریف کې راځي چې که په شرعي سبب سره څه لمونځ کونکي له امامه خوابدي وی نو په داسې امام پسې لمونځ نه قبلېږي که حافظ دخپل ژوند ډول بدلولو ته چمتو وي نو دی امام جوړیدلای شي او که نه د امامت پاک منصب دې ته سپارل په کار نه دي «فتاوی رحیمیه ج ۴ ص ۴۱۷ د درمحتارج ۱ ص ۵۲۲ په خواله»

د بد چلندي میرمنې په زوی پسې تراویج

سوال: یو حافظ صاحب ډیر خوش اواز د لمانځه او روژې پابند او د ښو اخلاقو څښتن دی قران کریم یې ښه یاد دی خو ولد الزنا (هرمونی) دی یعنی دیوې بد چلندي میرمنې زوی دی آیادی امام جوړیدلای شي په ده پسې فرض لمونځ او تراویج کول جائز دي او که نه؟ جواب: که دا حافظ نیک، صالح او د معاشرت په لحاظ خوندي دی نو په ده پسې لمونځ جائز دی ولد الزنا والی په داسې صورت کې د کراهیت باعث نه دی «کفایت المفتي ج ۳ ص ۲۴»

که د حافظ ډیره تر یوه مټ کمه وي

سوال: زموږ په ښار کې صرف یو حافظ د قران دی خود هغه ډیره تر یوه مټ کمه ده ځکه چې هغه ډیره لنډوي په ده پسې تراویج کول جائز دي او کله؟ جواب: که ترده غوره بل امام موندل کیدای شي نو دا کس باید امام جوړ نه کړل شي ده ته دې دیوه مټ په اندازه ډیرې

پریښودلو وړاندیز وشي که یې ومنله نو امامت یې صحي دی «کفایت المفتي ج ۳ ص ۸۷»

په امداد المفتیین کې ډیرې څیړونکي یا پریکونکي په اړه لیکل شوي چې داسې شخص فاسق او کلک گنهگاردی دده امام جوړول جائز نه دی ځکه چې په ده پسې لمونځ مکروه تحریمي دی او دی د اهانت مستحق دی او په امام جوړولو سره دده درناوی دی ځکه نو د داسې شخص امام جوړول جائز نه دي «امداد المفتیین ج ۱ ص ۲۲۱ د شامی ج ۱ ص ۲۲۱ باب الامامة په خواله»

په فتاوی دارالعلوم کې د امسئله داسې لیکل شوي په حدیث شریف سره ډیرې پریښودل اوزیاتول او د بریتو کمول ثابت دي او ډیرې خریل یا کمول که ډیره له یوه مټ څخه زیاته نه وه نو حرام دي کوم شخص چې تر یوه مټ کمه ډیره خړی یا یې پریکوي هغه فاسق دی او د فاسق امامت تحریمي مکروه دی په کوم چا کې چې ټول اعمال د شریعت موافق وي لیکن یو کاریې د شریعت خلاف وي هم فاسق دی هغه ته په کاردې چې د دې حرام کار څخه توبه وناسي ډیرې خریل او پریکول دي پریږدي خو که تر یوه مټ زیاته وي نو دهغه وهل فقهاؤ جائز لیکلي «فتاوی دارالعلوم عزیز الفتاوی ج ۱ ص ۱۱۷»

د احتیاط کوونکي رانده امامت

سوال: آیا د نظر کمزوري د امامت مانع کیدلای شي؟ جواب: فقهاؤ کرامو د داسې رانده امامت کوم چې بې احتیاطه اوله پليتي بچ کیدونکي نه وي مکروه تنزیهي بللی خود احکم عام نه دی بلکه په احتیاط نه کونکي پورې خاص دی ځکه نو کوم ږوند چې احتیاط

کوکې وی اوله پليستی د خان ساتنې پوره اهتمام کوي پسې
د سند او سري دهغه امامت بيله گراهيته روادى دعائشې فتوح بيان
دى چې رسول اکرم ﷺ د نبوک غزوې نه دنگ پر مهال حضرت عبداللہ
س او مکتوبه کوم چې رونندو و په نبوی مسجد کې د لمونځ
پر کولو لپاره خپل ځای ناستی ناکلی وو همدارنگه حضرت عبداللہ
من عمير ﷺ سره له دې چې رونندو و د بنی حطيمه امام وو هغه فرمایي
چې رسول اکرم ﷺ به مبارکه زمانه کې د بنی حطيمه امام وم جاړي
دا چې زه رونندوم د فتاوی رحيميه ج ۴ ص ۳۶۲.

د دونه د بوی سر کې والا امامت جائز دی د کراهيت هيڅ لامل نه
لري د کفایت المفتی ج ۳ ص ۸۹.

تراویح ورکونکي که د شریعت پابند نه وي نو...

سوال داسې مندرېځي چې حافظ پسي تراویح کول صحیح دی
که ۱ د سنت په خلاف سره درلودونکي پسي ۲ په دولتي
ماموریت د مکتب (مکول) په اسناد پسي ۳ داسې د کاندید
دسودنده کوي ۴ په نورو املاک په تجارت کوي نو په دې پسي تراویح
کول صحیح دی او که ۱ جواب د سنت په خلاف سره درلودونکي
سودنده کوي او په نورو املاک په تجارت کونکي د امامت وړ نه
دی په دوی پسي لمونځ مکروه دی خو که په حاضرینو کې کوم
نقص داسې هم نه وي نو داسې لمونځ کولو به ځای په داسې ام
جسي لمونځ کول به که زده چې د جماعت د بولوی قطع
ونالندرا علی دی د فتاوی رحيميه ج ۳ ص ۸۴.

که حافظ د لمانځه پابندي کونکي نه وي نو څه حکم دی
سوال ۱ یو حافظ خو قران کریم صحیح وایي خو د لمانځه پابند نه دی
په داسې حافظ پسي دهغو خلکو تراویح کول کوم چې د لمانځه
پابند وي بيله گراهيته کيږي او که سره له گراهيته ۲ که د یو حافظ
زبه داسې وي چې سین په شین وایي جیم په ز، یا د سره وایي له
کوښنه سره یې په صحی لوستلو قادر نه دی نو په داسې حافظ پسي
دهغو خلکو تراویح صحیح کيږي او که کوم چې قران صحیح لولي؟
جواب ۱ په توبه کښلو سره کراهیت ختمیږي ځکه چې د کراهیت علت
فسق دی او په توبه کښلو سره فسق زایل کیږي ۲ دا حق په نزد په
فرض او و نرو کې د نه جواز حکم دیر احتیاط لري او په تراویحو کې
د جواز حکم ښه پراخ دی د امداد الفتاوی ج ۱ ص ۹۵.

د معذور حافظ امامت

سوال: حافظ که د عذر له کبله په ناسته تراویح ورکوي نو مقتدیان به
څنگه کوي؟ جواب: که چیرې حافظ صاحب د عذر په وجه په ناسته
تراویح ورکوي او مقتدیان ولاړ وي نو ځینو فقهاؤ ویلي چې د ټولو په
نزد لمونځ صحیح کیږي او ځینو ویلي چې د مقتدیانو کښیناستل
مستحب دي ترڅو د امام پیروي پر ځای او د مخالفت صورت پاته
نشي دواړه صورتونه روادې «ترجمه فتاوی عالمگیری ج ۱ ص ۱۸۹

پر دوو حافظانو پسي د تراویح کولو حکم

سوال: دوو حافظان په گډه تراویح ورکوي په لسو رکعتو کې یو حافظ
پاوباندې پاره او په نورو رکعتونو کې بل حافظ پاوباندې
سپاره وایي آیا په لمانځه کې خوبه خلل نه راځي؟ جواب: له یوه

قرآن څخه به زیات نه وایي ترڅو د خلکو شوق معلوم شوی نه وي
تراویح صحیح کيږي په دې شرط چې مقتدیانو ته گرانې نه وي
«مظاهر حق نوی ترتیب»

د غیر مقلد امامت

سوال: که امام غیر مقلد وي او تراویح د شلور کعتونو پر ځای اته رکعت
ورکوي نو حنفیان به څرنگه پاتې تراویح پوره کوي آیا د امام سره
ترو ترو کولو وروسته به پاتې پوره کوي او که ترو ترو مخکې؟ جواب:
پاتې تراویح ترو ترو وروسته کولای شي او داسې هم کولای شي چې
وترد امام سره ونه کړي تر پاتې تراویح کولو وروسته و ترو کړي
«فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۷۴ د هدایه ۱ ص ۱۳۴ باب النوافل،
فصل قیام رمضان په حواله».

چا چې دلما خستن لمونځ نه وي کړی دهغه امامت

سوال: دلما خستن جمع وشوه تردې وروسته چې کله
د تراویحو جماعت پیل کیدی نو حافظ بهې دلما خستن له فرض
ادا کولو د تراویحو وړ کولو لپاره ودریدی او دوه رکعت تراویح یې
ورکړې له مقتدیانو څخه ځینو نیو که ورباندې وکړه نو حافظ صاحب
لري کړل شو تردې وروسته د امام په اقتداء پاتې تراویح ادا کړل شوي
د پوښتنې وړ خبره داده چې د مقتدیانو لومړني دوه رکعت صحیح
شول او کنه که چیرې صحیح شوي نه وي نو آیا دهغوی را ګرځول
ضروري دي؟ جواب: په مسئله صورت کې د تراویحو دوه رکعتونه
درا ګرځولو وړ و ځکه چې تراویح دلما خستن تر لمانځه وروسته دي
نه مخکې په هماغه وخت کې یې اعاده کول مناسب وو که اعاده ونه

کړل شوه نو وروسته د سهار تر سپیدو مخکې یوازې را ګرځیدلای
شوای اوس وخت تیر شو قضاء یې نښته استغفار و وایاست او په
دغو دوو رکعتونو کې چې څومره قرآن ویل شوی وو که مورا ګرځولی
نه وي نو بله ورځ یې راوګرزوي «فتاوی رحیمیه ج ۴ ص ۳۸۵
د کبیري مخ ۳۸۵ په حواله»

په نارینه پسې د ښځو اقتداء

سوال: که کوم امام قرض لمونځ یا تراویح ورکوي او میرمنې د کومې
پر دې یاديوال شاته پرځه و اتن اقتداء وکړي نو د ښځو لمونځ روادې
که ناروا؟ او د امام په لمانځ کې خوبه څه خلل نه راځي؟ جواب:
د دغو میرمنو لمونځ صحیح دی «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۲۲»

د میرمنو د تراویح جماعت

سوال: یو څو میرمنې د قرآن حافظانې دي دا غواړي چې په
تراویحو کې قرآن مجید په خپل جماعت سره ختم کړي ددوی د افعول
څرنگه دی همداراز دا خبرو نو لمونځ هم یو څو میرمنې په جمع کولای
شي او کنه آیا ښځه د ښځو امامه جوړیدلای شي او کنه؟ جواب:
د میرمنو جماعت په دې ډول چې میرمن یې امامه وي مکروه دی که
د تراویحو جماعت وي یا د بل لمانځه په ټولو کې د میرمنو امامت
د میرمنو لپاره مکروه دی «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۲۲
در المحتار ج ۱ ص ۵۲۸ باب الامامة په حواله»

یادونه: د مولانا عبدالحي رحمۃ اللہ علیہ د میرمنو د جماعت په اړه داسې
فتواده چې په تراویحو کې که ښځه صرف د ښځو امامت وکړي
نو جائز دی که کومه میرمن حافظه وي او د هیریدلو اندیښنه یې وي

نود مولانا عبدالحی رحمہ اللہ دفتویٰ د عملی کولو گنجائش شته له دې
ماسواد میرمنې د جماعت لمونځ نه کوی.

«مرتب محمد رفعت قاسمي»

د حافظ قران کریم چټک ویل

سوال: ځینې حافظان په تراویحوکې دومره تیز قران کریم وایي چې له
يعملون او تعلمون پرته نور هيڅ نه فهميږي او ځینې مقتديان هم
همدا سې په بېرته د قران ویل د تراویح د زرختمیدو له امله خوبسوي
ددې دواړو حکم څه دی؟ جواب: په درمختار کې راغلي چې وييجتنب
المنکرات یعنی په قران کې دې له منکراتو څخه ځان وژغوري یعنی
قران د بېرته تلوار نه وایي همداراز دا عوذ بالله او بسم الله اوله
اطمینان پرېښودو څخه ډډه وکړي له دې څخه معلومه شوه چې
داسې ویل منکر کار دی کوم چې د ثواب پر ځای د گناه سبب دی
«فتاویٰ دارالعلوم ج ۴ ص ۲۵۷ د درمختار ج ۱ ص ۲۲۳ مبحث
التراویح په حواله»

د رکعتونو په شمیر کې دا اختلاف واقع کیدو حکم

سوال: د رکعتونو د شمیر په اړه د مقتديانو ترمنځ اختلاف شو ځینې
وايي چې اتلس و شول او ځینې وایي شل نو اوس د چاقول معتبريږي؟
جواب: د تراویح امام چې پر کوم طرف وي دهغه ډلې قول معتبريږي
او که ټول شکمن شي نودوه رکعت د نورو کړل شي خو په جماعت سره
نه بلکه جلا جلا «فتاویٰ رحیمیه ج ۱ ص ۳۵۵»

په فتاویٰ محمودیه کې راغلي: که چیرې ټول لمونځ کونکي او امام
شکمن وي چې اتلس رکعت تراویح وشوي او که شل پوره شوي

نودوه رکعت د بیله جماعت نورو کړل شي که چیرې ټول مقتديان
خو شکمن وو اما امام ته شک نه وونوددی په خپل یقین عمل وکړي
د مقتديانو وینا ته دهیڅ اعتبار نه ورکوي او که ځینې وایي: چې شل
پوره شول او ځینې وایي نه بلکه اتلس و شول نو کوم طرف ته چې
دامام رجحان وي هغه دې عملي کړي «فتاویٰ محمودیه ج ۲ ص ۲۵۳»

په تهجد کې د تراویح د خور کعتونو کولو حکم

سوال: که حافظ شپاړس رکعت تراویح ورکړي څلور رکعت یې هغه
وخت ورنکړي او هغه کوم بل چا ورکړي بیا حافظ څلور رکعت په
تهجد کې په جماعت سره ورکړي نو جائز دي او کنه؟ همداراز چې
حافظ صاحب خو په خپله د تراویح نیت وکړي او نور مقتديان
د تهجد یا هغوی هم پاتې څلور رکعت د تراویح په نیت وکړي
نو جائز دي او کنه؟ په تیره بیا چې د راغونډیدو لپاره بلنه ورکوي؟
جواب: تراویح یې که څلور رکعت پرېښودي او د شپې په پای کې یې
هغه په جماعت وکړي نو صحیح دي ځکه چې د تراویح وخت له
لما خسته د سهار تر سپید وپورې وي پرته له تراویحو نور نفلونه په
تداعی یعنی تر دریو څلورو زیاتو وگړو جماعت صحیح نه دی
همداراز د تهجد جماعت هم مکروه دی «فتاویٰ دارالعلوم ج ۴ ص
۲۸۴ د درمختار ج ۱ ص ۲۲۳ باب الوترو والنوافل او ص ۲۵۹ مبحث
التراویح په حواله»

که خدای ښه کړه حافظ په تراویحوکې وفات شي

سوال: که چیرې حافظ صاحب په تراویحوکې وفات شي نو مقتديان
به څرنگه لمونځ پوره کوي؟ جواب: هغه لمونځ فاسد شوی بیا به بل

امام له سره لمونځ ورکوي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۷۰ دردالمختار
توک ۱ مخ ۵۵۳ باب الامامة په حواله»

حافظ په تراویحو کې قرآن پریږدي

سوال: که حافظ په تراویحو کې د قرآن شریف اورول پیل کړي خو په
کومه وجه یې په مینځ کې یوه دوې ورځې ونه وایي مثلاً
تر لسو پارو پورې ووايي او تردې وروسته یې بل حافظ
تر پنځلسو پارو پورې ووايي نو اوس به مخکنی حافظ له یوولسمې
سپارې پیل کوي که به له شپاړسمې شروع کوي؟ جواب: کله چې
لومړی حافظ لس پارې ولولي او بیا دوهم تر پنځلسو ویلي نو لومړی
حافظ چې کله راشي نو دهغه خوښه ده که له شپاړسمې شروع کوي
او که له یوولسمې خود خپل قرآن پوره کولو لپاره غوره داده چې له
یوولسمې شروع وکړي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۵۵»

دلمانځه لپاره دامام دیو خاص سړي انتظار کول

سوال: کوم امام چې داسې وي چې ترڅو مسجد ته یو یادوه ځانگړي
کسان رانښي که څه هم دلمانځه ټاکلی وخت تیر شي اولمونځ هم
وځنډیږي خودی دخپلې دنیاوي گټې په خاطر یاد اړیکوله کبله
ددغو خلکو انتظار کوي نو په داسې امام پسې لمونځ کول څرنگه دي؟
جواب: که چیرې د دنیا په وجه د کوم دین داررئیس انتظار کوي
او د حاضرینو مراعت نه ساتي نو امام او مکبر یعنی اقامت کونکی
دواړه گنہگار دي مگر لمونځ پسې کیږي «فتاوی رشیدیه کامل ص
۲۸۸»

د خپل ځان لپاره د جماعت ځنډول

سوال: که کوم متولی (د مسجد تصرف کونکی) یا خادم
د مسجد او نور د اووایي چې ترڅو مونږ مسجد ته درنه شو جماعت دنه
دریږي نو د داسې شخص په اړه شرعي حکم څه دی؟ جواب: داسې
متولی چې د ځان لپاره د ځنډیدو تاکید کوي هغه گنہگار دی او داسې
وگړو ته انتظار هم صحیح نه دی هو! عامو مسلمانانو ته
انتظار صحیح دی په دې شرط چې نور و حاضرینو ته به تکلیف نه
رسیږي او وخت مکروهه به نه داخليږي خود رئیس
یا شتمنودنیادار و انتظار دنه کوي چې ټول پروخت راشي یا زیاتره
راشي نو لمونځ دی وکړي «فتاوی رشیدیه کامل مخ ۲۸۷»

د تحریمې صحیح الفاظ څه دي

ځینې امامان په تکبیر ویلو کې له ډیرې بې احتیاطۍ او د الله
اکبر ویلو پر ځای الله اکبار وایي یعنی د با او را تر مینځ الف زیاتوي
همدارنگه ځینې امامان د الله د لفظ په شروع کې مد کوي او الله اکبر
وايي دا دواړه صورتونه یومخ غلط دی او په دغو دواړو صورتونو کې
لمونځ فاسد یږي او که په تکبیر تحریمه کې یې داسې وویل
نو دلمانځه پیل کول هم نه صحیح کیږي «مسائل سجده سهوه ۷۳ مخ
د صغیري په حواله»

امام ته تکبیرات ویل څنگه په کار دي

زیاتره امامان لیدل کیږي چې د لمونځ ورکولو پر مهال انتقالیه
تکبیرات د انتقال په حالت کې نه وایي بلکه کله له نقل کیدو وروسته
تکبیر وایي او کله بل رکن ته تر رسیدو مخکې تکبیر ختم کړي د مثال

په توگه له ولاړې څخه رکوع ته ځي نو ځينې امامان ترتيبيدو وروسته الله اکبر وايي او ځينې امامان دومره لند الله اکبر وايي چې رکوع ته په پوره ډول رسيدو مخکې مخکې د الله اکبر آواز ختم شي همدارنگه سجدې ته د تلو پرمهال اوله سجدې څخه دوهم رکعت ته د ولاړيدو په وخت هم همدا عمل کوي د يادونې وړه چې په دغودواړو صورتونو کې تکبير په سنت طريقه ادا نشو پوره سنت هغه وخت ادا کيږي چې کله له يوه رکن څخه بل رکن ته د نقل کيدو سره سره تکبير پيل کړي او څنگه چې دوهم رکن ته ورشي د تکبير آواز بند شي او ځينې امامان الله اکبر د اول کسوي چې دوهم رکن ته تر رسيدو وروسته هم تر څه وخته د دوی د تکبير آواز اوريدل کيږي په دومره اندازه تکبير کښول مکروه دي «مسائل سجده سهار» ص ۷۱ د کبيري ص ۳۱۳ په حواله

دوهم باب

تراويح په کور کې فضيلت لري او که په مسجد کېني
سوال: د تراويحو لمونځ په کور کې ښه دی که په مسجد کې؟ جواب:
دامام ابو حنيفه رحمته الله عليه، امام شافعي رحمته الله عليه او زياتره شوافعو او ځينې مالکي علماؤ اتفاقي مسلک دی چې د تراويحو لمونځ په مسجد کې کول افضل دي لکه چې امير المومنين عمر فاروق رضي الله عنه او تر هغه وروسته نور و اصحابو کرام رضي الله عنهم په مسجد کې تراويح کول مقرر کړي دي او بيا پر دې د ټولو مسلمانانو تل عمل راغلی ځکه چې د تراويحو لمونځ د دين شعار دی او دا بختر لمانځه ته ور توالی لري «مظاهر حق نوی ترتيب ۱۴»

ټولې تراويح دا حنوفو په نزد شل رکعته دي او هغه په جماعت سره ادا کول سنت دي که چيرې ټول محلي والايا کليوال تراويح پرېږدي نو پر ټولو د سنت د پرېښودلو اوبال شته.
که چيرې زياتره محلي والايا کليوال خوپه جماعت سره تراويح وکړي خو اتفاقاً يوه يادوو کسانوپه جماعت ونکړي بلکه په کور کې يې يوازي وکړي بيا هم سنت ادا شول «فتاوی محموديه ج ۲ ص ۳۵۰ د کبيري ص ۳۸۴ په حواله»

په کوم مسجد کې تراويح فضيلت لري

سوال: د تراويحو لمونځ په کوم مسجد کې کول افضل دي ځکه چې نژدې جامع مسجد هم شته کله چې په جامع مسجد کې لمونځ کول زيات افضل ښودل شوي دي؟ جواب: په درالمختار کې راغلي چې د محلي مسجد د محلي والا په حق کې د جامع مسجد څخه افضل دی او شامي هم د اليکلي لان له حقا عليه فليؤده، يعنی پر محلي والود محلي د مسجد حق دی دهغه ادا کول په کار دي «درمختار ج ۱ ص ۲۱۷»

د محلي د مسجد حق

سوال: زمونږ د محلي په مسجد کې تر اته رکعته تراويحو پورې لمونځ کونکي وي بيا کميدل پيل شي نو که مونږ د مسجد پرېږدو په بل مسجد کې تراويح ادا کوو نو څنگه دي څه قباحه څو به نه لري؟ جواب: د محلي په مسجد کې شل رکعته تراويح په جماعت سره کيدل ضروري دي ځکه نو تا سوت په خپل مسجد کې تراويح کول په کار دی که څه هم لمونځ کونکي لږ وي که ده محلي په مسجد کې تراويح ونه

شوي نو ټول گڼه گاريږي «فتاوی رحیمیه ج ۱ ص ۳۴۹ د شامي ج ۱ ص ۲۲۰ په حواله»

آیا خپل مسجد پرینودلای شو

سوال: که چیرې په بل مسجد کې ښه قران ویونکی حافظ وي نو آیا دهغه اوریدو ته ورتلای شو؟ جواب: که د محلي د مسجد امام قران غلط وایي نو دخپل مسجد پرینودل او په بل مسجد کې تراویح کول هیڅ پروانه لري همدغه حکم په هغه صورت کې دی کله چې دوهم حافظ په قرائت کې نرم او په آواز کې ښه وي او که دده په محله کې ختم نه کیدی نو دده لپاره دخپل مسجد پرینودل او د بل مسجد لټه کول په کار دي «ترجمه فتاوی عالمگیری ج ۱ ص ۱۸۶، که دخپل مسجد امام د قران کریم ختم نه کوي نو بیا په کوم بل مسجد کې چیرې چې ختم وي تراویح کول هیڅ پروانه لري ځکه چې د ختم سنت هلته حاصلیږي «فتاوی محمودیه ج ۲ ص ۲۵۵»

د مسجد پر بام تراویح کول

سوال: زمونږ په مسجد کې د گرمۍ په موسم کې دلما خستن لمونځ، تراویح او نورد مسجد پرچت کیږي په مسجد کې دننه نه کیږي ددې شرعي حکم څه دی؟ جواب: د گرمۍ له امله دننه مسجد یا غولۍ د مسجد پرینودل پر بام دلما خستن، تراویح او نورو لمونځونو کول مکروه دي هو! څوک چې دننه په مسجد او د مسجد په انگرې کې ځای ونه مومي که هغوی سربیره لمونځ وکړي نو بیله کراهته روادۍ ځکه چې دامجبوري ده پر کعبه شریفه سربیره لمونځ کول د بې ادبۍ او سپکاوي له امله مکروه دي هو! که دودانولو او ترمیم په خاطر

ختل وي نو مکروه نه دي همدارنگه که مسجد وي دهغه پرچت ختل مکروه دي او پر همدې بنسټ د اهم مکروه دي د گرمۍ د سختۍ له کبله پرچت جماعت مه کوئ مگر که چیرې په مسجد کې ځای نه وي نو ددې مجبوريت په وجه پرچت ختل نه مکروه کیږي په هر حال د گرمۍ سختي اړتیا او مجبوريت نه بلل کیږي ځکه چې له گرمۍ څخه یو څه تکلیف پیدا کیږي او کله چې مشقت او تکلیف زیات شي اجرا و ثواب هم زیات کیږي نو دې ته مجبوريت نشي ویل کیدای په فتاوی عالمگیری پنځم ټوک ص ۳۲۲ کې راغلي چې د ټولو مسجدونو په بامو لمونځ کول مکروه دي که چیرې مسجد تنگ وي او د لمونځ کونکیو لپاره پراخي نه وي نو د اړتیا له کبله پورته ختل مکروه نه دي په گرمۍ کې د مسجد په صحن (غولي) کې په جماعت لمونځ کول بې له څه پروا صحیح دی که کوم ځای د مسجد غولۍ له مسجد څخه وتلی و نو د مسجد باني که هغه نه وه نو د مسجد خلک دې دهغه په مسجد د گډولو لپاره گامونه پورته کړي ترڅو هغه ځای هم په مسجد کې داخل شي بیا نو پر هغه هم د مسجد ټول احکام جاري کیږي «فتاوی رحیمیه ج ۳ ص ۳۱ د کبیری ص ۳۹۲ په حواله او مجموعه فتاوی سعدیه ص ۱۴۸»

په دوکانو کې د تراویحو کول

سوال: د بازار خلک صرف دخپلې دندې د زیان له ویرې په دوکانو کې جلا جلا د تراویح جماعت کوي ددوی دافعل څنگه دی؟ جواب: تراویح په مسجد کې کول او د ختم تراویح په مسجدونو کې اوریدل سنت دي بې له عذره مسجد ته نه تلل او په دوکانو کې تراویح کول

دستور ترک دی «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۲۹ د در المختار ج ۱ ص ۲۲۰ مبحث التراویح په حواله»

په کور کې تراویح په جماعت کول

سوال: د تراویحو لمونځ په کور کې په جمع او مسجد ته نه تلل څرنگه دي؟ جواب: که څوک داسې جماعت وکړي چې د مسجد جماعت ته ضرور نه رسیږي صحیح دی لیکن داخلک به د مسجد له فضیلت څخه بې برخې وي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۵۱ د در مختار ج ۱ ص ۲۲۰ او شامي ج ۱ ص ۵۲۱ په حواله»

دلما خستن لمونځ په مسجد کې او تراویح په کور کې کول

سوال: دلما خستن لمونځ په جماعت سره کونکي که تراویح په کور کې وکړي نو گنهار دی او کنه؟ جواب: تراویح په جماعت سره سنت مؤکد کفای دی که د محلي یا کلي په مسجد کې تراویح په جماعت سره کیدی او کوم شخص په کور کې یوازې تراویح ادا کړي نو نه گنهار یې خود جماعت له فضیله بې برخې کیږي «فتاوی رحیمیه ج ۱ ص ۳۴۹ د در مختار مع شامي ج ۱ ص ۲۲۰ په حواله»

دیوه حافظ څو ځایه ختم کول

سوال: ځینې حافظان په پنځه اووه ورځې کې په یوه مسجد کې قران کریم په تراویحو کې ختم کړي په بل مسجد کې بل ختم په تراویحو کې کوي دا کار صحیح دی که څنگه؟ او د دوهم مسجد والو تراویح کیږي او که څنگه؟ حافظان او ځینې عالمان دي ته جواز ورکوي او ځینې وايي چې د حافظ یو ختم کول سنت دي دوهم ختم نفل دی او د مقتديانو ختم سنت دی نو د سنت کونکیو لمونځ په

نفل کونکي پسې څنگه کیږي جواب: په یوه مسجد کې په پنځه اووه ورځې کې تر ختم کولو وروسته په بل کې د حافظانو ختم کول صحیح دي او د دوهم مسجد والو تراویح صحیح دي ځکه چې د تراویح لمونځ په ټول رمضان کې مؤکد سنت دی نو په دوهم مسجد کې چې حافظ صاحب کومې تراویح ورکړي هغه هم سنت مؤکده شوي او د مقتديانو تراویح هم سنت مؤکده شوي ځکه د دواړو لمونځ یو شو پرته له دې په نفل کونکي پسې سنت هم صحیح کیږي او د شبه غلطه ده چې د قران کریم یو ځل ختمول سنت مؤکد دي دوهم او دریم ختم نفل دی ځکه چې د امام لمونځ سنت مؤکد دی د ختم له سنت کیدو څخه هغه لمونځ له سنت کیدو خارج نه شو او د مقتديانو په لمونځو کې هیڅ نقصان رانغلی خوا فضل او غوره په دې زمانه کې دادي چې حافظ امام تر یو ختم زیات په تراویحو کې ونه وایي تر څو مقتديانو ته په تراویحو کې شرکت کول ستونزمن نه شي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۹۳ د در مختار ج ۱ ص ۲۲۲ په حواله»

د تراویحودوه جماعتونه کول

سوال: د حافظانو د پیرښت له کبله تر څو د دوی قران په یادوي ددې مقصد لپاره مونږ د رمضان المبارک په میاشت کې دامعمول جوړ کړي چې دلما خستن لمونځ مونږ ټول د محلي په مسجد کې په جماعت ادا کوو تردې وروسته یو څه حافظان د مدرسې په ودانۍ کې تراویح ورکوي چیرې چې لږ لمونځ کونکي نور هم ورسره شاملیږي او پاتې حافظان هم دلته په مسجد کې تراویح ورکوي د پوښتنې ځای داده چې د قران د خوندي کولو په نیت په دې ډول د تراویحودوه جماعتونه

جوړول څنگه دي؟ جواب: په بیان شوي سوال کې له جماعته پاتیدل او شاته کیدل مقصد نه دي د دې په وجه دا صورت جائز دی منع نه دی په مدرسه کې په جماعت سره کولو خوبه د جماعت ثواب و موندل شي امام مسجد فضیلت نه حاصلیږي د دې جبران د قران د حفاظت په مقصد سره انشا الله پوره کیږي «فتاوی رحیمیه ج ۴ ص ۴۱۵»

په یوه مسجد کې د دوو حافظانو تراویح ورکول

سوال: په پاني پټ کرنال کې دادو دا ورواج دی چې دوه حافظان په تراویحو کې قران کریم وایي په لسو رکعتونو کې یو حافظ او په لسو کې بل دارنگه کول څنگه دي؟ جواب: د پاني پټ درواچ په رنگه دلته هم په ځینې مسجدونو کې داسې کیږي دا هم جائز دي که دوه حافظان تراویح ورکوي نو مستحب دادي چې هر یو حافظ تر ترویج پوره کولو وروسته بیل شي که یو حافظ بیله ترویجې پوره کولو سلام وگرزوي مثلاً تر شپږیالو رکعتو وروسته راشاته شونو د اینه نه دي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۵۵» و ترجمه فتاوی عالمگیری ج ۱ ص ۱۸۲

د څو حافظانو په گډه تراویح ورکول

سوال: زموږ په مسجد کې څلور حافظان په گډه تراویح ورکوي اول حافظ څلور رکعتو ورکوي دوهم حافظ اته رکعتو ورکوي دریم څلور څلور رکعتو ورکوي داسې کول صحیح دي که څنگه؟ جواب: غوره داده چې یو حافظ یادوه حافظان په گډه تراویح ورکړي که داسې جید او همتناکه نه وو او څو حافظان تراویح ورکړي نو دا هم

صحیح دي تراویح صحیح کیږي «فتاوی رحیمیه ج ۴ ص ۳۸۹» د عالمگیری ج ۱ ص ۲۴ په حواله

لس لس رکعتو په دوو مسجدونو کې ورکول څنگه دي

سوال: په یوه مسجد کې خطیب امام مقرر دی تراویح په دې ډول ورکوي چې د لماخستن فرض بل څوک ورکوي او د تراویح په لسو رکعتونو کې پاؤباندې سپاره حافظ وایي پاتې تراویح په نورو سورتونو له جماعت والو څخه یو شخص ورکوي تردې وروسته حافظ بل مسجد ته لاړ شي همغه پاؤباندې پاره په لسو رکعتو تراویح کې وایي دا صورت جائز دی او که څنگه؟ جواب: د عالمگیری له روایت څخه معلومیږي چې لس لس رکعتو تراویح په دوو مسجدونو کې ورکول صحیح دي خو د قران کریم په ختم اجرت او معاوضه صحیح نه ده «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۲۱» د عالمگیری ج ۱ ص ۲۲۲ فصل فی التراویح په حواله

په یوه مسجد کې دوهم جماعت

سوال: د تراویحواو و ترو جماعت و شو څه خلک وروسته راغلل نو دوهم جماعت وکړي او که نه؟ جواب: دوهم جماعت دې په دغه مسجد کښې نه کوي دلیل د دې دادي چې په یوه مسجد کې د تراویح په څو جماعتونو کولو هغه حالت را منته څخه کیږي له کوم څخه د بیچ کیدو لپاره چې دوهم خلیفه عمر فاروق رضی الله عنه متفرق لمونځ کونکي دیوه امام په اقتداء کې راغونډ کړي او په یوه مسجد کې د متعددو جماعتونو لپاره د عمر فاروق رضی الله عنه د ارشاد مطابق له غوري

طریقې خلاف ده «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۳۰۰ د کبیري ص ۳۸۳ په حواله»

په کوم مسجد کې چې یو ځل تراویح وشي نو په همدغه شپه کې هلته د تراویحو دوهم جماعت کول جائز نه دي خو یوازې یوازې کول صحیح دي «فتاوی محمودیه ج ۲ ص ۳۵۰»

په یوه مسجد کې دوه ځایه تراویح

سوال: که په یوه مسجد کې دوه حافظان جلا جلا تراویح ورکړي په مینځ کې دیوال یا کومه بله داسې پرده وي چې ورڅخه دیوبل اواز نه حرج نه پېښېږي نو دا جائز دي او که نه؟ جواب: په مسجد کې دوه ځایه تراویح ورکول په دې شرط چې د نفسانیت په وجه نه وي او یوبل ته حرج نه وي جائز دي مگر افضل همدغه ده چې په یوه امام پسې ټول لمونځ وکړي «امداد الفتاوی ج ۱ ص ۴۶۹»

په تراویحو کې تر یوه ختم زیات ویل څنګه دي

سوال: په تراویحو کې چې کوم حافظ دوه درې ختمه کوي دا څرنگ دي؟ سنت مؤکده خو صرف یو ختم دی د نورو بیه حکم څه وي همدارنګه که یو حافظ په څو مسجدونو کې ختم کوي نو څه حکم به وي او نورو مسجدونو ته د ختم ثواب شته او کنه؟ جواب: په درمختار کې دي چې یو ځل ختم سنت دی دوهم ځل فضیلت دی او درې واړه غوره دي او په بل مسجد کې دوهم ختم صحیح دی دوهم مسجد و الوته د سنت ختم ثواب ورکول کېږي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۷۴ درمختار ج ۱ ص ۲۲۲ باب الوترو والنوافل مبحث فی التراویح په حواله»

په تراویحو کې د قران دا وریدو ثواب ورکول کېږي او کنه؟ سوال: زید وایی چې په تراویحو کې دوه شیان دي اول قرائت کوم چې فرض دی دوهم مؤکد سنت کله چې په تراویحو کې قران کریم وویل شونوله دواړو شیانو څخه صرف دیوه شني ثواب حاصل شویعنی که یې د سنت مؤکده ثواب حاصل کړنو د قرائت له ثوابه یې برخې شو تر تراویحو وروسته دي په همدغه وخت په یو چا قران کریم ولولي په خپله دي واورې ترڅو دواړه ثوابه حاصل شي ځواب: د زید دا وینا غلطه ده په تراویحو کې د قران کریم په ویلو ویونکو او اوزیدونکو ته هم د قران ثواب ورکول کېږي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۴۹»

دیوه شخص په مراعات د تیرې ورځې قران کریم راګرځول څنګه دي

سوال: حافظ د کوم چاپه رعایت د قران کریم ترتیب پوره کړی دامعنی چې که کوم شخص په تراویحو کې د قران کریم له اوريدو څخه یې برخې شو نو بیا هغه دوهمه ورځ په شل رکعت کې ویل څنګه دي؟ کله چې مقتدیانو ته بوج او تکلیف او وخت تنګ وي حافظ د داسې جازیا تره مراعت کوي نو په داسې حافظ پسې لمونځ روادی کنه؟ جواب: لمونځ خوپه ده پسې روادی اما په خپله دا کار چې دیوه شخص رعایت وکړي او نورو ته تکلیف جوړوي تحریمي مکروه دی خو که هغه شخص فسادني وي چې له هغه څخه د زیان رسولواند یښه وي نو مکروه نه دي «امداد الفتاوی ج ۱ ص ۴۸۹»

دریم باب

سماع

د سماع اجرت

سوال: د قران د سماعت (اوریدلو) په اجرت او ویلو په اجرت کې څه فرق دی لومړی ولې روا او دوهم ولې ناروا دی؟ جواب: د قران کریم دا وریدو غرض دادی چې چیرې له حافظ څخه هیر شي هلته یې سماع وروښيي نو دا تعلیم دی او په تعلیم دا اجرت اخستل جائز دي په خلاف دا ورولو چې په هغه کې تعلیم مقصد نه دی «وگوري امداد الفتاوی ج ۱ ص ۴۹۲»

بیله سماع قران کریم ویل

سوال: دروژې په میاشت کې په تراویحو کې بیله سماع د قران شریف ویل جائز دي او کنه؟ جواب: که د حافظ قران کریم ښه پوخ وي نو بیله سماع ویل هم صحیح دي که چیرې هیر یا شک شونو تر سلام ګرزولو وروسته د وگوري که کومه غلطی وي نو بیرته یې در او ګرزوي خو غوره داده چې سماع وي تر څو د اړمن وي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۵۴»

حافظ ته فتحه څوک ورکړي

سوال: که حافظ په تراویحو کې غلط شي او سماع یې په ښه ډول نشي وربښودلای نو که له دوهم یا دریم صف څخه کوم بل څوک فتحه ورکړي نو څه پروا لري؟ حافظ صاحب وایي که فتحه را کوي نو په اول صف کې درېره نو که ناوخته را تلونکی حافظ په لومړي صف کې ځای

ونه موند نو آیا هغه د فتحې ورکولو حق لري او کنه؟ جواب: که چیرې سماع مقرر وي نو هغه ته په کار دي چې غلطی وروښيي کوم بل چاته بېره کول نه دي په کار له دي څخه په لمانځه کې انتشار او کرکېچ رامنځته کېږي خو که هغه یې وروښي ښودلای یا یې سم وروښي نو اوس چې یې هر څوک صحیح وربښودلای شي پر هغه غلطی اصلاح کول فرض دي په هر صف کې چې ولاړ وي که لري وي او که نږدي پر هغه فرض ده چې د غلطی اصلاح وکړي که اصلاح نه کوي نو ګناهګار یې خود اضروري ده چې په لمانځه کې له حافظ سره شریک وي که په اول صف کې وي او که په کوم بل صف کې او که په لمانځه کې شریک نه وي هغه که غلطی وروښودله او امام د هغه په ښودلو غلطی اصلاح کړه نو لمونځ فاسد یږي «فتاوی رحیمیه ج ۳ ص ۸۴»

کوچنی سماع به چیرې درېږي

سوال: سماع که کوچنی وي نو آیا هغه په اول صف کې درولای شو؟ جواب: دیارلس کلن امام نشي جوړیدای که بالغ نه وي خو په تراویحو کې د ښودلو لپاره هغه په اول صف کې درولای شي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۴۷»

آیا سماع د حافظ په برابري درولای شو

سوال: په تراویحو کې که حافظ او سماع په برابري ودرېږي که حافظ ته د سماع عذروي او کنه وي داسې څنګه دي؟ جواب: که څه اړتیاوې مثلاً له لیرې څخه حافظ صاحب د سماع په ښودلو نه

پوهیږي نو په برابرې کې دریدل صحیح دي او بې له اړتیا ښه نه دي
«فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۹۵»

قرآن کریم ته په کتوسماعت کول

سوال: په رمضان المبارک کې حافظ تراویح ورکوي نو یو سړي قرآن کریم پرانستی ناست وي او نږدې مقتدي ته یې نیولی وي هغه قرآن ته په کتوفتحه ورکوي او قرآن شریف نیونکی په جماعت کې شریک نه وي کله چې حافظ صاحب د دوهم رکعت رکوع کوي نو ورسره شریک شي او یو رکعت ترسلام وروسته راوگرزوي په دې ډول لمونځ فاسد یږي او کنه؟ جواب: په درمختار کې راغلي چې په لمانځه کې قرآن شریف ته په کتو ویل یا اوریدل په دواړه صورتونو کې لمونځ فاسد یږي نو دغه صورت چې په پوښتنه کې ترې یادونه وشوه په دې صورت کې هم د لمانځه د فاسیدیدو اندیښنه ده ځکه دارنگه کول نه دي په کار «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۸» د درمختار ج ۱ ص ۵۸۳ باب مایفسد الصلاة وما یکره فیها په حواله،

دهیریدوله امله چوپه خوله فکر او سوچ کول څرنگه دي

سوال: ځینې حافظان چې قرآن کریم وایي ورځینې هیرشي نو بیا خاموش ولاړ فکر کوي کله په ناسته کې ترالتحیاتو مخته یا وروسته چورت وهي ددې حکم څه دی؟ جواب: که د دریو تسبیحاتو په اندازه چورت وهي چوپه خوله شي نو د سهوي سجده واجبېږي او که په ویلو چورت وهي نو سجده سهوه نه واجبېږي.

دهیریدو پر مهال یو ځای بل ځای ویل

سوال: له ځینې حافظانو څخه که د ویلو پر مهال قرآن هیرشي نو نه چوپېږي خو کله په دې سورت کې او کله په هغه سورت کې یو ځای بل ځای وایي که ورپه یاد شي نو سم ویل پیل کړي او که چیرې ورپه یاد نه شي نو ترڅه پریشانی وروسته رکوع وکړي لمونځ ختموي خو په یاد ورتلو او نه ورتلود و او صورتونو کې سجده سهوه کوي ایا د سهوي سجده کول په کار دي او کنه؟ جواب: په دغه دواړه صورتونو کې د سهوي سجده کول په کار دي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۵۷»

حافظ د سامع د ښودلو تر وخته چوپ پاته کیدلای شي کنه؟

سوال: حافظ غلط شي او د سامع تر ښودلو خاموش وي آیا په دې سره په تراویحو کې خوبه کوم خلل نه راځي؟ او سجده سهوه وکړي او کنه؟ جواب: تراویح صحیح کیږي دراکر زولو اړتیا یې نشته دفتحي د اوريدو لپاره حافظ د ضرورت په خاطر خاموش پاتې کیدل لمونځ نه فاسدوي سجده سهوي ته هم اړتیا نشته لیکن که له پنځو لمونځونو څخه کوم لمونځ وي نو امام ته په کار دي چې که تردریو ایا تونو کم ویل شوی وي نو دفتحي په انتظار د نه دریرې بلکه کوم ځای چې وریادوي هغه دووایي او که درې آیتونه ویل شوي وو نو رکوع دوکړي «فتاوی رحیمیه ج ۴ ص ۳۹۳»

د حافظ د تنګولو حکم

سوال: د ځینو حافظانو عادت وي چې کوم حافظ لومړی ځل تراویح ورکوي د هغه د اورولو پر مهال د هغه دور خطا کیدو او ورڅخه

دهیرو لویه خاطر پښې په زور په ځمکه ټکوهي، غاړې تازه کوي او یا توخي د داسې حافظانو په اړه څه حکم دی؟ جواب: داسې کول جائز نه دي په حدیث شریف کې رسول اکرم ﷺ له اغلاطو څخه منع کړي ده یعنې داسې کارونه چې سړی په غلطۍ کې اچوی له هغوی څخه ځان ژغورل ضروري دي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۵۲ بحواله حدیث ابوداؤد مشکوٰۃ کتاب العلم ص ۳۵»

صرف د فتحې ورکولو په نیت په تراویحو کې برخه اخیستل سوال: کوم شخص چې په دې نیت په تراویحو کې برخه اخلي چې که حافظ غلط شو نو ترور نشود لوړو وروسته به جلاشم نو په دغه صورت کې دغه سړی مقتدي بلل کیږي او کنه؟ جواب: په تراویحو کې برخه اخیستونکی مقتدي شو او د لمانځه پوره کول پرده لازم دي حافظ خوبه فتحه واخلې هغه ته څه معلومه ده چې دی ترښودلو وروسته جلا کیږي دامام لمونځ صحیح شو په دې نیت شریکیدل بد دي دغه لمونځ دده په ذمه پوره کول لازم دي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۸۸ بحواله هدایه باب النوافل ج ۱ ص ۱۳۱»

په تراویحو کې د غلطې فتحې په ورکولو حافظ پریشان کول سوال: ځینې زاړه حافظان نوی حافظ په غلطه فتحه ورکولو پریشان کوي اددې څه حکم دی؟ جواب: دا کار هم دغه اغلاطو له جملې څخه دی ډکو موچې په حدیث شریف کې غندنه شوې چې دا حدیث په دې ډول دی «روی ابوداؤد عن معاویه قال ان النبی ﷺ نهی عن الاغلو طات» یعنې کوم کارونه چې یو مسلمان په غلطۍ کې اچوی له

هغوی ځان ژغورل ضروري دي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۵۸ د مشکوٰۃ کتاب العلم ص ۳۵ په حواله»

په نیت تر لوفتحه ورکړې یا بې اودسه فتحه ورکړي سوال: ځینې حافظان د بل حافظ قرائت له لمانځه دباندې په ناسته اوري کله چې دهغه هیر شي نو په بیر په صف کې یا صف ته نږدې نیت وتړي هغه وروښی او بیا سمدستی نیت مات کړي کښیني او ځینې له خدای ﷻ څخه نه ویریدونکي په داسې صورت کې کله داسې هم کوي چې بې اودسه یا پراو بود قدرت مند لوسره تیمم ووهي نیت وتړي بیا فتحه ورکوي په دغه دواړه صورتونو کې د فتحې ورکول او اخیستل څه حکم لري؟ جواب: که چیرې تر نیت تر لور وروسته فتحه ورکړي نو دامام په لمانځه کې هیڅ خلل نه راځي خو پر هغه د نیت ماتولو گناه شته او قضاء لازم کیږي او که بې اودسه فتحه ورکړي یا داوبو په شتون کې تیمم ووهي فتحه ورکړي او امام فتحه واخلې نودده لمونځ فاسد شو او د مقتديانو لمونځ هم فاسد شو «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۵۸ دعالمگیری کشوری باب سابع مایفسد الصلاة ج ۱ ص ۹۰ په حواله»

د تراویحو پړوخت شاته خبرې کول

سوال: ځینې مقتدیان داسې کوي چې کله حافظ په تراویحو کې دوي درې یا زیاتې پارې ووايي نو دوی له صفه لیري له لمانځه دباندې چوپه خوله ناست یې پراته وي او یا ورو ورو خبرې سره کوي خود خاموشي په حالت کې هم د قران کریم اوریدل هیڅکله ددوی مقصد نه وي دوي ته دا وریدو ثواب ورکول کیږي او کنه په شریعت

کې ددغه فعل څه حکم دی؟ جواب: ښکاره خبره ده چې داسې وخت خبرې کول گناه او ثواب ختمونکې دي او چوپړه خوله کیناستل یا ځملا ستل که دا وریدونیت یې هم نه وي خود قرائت او ازیې غوړو ته رسېږي نو دا ورید و ثواب ورکول کیږي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۸۹ د درالمختار ج ۱ ص ۵۰۹ فصل فی القرائت په حواله»

په تراویحو کې درکوع انتظار کول

سوال: د تراویحو پر مهال ځینې خلک ناست وی کله چې حافظ رکوع ته ځي نو په رکوع کې ورشاملېږي ددې څه حکم دی؟ جواب: داسې کول منع دي «فتاوی رحیمیه ج ۱ ص ۳۵۴ د فتاوی عالمگیری ج ۱ ص ۱۱۹ په حواله»

د سامع د نیستی په مهال قرآن کریم ته په کتو فتحه ورکول څنگه دي

سوال: دروژې په میاشت کې ډیر داسې ځایونه پیدا کیږي چې پرته له تراویح ورکونکي حافظ کوم بل حافظ چې سامع مقرر شي نه وي که په داسې صورت کې کوم مقتدی چې حافظ نه وي قرآن کریم خلاص کړ او فتحه یې ورکړه او د لمانځه په لومړي رکعت کې په څه وجه نه وو شامل شوی آیا دا کار جائز دی او کنه؟ جواب: کوم څوک چې د امام سره په لمانځه کې شریک نه وي هغه امام ته په قرائت او نورو کې فتحه نه شي ورکولای که یې فتحه ورکړه او امام واخیسته نو د امام او خلکو لومونځ فاسد شو «کفایت المفتی ج ۳ ص ۴۱۲»

شیعه حافظ فتحه ورکولای شي کنه

سوال: که چیرې په تراویحو کې حافظ غلطیانې کولې او سامع هم غلطیدي او شیعه حافظ موجود وي که هغه نیت د اقتداء وکړي فتحه ورکړي نو د امام ابوحنیفه په نزد جائز دی او کنه؟ جواب: که شیعه داسې وي چې نه تبراگویه او نه د حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه له صحابیت څخه منکروې او نه په بی بی عائشه رضی الله عنها پسې افترا کونکي وي نو په دې صورت کې فتحه ورکول جائز دی او دده په ورښودلو د فتحه اخیستونکي او د هغه د مقتدیانو لومونځ هم صحیح دی او که د اشیه غالي وی یعنی لاندې شیان په کې موجود وي تبراگویه وي د حضرت ابوبکر رضی الله عنه د صحابیت څخه منکراو په بی بی عائشه رضی الله عنها پسې تهمت ویونکي وي نو داسې شیعه چونکه کافر دی نو دده په فتحه ورکولو او د امام دده په فتحه اخیستلو د امام او د مقتدیانو د ټولو لومونځ باطل کیږي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۴۹ بحواله درمختار فصل فی المحرمات ج ۱ ص ۳۹۸»

درکوع انتظار کول

چې جماعت درېږي یو کس ناست وي کله چې امام رکوع ته ځي نو سمدستی نیت وتری اوله امام سره په رکوع کې برخه واخلي دا کار مکروه اوله منافقینو سره مشابهت دی «فتاوی محمودیه دوهم ټوک ص ۳۵۴»

څلورم باب

ترویحه

ترویحه ولې کول کیږي

په تراویحو کې نړه وڅلور ور کعتونو وروسته یو څه وخت ناستې ته ترویحه ویل کیږي تراویح د ترویحه جمع ده ددې اصل معنی دا ستراحت ده کوم چې له راحت څخه اخیستل شوی چونکه په څلور کعتونو کې پنځه ترویحې کیږي ځکه دې لمانځه ته تراویح ویل کیږي او وجه د تسمیه یې هم داده چې په لمانځه کې د شریعت له نظره راحت دی در رسول الله ﷺ ارشاد دی هغه مبارک فرمایي «قرة عینی فی الصلاة» یعنی زما دسترگو سروالی په لمانځه کې دی او په یو بل حدیث کې دده مبارک ﷺ ارشاد دی دروژاتي لپاره دوی خوشحالی دي یوه دروژ مات پروخت او دوه هم خوشحالی هغه وخت کله چې له خپل رب سره ملاقات کوي په ظاهر له ملاقات څخه مراد تراویح دي په یوه حدیث کې در رسول الله ﷺ ارشاد دی: ارحنا بالصلاة بیابلال یعنی د لمانځه په تکبیر ویل مو نږته آرام راوړسوه په هر حال ددې ډول حدیثونو پر بنسټ ویل کیدای شي چې د څلور ور کعتونو نوم ترویحه ځکه ده چې له دې څخه راحت او روحانی سکون حاصلیږي د ترویحو په مینځ کې دیوې ترویحې په اندازه کیناستل مستحب دي او که حافظ په دې پوهیدی چې د پنځمې ترویحې او و ترو ترمینځ کیناستل مقتدیانو ته گران تمامیږي نو نه دې کښینی په پنځمه ترویحه کې اختیار دی «اشرف الایضاح شرح نور الایضاح ص ۱۲۰»

د تراویحو مسئلې

په ترویحه کې څومره ناسته په کار ده

سوال: د ترویحې یعنی تر څلور ور کعتونو وروسته څومره اندازه کیناستل مراد دي د ترویحې مراد څه ده آیا هغه څلور ور کعت په کومو کې چې وشوه یا چې په څومره وخت کې چې څلور ور کعت له نفل وکړل شي؟ جواب: بعد کل اربعة بقدرها څخه په ظاهره معلومیږي چې هغه ځانگړي رکعتونه چې په څومره وخت کې شوي هغه مراد دي «امداد الفتاوی ج ۱ ص ۴۹۰»

د عالمگیری په ترجمه کې دي چې که لمونځ کوونکیو ته گرانه او د جماعت لږیدو اندیښنه وي نو تر دې هم لږ کیناستل صحیح دي خود مقتدیانو د پیروي او گران تمامیدو له امله در کوع او سجده تسبیحات، سبحانک اللهم او درود پرینودل یو مخ نه دي صحیح خودد عا یعنی سبحان ذی المک والملکوت الخ او نور و پرینودل په دې شرط چې د مقتدیانو تلواروي هېڅ پروانلري «ترجمه عالمگیری ص ۱۸۵»

په ترویحه کې په لور او از درود ویل

سوال: د تراویحو د څلور ور کعتونو تراد اکید و وروسته په ترویحه کې ځینې حضرات تسبیح سوکه و وایي په سردار عالم تر درود وروسته په لور او از د محمد ﷺ نعره پورته کړي شرعاً په کوم کتاب کې ددې اصل شته او کنه؟ جواب: ددې اصل (حقیقت) په شریعت کې هېڅ نشته فقهاؤ د الیکلي چې د تراویحو په ترویحه کې یعنی تر څلور ور کعتونو وروسته ورته اختیار دی که تسبیح وایي یا نفل

کوي يا قرآن کریم وايي يا چوپ کيني «فتاوی دارالعلوم ج ۱ ص ۲۴۲»
دردالمحتار ج ۱ ص ۲۲۱ مبحث التراويح په حواله.

په تروويحه کې د دعائوت شته ګڼه

په تراويجو کې چې تر هرو څلور ورځو تورو وروسته کوم ذکر مشهور دی هغه په هيڅ روايت او حديث کې نه موندل کيږي خو علامه شامي د قهستاني او نورو په حواله رانقل کړی دی چې تر تروويحه وروسته دې دا ذکر وکړل شي: سبحان ذالملك والملكوت سبحان ذى العزة والعظمة والهيبة والقدرة والكبيرياء والجبروت سبحان الملك الحى الذى لا ينام ولا يموت سبح قدوس ربنا ورب الملائكة والروح اللهم اجرنا من النار يا مجير يا مجير يا مجير «شامي ج ۱ ص ۲۲۱»

تر هرو څلور ورځو تورو وروسته دعا غوښتل

سوال: په تراويجو کې تر هرو څلور ورځو تورو وروسته دعا غوښتل او مقتديانوپه ګډه دعا غوښتل رواج دي يا داسې سنت طريقه ده؟ حافظ صاحب په زوره دعا کوي بل څوک هيڅ نشي ويلای نو آيا په تروويحه کې صرف دعا کولای شي؟ جواب: د دعا غوښتل د دستور له سنت سره اړخ نه لګوي داهې دود او رواج دی شريعت مقدسه چې د کوم شي اجازه کړې په هغه کې لاسوهنه بې ګټې ده اوله نورو کړنو د مثال په ډول له تلاوت، تسبيح، نفل او نورو څخه د منع کولو مترادف ده ځکه نو بيان شوې طريقه د ترک ورپه ګډه د چارې غواړي ويې دې وايي خوپه داسې ډول چې بل چاته حرج او تکليف نه وي دې اختيار لري چوپه خوله کيني يا کلمه، تلاوت يا درود شريف وايي يا نفل لمونځ وکړي خوپه

جماعت سره مکروه دي يا د تسبيح سبحان ذى الملك الخ ووايي «فتاوی رحيميه ج ۱ ص ۲۵۲ بحواله شامي مع درمختار ج ۱ ص ۲۲۱»

په هره تروويحه کې په لاس پورته کولو دعا غوښتل

سوال: د تراويجو په هره تروويحه کې تر تسبيح لا اله الا الله وروسته د امام او مقتديانوپه لاس پورته کولو دعا غوښتل يا صرف د مقتديانوپه لاس پورته کولو دعا غوښتل جائز دي او ګڼه؟ که چيرته حافظ په تروويحه کې دعا په دې فکر کوي چې ددې ثبوت نشته خوله ده څخه د مقتديانو فرمائش دی چې د عا هرو مرو غواړي دا څه پروا لري او ګڼه؟ که حافظ د مقتديانو وينا ونه مني نو مقتديان خوا بدي کيږي نو په دې صورت کې حافظ ته څه کول په کار دي؟ جواب: د تراويجو په هره يوه تروويحه کې تسبيح لا اله الا الله او نور او د ماثوره دعا ويل منقول دي او په لاس پورته کولو دعا غوښتل صرف د څلور ورځو تورو پر ختميدو معمول ده نو همداسې کول په کار دي حافظ ته په دې صورت کې د مقتديانو وينا منل ضروري نه دی او نه مقتديانوته په کار دي چې خپل امام ته داسې حکم وکړي ځکه چې امام متبوع وي نه تابع لکه چې د مشکوٰۃ د حديث مفهوم دی امام ددې لپاره وي چې په هغه پسې اقتدا وکړل شي «فتاوی دارالعلوم ج ۱ ص ۲۷۹ بحواله مشکوٰۃ لومړی فصل ص ۱۰۱» په فتاوی رحيميه کې راغلي چې د امام او مقتدي په اجتماعي او ټولنيزه ډول دعا کول ضروري ګڼل او پردعا نه کونکي نيوکه او اعتراض کول صحيح نه دي هوکه انفرادي يوازې يوازې دعا وکړي نو منع نه ده «فتاوی رحيميه ج ۱ ص ۳۴۷»

په ترويوحه کې نصيحت کول

سوال: په عامه توګه په مسجدونو کې د تراويح ترهرو څلور ورکعتونو وروسته تسبیح ویل کېږي خو په یوه مسجد کې د دې په خلاف په نېوحت کې د غلطې نصيحت کېږي آیا دواړه کاره روا دي او کله؟
جواب: ترهرو څلور ورکعتونو وروسته مستحب دادي چې تسبیح، لا اله الا الله، درود شریف او نور وایي که ضروري نصيحت کله وشي چې ورته اړتیا وي نوڅه پروانه نلري خوددې التزام چې په هره ترويوحه کې نصيحت هرو مرو وشي د اېشه نه ده لکه چې په ردالمختار کې راغلي چې په چوپه خوله دې کښيني یاد کلمه وایي یاد تلاوت وکړي یاد درود شریف وایي یا دیواخي نفلي لمونځ وکړي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۵۴ بحث صلاة التراويح ج ۱ ص ۲۶۱ بحواله ردالمختار»

په ترويوحه کې دغه کلمات ویل څنګه دي

سوال: زمونږ په مسجد کې د تراويح تر پیل مخکې یو سړی په لور او ازا د کلمات وایي: التراويح سنته رحمکم الله لا اله الا الله والله اکبر والله الحمد تر دې وروسته تراويح شروع کېږي تردوه رکعتو وروسته دغه تسبیح وایي: یا کریم المعروف یا قدیم الاخسان، احسن الیناربتنا یا خسانک القدیم یا الله یا الله یا الله فضل من الله ونعمته ومغفره ورحمته لا اله الا الله والله اکبر الله اکبر والله الحمد تر څلور ورکعتو وروسته البدر محمد المصطفى لا اله الا الله والله اکبر الله اکبر والله الحمد تر ویلو وروسته یا کریم المعروف الخ وایي او په دوهمه ترويوحه کې خلیفه رسول الله بالتحقیق

د تراويجو مسئلي

امیر المؤمنین سیدنا ابوبکر الصديق لا اله الا الله الخ وایي او بیا په دریمه ترويوحه کې مُزینُ المسجد والمُنبر والمخرباب امیر المؤمنین سیدنا عمر بن الخطاب لا اله الا الله الخ وایي او په څلورمه ترويوحه کې جامع القرآن کامل الحیا والايمان امیر المؤمنین سیدنا عثمان بن عفان لا اله الا الله الخ او په پنځمه ترويوحه کې استد الله الغالب مظهر العجائب والعرايب امام المشارق والمغارب امیر المؤمنین سیدنا علی بن ابی طالب لا اله الا الله الخ وایي او سُبْحَانَ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ الخ هم یو سړی وایي او دا ټول او راډ په لور او ازا ویل کېږي چې له امله یې نور خلک تسبیح او نور هیڅ نشي ویلای اوله وترو مخکې الوترو واجب رحمکم الله لا اله الا الله الخ وایي آیا د غوتولو کلماتو ویل په حدیث ثابت دي او د دوی دویلوڅه حکم دی؟ جواب: دا ټولې خبرې د سنت سره اړخ نه لګوي یواځې یو رسم او رواج دی ځکه د ترک وړ دي پر دوی ورکعتونو ترويوحه نشته اما تر څلور ورکعتونو وروسته ترويوحه شته او په دومره اندازه کښیناستل لمونځ کونکو ته ګران دي او په دې کې په اجتماعي او ټولنیز ډول دعا او ذکر نشته یوازې یوازې چې خلک څه غواړي هغه د وایي که تلاوت کوي یا نقل کوي یا په ذکر مشغول شي یاد درود شریف وایي یا چوپه خوله ناست وی ټول جائز دي دیوه شي ټول پابند ګرځول د شریعت دور کړي آزادي او خپلواکي په خلاف دي «فتاوی رحیمیه ج ۴ ص ۳۹۱»

په ترویحه کې تسبیح باید په زوره وویل شي او که سوکه سوال: د تراویحو تر هر وځلور ورکعتونو وروسته چې کوم تسبیحات ویل کیږي یعنې سبحان ذی المک الخ دغه امام او مقتدیان په زور وایي که کرار او که دامام او مقتدیانو په حکم کې څه توپیر شته؟ جواب: بیان شوي تسبیحات سوکه ویل غوره دي په زوره ویل یې نه دی په کار امام یې باید هم کرار وایي او مقتدیان یې هم باید کرار وایي لکه چې د مشکوٰۃ په حدیث کې راغلي یا ایها الناس اربعوا علی انفسکم فانکم لا تدعون اصم ولا غائباً الحدیث، خلکو په خپلو خانوله نرمي کولو څخه کار واخلي (د عاپه زوره مه غواړئ) ځکه چې تاسو کوم کون یا غائب نه رابولئ «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۲۳ بحواله مشکوٰۃ شریف ص ۲۰۱ باب ثواب التسمیح فصل اول»

پنځم باب

تراویح له کوم وخت څخه شروع کیږي او تر کومه وخته صحیح کیږي او څه وخت روادې؟

کوم وخت چې د رمضان میاشت ولیدل شي له هماغه شپې څخه تراویح پیل کیږي کوم وخت چې دا ختم میاشت ولیدل شي نو پرې دی بندل شي ټوله میاشت تراویح کول سنت دي که څه هم په تراویحو کې قرآن کریم تر میاشت مخکې ختم کړي مثلاً په پنځلر شلو ورځو کې ټول قرآن کریم وویل شي نو په پاتې ورځو کې هم د تراویحو کول سنت مؤکد دي د ځینو خلکو خیال وي چې ژربه په کوه مسجد کې په اته لس ورځې کې قرآن کریم واورو بیا به رخصت شول داپه یاد ولری چې دا دوه بیل بیل سنتونه دي د ټول قرآن کریم پ

تراویحو کې ویل یا اوریدل یو مستقل سنت دي او د ټولې روژې دمیا شتې تراویح خان ته یو جلا سنت دي نو په ختم کولو سره یو سنت عملي شوی دوه سنت پاتې شو کومو خلکو ته چې د سفر او نوروله کبله په رمضان کې یو ځای تراویح کول مشکل وي نو هغوی ته مناسب دي چې لومړی قرآن کریم چې په څو ورځو کې چیرې ختمیږي هلته واورې تر څو قرآن کریم نیمگړی نه وي بیا چې چیرې وخت پيدا کړي او موقع وي هلته د تراویح کوی به دی مسورت کې به قرآن کریم هم نیمگړی نشي او په خپل کار کې به هم ور نه حرج نه وي د تراویحو وخت د لماخستن تر لمانځه وروسته پیل کیږي او د منهار تر سینه و پورې وي که د لماخستن تر لمانځه مخکې تراویح وکړل شي یو داپه تراویحو کې نه شمیرل کیږي مفسر هر حق نوی تریب ۱۴ او فضل تل رمضان مولانا زکریا رحمته الله علیه ص ۲۷

په تراویحو کې له یوه ختم څخه کوم سنت مراد دي

سوال په تراویحو کې یو ختم کول فقهاؤ سنت لیکنې لري څخه مقصد کوم سنت دي مؤکد او که غیر مؤکد؟ جواب: صحیح مذهب اواصح قول دادي چې په تراویحو کې یو ځل قرآن کریم ختمول مؤکد سنت دي د قوم د کمال او سستی له امله دی دانه پرېښودل کیږي او دوه ختمونو په کولو کې فضیلت دي او درې ختمه کول افضل دي او چیرې چې فقهاؤ یو ختم سنت لیکنې دي له هغه څخه ظاهراً سنت مؤکد مراد دي ځینې فقهاؤ لیکنې که د کوم ځای خلک دوو سره سب زړه ماتي او ناشوقه وي چې د پوره قرآن د اوریدو ناب نه لري نو دوه سره دووایي چې مسجد ونه له خلکو خالي نشي که داسې لویدلی حالت نه

وي نو تر یوه ختم دې کم نه کوي ځکه چې همدغه سنت دی «فتاویٰ رحیمیه ج ۴ ص ۴۰۲ بحواله بحر الرائق ج ۱ ص ۲۱»

په میاشت کې یو ختم کول سنت دي

په میاشت کې یو ځل په ترتیب سره د قران کریم په تراویحو کې ویل سنت مؤکده دي خود خلکو د کهایلی او سستی په وجه د دې ترک نه دی په کارا ماکه دا اندېښنه وه چې که ټول قران کریم وویل شي نو خلک به لمانځه ته نه راځي او جماعت به مات شي بیا به دوی ډیر ناخوښ وي نو غوره داده چې خومره اندازه خلکو ته گران نه تماميږي هغومره دې وویل شي او نور دله الم ترکیف څخه تر پایه لس سورتونه وویل شي «مظاهر حق جدید ترتیب ۱۴»

له رسول الله ﷺ څخه د شلور کعتونو ثبوت

سوال: رسول الله ﷺ دروژې مبارکې په میاشت کې څو رکعت ته تراویح کړي دي؟ جواب: پر شل رکعت ته تراویح اجماع او په الاحادیثو ثابتې دي نو شل رکعت کول په کار دي رسول الله ﷺ هم شل رکعت کړي دي په مصنف ابن ابی شیبې طبراني او بیهقي کې دا احادیث موجود دي «عن ابن عباس ؓ ان النبي ﷺ يصلي في رمضان عشرين ركعة سوى الوتر ترجمه: حضرت ابن عباس رضی الله عنهما فرمائی چې رسول الله ﷺ له وټرو پرته شل رکعت ته تراویح کولې» «فتاویٰ دارالعلوم ج ۴ ص ۲۷۲ بحواله رد المحتار ج ۱ ص ۲۲۰ مبحث التراویح»

تراویح له نبی کریم ﷺ څخه ثابتې دي

سوال: له رسول الله ﷺ څخه د تراویحو کول ثابت دي او کنه؟ جواب: نبی کریم ﷺ درې شپې تراویح کړي دي بیا صحابه کرامو ﷺ ترده مبارک وروسته ورباندې مواظبت او همیشتبوب کړی دی ځکه نو تراویح په جماعت شوي «فتاویٰ دارالعلوم ج ۴ ص ۲۵۳ بحث صلاة التراویح»

تراویح په جماعت سنت دي کنه

سوال: آیا تراویح په جماعت سره په مسجد کې کول ضروري دي؟ آیا په کور کېنې یې کولای شو کنه؟ جواب: تراویح په مسجد کې په جماعت کول سنت کفایه دي یعنې که په مسجد کې د تراویحو جماعت ونه شي نو محلي والاو کلیوال گنهیگار یې اود سنت پرېښودونکي هم گرځي که ځینو په مسجد کې په جماعت ادا کړي او ځینو په کور کې نو د سنت د ترک گناه ورباندې نشته خود جماعت اود مسجد له فضیلت یې برخې کیږي «فتاویٰ رحیمیه ج ۱ ص ۳۵۳ بحواله صغیری ص ۲۰۵»

بیله شرعی عذره تراویح پرېښودل څنګه دي

سوال: بیله عذره قصداً تراویح پرېښودل اود اوایل چې رسول الله ﷺ په خپله پرېښي دي ځکه یې مونږ هم پرېږدو دا جائز دي او کنه؟ جواب: تراویح سنت مؤکده دي بیله عذره د دې پرېښودونکي عاصی او گنهیگار دی له راشده خلفاء ټولو صحابه ﷺ او سلفو صالحینو څخه د دې پابندی ثابته ده رسول الله ﷺ په خپله فرمایلي دي چې زما خیال دی چې فرض نشي همدغه یوشی دي چې له وجهې یې رسول الله ﷺ

ورباندې همیشټوب نه دی کړی په حقیقت کې دده مبارک دافرمايل په خپله ددوی داهتمام څرگند دلیل دی دیو شخص دا عذر کول چې رسول الله ﷺ تراویح پریښي دي زه یې هم پرېږدم قطعاً د قبول وړ نه دی او پر ناخبرتیا بڼه دی «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۸۱ خلاصه ردالمحتار مبحث التراویح ج ۱ ص ۲۵۹»

د تراویح د پریښودونکي حکم

سوال: کوم خلک چې تراویح نه کوي دهغوی حکم څه دی؟ جواب: تراویح د امام ابوحنیفه رحمته الله علیه په نزد مؤکد سنت دي او جماعت هم په تراویحو کې سنت دی ددې پریښودونکی خطا کار او گنهگار دی «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۵۵ بحواله ردالمحتار مبحث التراویح ج ۱ ص ۲۲۰»

تراویح دروژې تابع نه دي

سوال: زید وایي چې کوم خلک د شرعي عذر له امله روژې نه نیسي دهغوی به تراویح هرومرو کوي دوی ته ضرور ثواب ورکول کیږي بکروایي معذور سړی چې روژه ونه نیسي هغه به تراویح هم نه کوي بلکه څوک چې روژه ونه نیسي دهغه تراویح کول عذاب دي په دوی دواړو کې دچاوینا صیح ده؟ جواب: دزید وینا صیح ده بکر غلط وایي د تراویحو لپاره روژه شرط نه ده «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۷۲ بحواله ردالمحتار ج ۱ ص ۲۵۹ باب النوافل مبحث فی التراویح»

تراویح دروژې تابع نه دي کوم خلک چې په کومه وجه روژه نه نیسي دهغوی لپاره هم تراویح کول سنت دي که یې ونه کړي نو د سنت د ترک په وجه گنهگار یږي «مظاهر حق جدید ترتیب ۱۴»

د تراویح کونکي او روژه نه نیونکي حکم

سوال: څوک چې ماښام تراویح وکړي خوشهار روژه ونه نیسي دهغه په اړه شرعي حکم څه دی؟ جواب: که کوم عذروي مثلاً ناروغي یا سفر نوروژه نه نیول مباح او صحیح دي هیڅ گناه ورباندې نشته او بیله عذره درمضان روژه نه نیول کبیره گناه ده چې بدله یې د ټول عمر په روژه هم نشي کیدلای «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۸۲ بحواله ردالمحتار ج ۱ ص ۲۲۱ مشکوٰۃ ص ۱۷۷»

د وظیفې په وجه د وترو جماعت پریښودل

سوال: یو سړی د ماخستن د سنتواو وترو ترمنځ دیوې وظیفې عادي دی په رمضان کې خو و ترپه جماعت کیږي نو وظیفه څنگه ویل په کار ده که وظیفه وایي نو د وولس رکعت تراویح ځنې تیر یږي او اته موندلای شي آیا اته رکعت تراویح وکړي د وترو په جماعت کې شریک شي که د وترو جماعت پرېږدي او که وظیفه دروژې په میاشت کې پرېږدي؟ جواب: د وظیفې په وجه د وترو جماعت پریښودل نه دي په کار او تراویح شل رکعت کول په کار دي وظیفه که وایي نو وترو وروسته یا کوم بل وخت یې دي و وایي لنډه دا چې د وظیفې له امله کوم واجب او سنت نه پریښودل کیږي بلکه وظیفه باید پرېږدي یاد وخت وربدل کړي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۸۲ بحواله ردالمحتار ص ۲۲۰»

د تراویحو پړوخت که خوب غالبه وي نو...

سوال: که د تراویحو پړوخت خوب غالب وي پرمخ داوبوا چولو سره سره خوب ورځي نو د لمانځه په پریښودلو کورته تلای شي او کنه؟

د تراویحو مسئلې
جواب: هو تلالی شي په دې کې څه حرج نشته د خوب د غلبې پرمهال
لمونځ کول مکروه او منعه دي د خوب تر پوره کیدو وروسته دې پاتې
تراویح د سهار تر سپیدو منځې وکړي «فتاوی رحیمیه ج ۱ ص ۲۵۵»
بحواله صغیري ص ۲۱۱.

او د عالمگیری په ترجمه کې دي چې که د خوب غلبه وه نو په جماعت
سره تراویح کول مکروه دي بلکه جلا په ښه بیداری یې دي وکړي
ځکه چې له خوب سره په لمونځ کولو کې سستی او غفلت راځي او په
قران کې غور او فکر کول ورځینې پاتېږي «ترجمه هنديہ فتاوی
عالمگیری ج ۱ ص ۱۹۰ کتاب الصلاة»

مقتدی که په ناسته کې ویده شي نو څه حکم لري

یوه سړی تراویح له امام سره پیل کړې کله چې امام صاحب قعدو وکړه
نودی ویده شو په دغه وخت کې امام صاحب سلام وگرځاوه دره
رکعت یې نور وکړل او د التحیات لپاره کیناستی نو دغه وخت داسې
راوینش شو که ده ته د معلومه شوه چې امام دوه رکعت نور کړي دي
نو سلام دي وگرځوي او بیا دنیت وتړي له امام سره دې په تشهد کې
برخه واخلي کله چې امام سلام وگرځوي نو ولاړې شي دوه رکعت
دژرو کړي چې سلام وگرځوي بیا دې له امام سره په دریم دوه
رکعتیز کې شریک شي «ترجمه هنديہ فتاوی عالمگیری ج ۱ ص ۱۹۰
کتاب الصلاة»

په تحریمه کې د مقتدی غلطی

ځینې مقتدیان کله ناکله داسې غلطی هم کوي چې په هغه سره لمونځ
یږي مثلاً د امام تر تکبیر تحریمه یعنی الله اکبر ویلو مخکې

۲۷
د تراویحو مسئلې
مقتدی الله اکبر وایي یا د امام د الله له لفظ ختمولو مخکې دی د الله
لفظ ختم کړي په دې دواړو صورتونو کې د لمانځه شروع صحیح نه
شوه دغه مقتدیانو ته په کاردې چې دوی دې دوهم ځل بیا الله
اکبر وایي په امام پښې دې نیت وتړي «مسائل سجده سهوه ص ۷۴»
بحواله صغیري ص ۱۴۳.

زیاتره مقتدیان لیدل کیږي چې کله امام رکوع ته ولاړ شي نو له هغه
سره په رکوع کې د شریکیدو لپاره له نیغ او سیده دریدو پرته الله
اکبر وایي رکوع ته ځي چې په دې ډول د دوی د الله اکبر او از رکوع ته په
رسیدو پای ته رسیږي دارنگه په لمانځه کې برخه اخیستل صحیح نه
دي له تکبیر تحریمه څخه تر فارغیدو ولاړه فرض ده یعنی چې په
سیده ولاړه کې د الله اکبر او از ختم شي تردې وروسته رکوع ته تیتیدل
په کاردې که دولاړې پرمهال تکبیر تحریمه ختم نه شي نو دده په
لمانځه کې شاملیدل صحیح نه دي «کفایت المفتی ج ۳ ص ۳۹۱»

د تراویحونیت

د تراویح د لمانځه دنیت هماغه طریقه ده کومه چې
د نور و لمونځونو دود او د دې نیت په دې طریقه دی چې زه دې دوه
رکعت تراویحونیت کوم کوم چې در رسول الله ﷺ سنت دي الله
اکبر وایاست نیت و تړئ «مظاهر حق جدید ترتیب ۱۴»

د تکبیر تحریمه پرمهال د لاسونو نیولو طریقه

سوال: د تکبیر تحریمه په وخت کې دواړه لاسونه تر غوږو پورته کړي
بیا سملاسي لاسونه وتړي او که یو وار لاسونه پریرېدي بیا یې وتړي
صحیح کومه طریقه ده؟ جواب: تر تکبیر تحریمه وروسته او په

وتروکې تر قنوت مخکې دغه رنگه داختر د لمانځه په لومړي رکعت کې له دریم تکبیر سره دې لاسونه پورته کړي بیایې دوتسري د لاسونو ايله کولو او بیا تر لویو طریقو ته نه ده «فتاوی رحیمیه ج ۳ ص ۳۷»

بیله ثناء قرائت پیل کول

سوال: علماء د دین او مفتیان د شرعي متین په لاندې مسئله کې چې حافظ صاحب په رمضان المبارک کې په تراویحو کې تر تکبیر تحریمه سمدستي وروسته بیله ثناء ویلو سورة فاتحه شروع کړي څه فرمایي؟ جواب: د ثناء نه ویلو عادت جوړول خویوناوړه حرکت دی خو په لمانځه کوم کراهیت نه راځي ځکه چې د ثناء ویل صرف مستحب دي او د مستحب په ترک په لمانځه کې کوم قباحت نه راځي «فقط والله اعلم لیکونکی نظام دین د دارالعلوم دیوبند مفتی ۱۴۰۲/۱۲/۲۲ هج

په تراویحو کې د شلور کعتونو په یو ځل نیت کول

سوال: د تراویح د شلور کعتونو لپاره په شروع کې په یو ځل نیت کول کفایت کوي که به له هر دوه رکعتونو سره جلا نیت کوي؟ جواب: د تراویحو لپاره په پیل کې د شلور کعتونو نیت کول کفایت کوي پر هر دوه رکعتو نیت کول شرط نه دي مگر غوره دي «فتاوی رحیمیه ج ۱ ص ۳۵۴»

دوه دوه رکعتو تراویح کول

سوال: تراویح دوه دوه رکعتو کول په کار دي که څلور څلور؟ جواب: په تراویحو کې پر دوه دوه رکعتو سلام گرځول بهتر دي تراویح که څه

هم سنت مؤکد دي خو څلور رکعت په یوه سلام کول سنت مؤکد نه دي ددې په خلاف د لما سپینین سنت څلور رکعت په یوه سلام کول سنت مؤکد دي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۲۷ بحواله ردالمحتار مبحث التراویح ص ۲۲۰»

په تراویحو کې د سنت قرائت اندازه

سوال: دروژې په لومړي شپه حافظ تراویح ورکولو ته چمتو شو یوه مقتدي انکار وکړ چې مونږ قرآن کریم نه اورو امام او نورو مقتدیانو ورته وویل چې که یې ته نه اوري نو مونږ خویې اورو دا شخص په داسې حال کې چې په تن روغ او توان لرونکی دی بیا هم ټینګار کوي چې په لنډو سورتونو باید تراویح وکړو په دې صورت کې شرعاً څه حکم دی؟ جواب: فقهاؤ لیکلي چې افضل په دې زمانه کې دوامره قرآن ویل په کار دي چې مقتدیانو ته د تراویح کول گران نه شي نو ددې شخص وینا هم پر همدغه محمول ده چې د مقتدیانو نه حال سره سم تراویح کول په کار دي دده مطلب له قرآن څخه انکار نه بلکه دده مطلب دادی چې په تراویحو کې قرآن کریم مه ختموی بلکه په لنډو سورتونو تراویح وکړئ په دې کې کوم قباحت نشته «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۲۱ بحواله ردالمحتار باب الوترو والنوافل مبحث التراویح ج ۱ ص ۲۲۲»

آیا په تراویحو کې اوږده سورتونه ویل په کار دي که لنډ

سوال: په تراویحو کې ټول قرآن کریم افضل دی که له سورت فیل څخه ویل غوره دي؟ جواب: د ردالمختار مبحث التراویح لومړی ټوک ص ۲۲۲ لنډیز داسې دی چې یو ځل په تراویحو کې د قرآن کریم

ختم سنت دی او د قوم د سنتی له امله دامه پریږدی پر همدې عمل دی
او همدغه معمول دی «امداد الفتاوی ج ۱ ص ۳۰۰»

په تراویحو کې د شلور کعتونو عقیده لرونکي
کېږد او زیادت

سوال: که کوم شخص د شلور کعتونو تراویحو د سنت والي اعتقاد لري
خو کله یوولس کله د یارلس او کله دیو څلویښت رکعتونو نیت کوي
نو آیا گنهگار یې؟ جواب: شل رکعت ته تراویح کول سنت مؤکده دي
ددې په خلاف کونکي د احنافو په نزد د سنتو پریښودونکي دي
او د سنت په خلاف کول بد دي؟ که څه هم بیان شوي شمیره په
احادیثو کې راغلي خو د احنافو په نزد پرتولو احادیثو په پوره بصیرت
سره له غور کولو وروسته همدغه شل رکعت ته راجح بلل شوي
او د حضرت عمر فاروق رضی الله عنه له تحریک څخه پر همدې د صحابه کرامو
اجماع شوي ده «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۹۷ بحواله رد المحتار ج
ص ۲۲»

په تراویحو او نورو لمونځو کې امام باید قرائت په څومره

اندازه په زوره ووايي

سوال: په تراویحو او نورو جهري لمونځونو کې امام باید په څومره
اندازه په زوره قرائت ووايي؟ جواب: افضل او غوره داده چې امام په
جهري لمونځو کې بېله تکلیف د څومره په زوره ووايي چې مقتديان
قرائت اوریدلای شي له دې څخه زیات په تکلف ویل مکروه او منعه
دي لکه چې الله تعالی فرمایي: ولا تجهر بصلاتک الاية او ته په زوره

والی مه کوه په لمانځه خپل کې او مه سو کوالی کوه او خوښه کوه
دمینځ لاره.

مفسرین فرمایي چې په لمانځه کې په درمیان او از قرائت کول په
کاردی له دې څخه پر زړه اغیز کېږي نه یې د دومره په زوره وایي چې
قاری او سامع دواړه تکلیف وي چې په دې سره درزه په حضور کې
خلل راشي «خلاصة التفاسیر ج ۳ ص ۲۷ تفسیر فتح المنان ج ۵ ص
۹۲» فقهاء کرام په زوره ویلو کې دوي خبرې ضروري بولي لومړی
دا چې ویونکي پر خپل ځان د عادت په خلاف زور رانه ولي داسې کول
مکروه دي دوهم دا چې نورو ته تکلیف نه وي مثلاً د تهجد پړوخت
څوک ویده دي یا څه خلک په خپل کار بوخت دي تاسوله هغوی سره
نژدې ودریږي په دومره لور او از قرائت پیل کړي چې دهغوی په
کار کې خلل راشي نو داهم مکروه دي تردغودوه خبر وروسته دریمه
خبره داده چې د جماعت د کمښت او زیاتوب په لحاظ ساتلو سره
قرائت وویل شي مثلاً د مقتديانو درې صفره وي تاسو په دومره
لور او از ووايست چې تردریم صف پورې او از ورسیري یا یې تردې په
زوره ووايست چې تر بهره او از ورسیري د فقیه ابو جعفر رضی الله عنه قول
داسې دی چې څومره په لور او از وویل شي بهتره دي خو په دې شرط
چې ویونکي ته به سترګه نه وي او څوک په تکلیف نشي
خودنور و فقهاؤ د اویناده اوراجح هم همدغه ده چې د اړتیا په اندازه
دې آواز اوچت کړي یعنې صرف دومره دې آواز لور کړي چې تردریم
صف پورې ورسیري اما که صفونه زیات وي نو تردې یې هم لورولای
شي په دې شرط چې پر ځان زیات زور رانه ولي «فتاوی رحیمیه ج ۱»

ص ۳۵۱ بحواله طحطاوي على مراقي الفلاح ص ۱۳۷ فصل في
واجب الصلاة در مختار ص ۴۹۷ مجمع الانهر ص ۱۰۳ ج ۱ عالمگیری
ج ۱ ص ۷۲

یوازي په تراويجو کې قرائت څنگه ووايي

سوال: نارینه تراويح په جماعت سره وکړي که جلا جلا؟ که یوازي یې
وکړي نو قرائت به په لور او ازوایي او که په ټیټ؟ جواب: نارینه دي په
جماعت سره تراويح کوي که له کوم چا څخه جماعت تیر شي او یوازي
تراويح کوي نو که یې سوکه وایي او که په زوره دواړه صورتونه
جائز دي خو په زوره ویل اولی او غوره دي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص
۲۹۹ بحواله رد المحتار ج ۱ ص ۵۵۲ باب التراويح»

آیا تراويح دارنگه هم کیدای شي

سوال: تراويح دارنگه کول مثلاً په لومړي رکعت کې سورة
التكاثر او په دوهم رکعت کې سورة اخلاص یا په اول کې سورة
العصر او په دوهم کې سورة اخلاص څنگه دي؟ جواب: تراويح
دارنگه هم صحیح کیږي خو د لازم بلل او دیره پابندی کول نه دي
کاربلګي په ترتیب سه سه سه رتونه ویا ۱۰۰۰ د «فتاوی دارالعلوم
ج ۴ ص ۲۵۱

داسه

۱

لومړی و ترکول په کار دي که تراويح

سوال: تراويح تر و تروله مخه کول په کار دي که وروسته؟ یو سړی
لومړی و ترکوي وروسته تراويح کوي شرعي حکم څه دی؟ جواب: په
تراويجو کې مشروع طریقہ داده چې دلما خستن تر لمانځه وروسته
اوله و تر و مخکې لومړی تراويح وکړي او تر هغه وروسته بیا و تر و کړي
خو که تراويح تر و تر و وروسته وکړي داهم صحیح دی له
در مختار څخه همداسې معلومېږي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۸۴
بحواله رد المحتار ج ۱ ص ۲۵۹»

دوه رکعتہ سنت مخکې کول په کار دي که تراويح

سوال: چې کلنه په روژه مبارکه کښې تراويح پیل شي
نو تر فرض وروسته چې کوم دوه سنتونه دي هغه باید وکړي بیا په
تراويجو کې برخه واخلي او که له تراويجو وروسته سنت ادا کړي؟
جواب: تر فرض او سنتو کولو وروسته باید په تراويجو کې شریک شي
په فتاوی شامي کې راغلي دي و قتها بعد صلاة العشاء یعنی
د تراويجو وخت د ما خستن تر لمانځه وروسته دی «فتاوی دارالعلوم
ج ۴ ص ۳۰۰ بحواله شامي ج ۱ ص ۲۵۹»

خو کسان د فرض لمانځه له کیدو وروسته راشي جمع شوي
راويح شروع دي نور اتلونکی کسان باید فرض په جماعت وکړي
که یوازي یوازي فرض ادا کړي بیا په تراويجو کې شریک شي؟
همداراز و ت... باعت وکړي او که یوازي؟ جواب: داخلک د جلا جلا
څنگه

له څو کسان د فرض لمانځه له کیدو وروسته راشي جمع شوي
راويح شروع دي نور اتلونکی کسان باید فرض په جماعت وکړي
که یوازي یوازي فرض ادا کړي بیا په تراويجو کې شریک شي؟
همداراز و ت... باعت وکړي او که یوازي؟ جواب: داخلک د جلا جلا

فرض لمونځ وکړي دامام سره دې د تراویحو په جماعت کې شریک شي او وتر دې له امام سره په جماعت ادا کړي که څه هم دوی فرض لمونځ په جماعت ونه موندی په درمختار کې داسې راغلي چې فرض یوازې کونکي تراویح په جماعت سره کولای شي ځکه چې د دواړو حکم برابر دی لکه چې تراویح په جماعت سره نه کونکي وتر په جماعت سره کولای شي همدارنگه فرض یوازې کونکي هم وتر په جماعت سره کولای شي «امداد الفتاوی ج ۱ ص ۳۴۸ بحاشیه استاذی حضرت مولانا مفتی سعید احمد صاحب پالنپوري»

د تراویحو تیر شوي رکعتونه کله راگرځول په کار دي

سوال: یو سړی مسجد ته هغه وخت داخل شو کله چې د لماخوستن فرض شوي وودی په تراویحو کې تردوو یا څلور ورکعتونو وروسته شریک شو اوس تیرې شوې تراویح څرنگه راوگرزوي؟ آیا وتر په جماعت سره ادا کړي او که ترتیر وشو تراویحو وروسته و تروکړي؟
 ځواب: که په مینځ کې یې موقع وموندله نو دامام د ترویحې په وخت کې دې تیر شوي رکعتونه راوگرزوي او که نو چې کله وتر په جماعت سره ادا کړي تر هغه وروسته دې تیرې شوې تراویح راوگرزوي په درمختار کې راغلي چې د تراویحو وخت د لماخوستن تر لمانځه وروسته اود سهار تر سپید وپورې دی «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۲۰ بحواله رد المحتار مبحث التراویح ج ۱ ص ۲۵۹»

او تر مخکې او وروسته دواړه رنگه کولای شي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۲۰ بحواله رد المحتار مبحث التراویح»

په تراویحو کې پاته شوي ایتونه به چیرې راگرزوي
 سوال: زموږ په مسجدونو کې حافظان په عامه توګه له مسائلو ناخبروي هغوی په تراویحو کې قرآن کریم وایي اود سهوې په وجه په مینځ کې دوه درې ایتونه ورځینې پاته شي یا زیر، زیر او پینځ ځینې غلط شي نو په دوهم رکعت کې دغه پاته شوي ایتونه بیا وایي خو په کومه دوه رکعتیز کې چې ایا تونه ورځینې پاتې شوي وي هغه نه راگرځوي د پوښتنې وړ خبره داده چې د آیت په پاتیدو د معنی په سبب لمونځ فاسد یږي نو د لمانځه راگرزول ضروري دي او کنه؟ که د معنی په بدلون د نه خبریدو له امله راگرزول ضروري نه دي؟ جواب: که د قرائت غلطی په کوم دوه رکعتیز کې پر داسې موقع راغله چې د لمانځه فاسدولو باعث وي نو د دغودو ورکعتو راگرزول ضروري دي او که داسې غلطی وه چې لمونځ فاسد ونکي نه وه نو د لمانځه راگرزول ته اړتیا نشته بلکه لمونځ صحیح کیږي په مینځ کې د ایتونو په پاتیدو یا د زیر، زیر او پینځ په غلطی کولو کې هم همدغه حکم دی مثلاً د څو ایتونو په مینځ کې د پاتیدو په وجه د معنی بدلون راغلی نو لمونځ صحیح شو صرف د قرآن ختمولو لپاره په نور و دوه رکعتیزو کې د دغوایتونو راگرزونه کفایت کوي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۹۸ د عالمگیری مصری ج ۱ ص ۱۰۱ په حواله»

پاته شوي ایتونه په راتلونکي ورځ ویل څنګه دي
 سوال: په تراویحو کې سهو له حافظ صاحب څخه د ځینو ایتونو پاتیدل او دوه یمه یا دریمه ورځ دغه ایتونه په متفرق ډول یو په بل پسې ویل جائز دي او کنه؟ اود پوره ختم ثواب به سره له

کراهيته وي که بې له کراهيته؟ جواب: صرف د قرآن د ختم لپاره که په نور و دوه رکعتيزو کې دغه دوه آيتونه راوگرزول شي نو کافي دي د پوره ختم ثواب ورکول کېږي او کله چې په هيره داسې وشول نو په دې کې هيڅ گناه نشته «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۹۴ دعالمگیری مصري ج ۱ ص ۱۰۱ په حواله»

له تراویحو سره تړلې یوځای دیرش مسئلې

۱ د تراویحو جماعت د لماخوستن د جماعت تابع دی ځکه نو د لماخستن تر لمانځه مخکې جائز نه دي او په کوم مسجد کې چې د لماخستن لمونځ نه وي شوی هلته تراویح هم په جماعت سره کول صحیح نه دي «کبیری ص ۳۹۱»

۲ مسئله: یوه سړي د امام یا مقتدي په حیث تراویح وکړې او س په همدغه شپه دده لپاره د امام په حیث تراویح کول صحیح نه دي خو که په بل مسجد کې د تراویحو جماعت کیدی نو هلته د نفلو په نیت شریکیدل بېله کراهيته جائز دي «کبیری ص ۳۸۹»

۳ دوه رکعت په یوه سلام کول افضل دي او څلور هم څه پروا نلري اته رکعت هم په یوه سلام مکروه نه دي «خو پر هره ترویحه به د استراحت د جلسې فضیلت نشي حاصل» البته تردې زیات خلاف اولی او مکروه دی «کبیری»

۴ مسئله: یو سړی مسجد ته داسې وخت راوړسید چې جماعت شروع شوی وو نو ده ته په کاردې چې لومړی فرض او سنتونه وکړي تردې وروسته په تراویحو کې برخه واخلي او پاتې شوې تراویح دې دوو ترویحو په مینځ کې پوره کوي که موقع نه وه نو ترو ترو وروسته

یې دې وکړي داسې دې نه کوي چې دو ترو یا تراویحو جماعت پرېږدي یوازې یې کوي «کبیری»

۵ مسئله: په یوه امام پسې فرض په بل پسې تراویح او و ترکول هم جائز دي ۲ مسئله: که وروسته معلومه شوه چې په کومه وجه د لماخستن لمونځ نه شو صحیح مثلاً د امام او دس نه وو یا کوم رکن ځینې پاتې شونو له فرضو سره د تراویحو راگرځول هم په کاردې که څه هم دلته هغه وجه موجوده نه وي «کبیری»

۷ مسئله: درمضان د شپې د قیام یا تراویحو، یاد وخت د سنتو یا د امام د لمانځه په نیت تراویح ادا کېږي «خانیه»

۸ مسئله: که امام دوه مه یا دریمه شفعه (دوه رکعت) کوي او کوم مقتدی په ده پسې د لومړي شفعي نیت وکړي نو په دې کې څه حرج نشته «خانیه»

۹ مسئله: که چیرې ورپه یاد شوه چې تیره شپه د تراویحو کوم دوه رکعت پاتې شوي یا فاسد شوي نو د هغه په جماعت سره د تراویحو په نیت راگرزول مکروه دي ۱۰ مسئله: که چیرې ترو ترو کولو وروسته ورپه یاد شوه چې دوه رکعت پاتې شول نو هغه هم په جماعت سره کول په کاردې ۱۱ مسئله: که وروسته ورپه یاد شول چې یو کورت یو رکعت شوی شفعه نه ده پوره شوې یعنی تراویح ۱۹ رکعت شوي نو دوه رکعت دې نور وکړي یعنی یوازې فاسده شفعه دې راوگرزوي تر هغه وروسته ټولې تراویح نه راگرزول کېږي ۱۲ مسئله: کله چې فاسد شفعه راگرزول کېږي نو په هغه کې چې څومره قرآن کریم ویل شوی وي دې هغه هم راگرزول په کاردې تر څو ټول قرآن په لمانځه کې

ختم شي ۱۳ مسئله: که تر اتلس رکعتہ کولو وروسته ورپه یاد شول چې د تراویحو دوه رکعتہ پاته دي نو د ترو پر دوهم رکعت يې سلام وگرزولو نو دغه دوه رکعتہ په تراویحو کې نه شميرل کيږي

۱۴ مسئله: که امام پر دوه رکعتہ ناسته نه بلکه پر څلور رکعتہ وکړي نو دا اخري دوه رکعتہ شميرل کيږي ۱۵ مسئله: بيله عذر په ناسته تراویح ادا کيږي اما ثواب نیم ورکول کيږي ۱۶ مسئله: که امام د کرم عذره وجه په ناسته تراویح ورکوي بيا هم مقتديانوته په ولاړه کول مستحب دي ۱۷ مسئله: تراویح شميرل مکروه دي ځکه چې دادناشوقی نښه ده ۱۸ مسئله: مستحب داده چې د شپې زیاتره برخه په تراویحو کې تیره شي ۱۹ مسئله: یو ځل قرآن کریم ختمول (په ویلویا او ریډلو) سنت دی دوهم ځل فضیلت دی او درې ځلې افضل دی ځکه نو که په هر رکعت کې تر دې لس آیتونه وویل شي نو یو ځل په هوسایي ختمیږي او مقتديانوته به هم مشکل نه وي ۲۰ مسئله: کوم خلک چې حافظان دي دهغوی لپاره فضیلت دادی چې کله له مسجد څخه راشي نو شل رکعتہ نور وکړي ترڅو د دوه ځله ختمولو ثواب ورته حاصل شي ۲۱ مسئله: په هره عشره (لسیزه) کې یو ختم کول افضل دي ۲۲ مسئله: که چیرې مقتديان دوهمه ضعیف او کاهاله وي چې یو ځل هم ټول قرآن نشي اوریدلی بلکه ددې په وجه جماعت پرېږدي نو په څومره اوریدو چې دوی راضي وي هغومره دې وویل شي یادې په الم ترکیف سره تراویح وکړای شي خو په دې صورت کې د ختم د سنت له ثوابه یې برخې کيږي ۲۳ مسئله: که کوم آیت پاته شو او مخته تر څه برخې ویلو وروسته ورپه یاد شو چې فلانی

آیت پاته شوی دی نو ددې ترو ویلو وروسته پرمخ ویل شوې برخې راگرزول هم مستحب دي ۲۴ مسئله: په کوم پاته شوی سورت د دوو رکعتونو په مینځ کې فصل کول په فرضو کې مکروه دي په تراویحو کې مکروه نه دي ۲۵ مسئله: که مقتديان ضعیف او کاهاله وي چې دا ورپه لمانځه زغم نه لري نو پر دوه دوه رکعتونو د دعا پرینودل پروانه لري خو در دو پرینودل نه دي په کار ۲۶ مسئله: یو سړی داسې وخت په جماعت کې شریک شو چې امام قرائت پیل کړی و نو ثنا (سبحانک اللهم) ویل نه دي په کار ۲۷ مسئله: مسبوق دې دخپل لمانځه یوازې پوره کولو لپاره تر هغه نه ولاړيږي ترڅو چې دامام د لمانځه د ختمولو یقین نه شي «محیط» ځکه چې کله ناکله امام د سجده سهوې لپاره سلام گرزوي او د مسبوق دا خیال شي چې د لمانځه ختمیدو سلام دی نو دخپل لمانځه پوره کولو لپاره ولاړ شي په داسې صورت کې سمدستي له امام سره بیرته شریکیدل په کار دي ۲۸ مسئله: که چیرې یو سړی داسې وخت راغلی چې امام په رکوع کې وده سمدستي تکبیر تحریمه وویل په رکوع کې شریک شو خوا امام له رکوع سره پورته کړ نو که په سیده ولاړه ده تکبیر تحریمه ویلې وه رکوع ته تللی و او رکوع ته ترتیتیدوله مخه یې الله اکبر ویلې و او ملایې په رکوع کې برابره کړې وه تردې وروسته امام له رکوع سره پورته کړ نو بیا خوده رکعت وموندی که څه هم یو ځل یې تسبیحات نه وي ویلې او که دامام تر سره پورته کولو مخکې یې په رکوع کې ملانه وه برابره کړې نور رکعت یې نه دی موندلی او که په سیده ولاړه کښې یې

تکبیر نه وي ختم کړی بلکه د تیتید وپروخت یې ووايي او په رکوع کښې یې پوره کړي نو دا شروع کول هم نه صحیح کیږي (محیط) ۲۹ مسئله: که چیرې په رکوع کې له امام سره شریک شو او صرف یو تکبیر یې ووايه بیا هم لمونځ صحیح شو که څه هم له دې تکبیر څخه یې درکوع د تکبیر نیت کړی وي د تکبیر تحریمه نیت یې نه وي کړی دهغه نیت اعتبار نشته په دې شرط چې تکبیر یې په ولاړه ویلی وي په رکوع کې یې نه وي ویلاى ۳۰ مسئله: په یوه امام پسې فرض او په بل پسې تراویح او وتر کول هم جائز دي «کبیري» ماخوذاز فتاوی محمودیه مجموعه فتاوی استاذي مولانا مفتی محمود حسن گنگوهری ج ۲ ص ۳۵۰ تر ۳۵۷

شپږم باب

د بسم الله په بیان کې

آیا په تراویحو کې په زوره بسم الله ویل ثابت دي

سوال: آیا له عبد الله بن مسعود رضی الله عنه څخه داسې کوم روایت شته چې بسم الله له هر سورت سره نازل شوې ځکه نو احتیاطاً په تراویحو کې باید په جهر سره وویل شي؟ که چیرې بسم الله په زوره ونه وایي آیا گنهگار یې که څنگه؟ جواب: په زیاتره روایاتو کې راغلي چې رسول الله ﷺ به قرائت له الحمد لله څخه شروع کاوه له دې څخه څرگندیږي چې بسم الله به یې په زوره نه ویله چې همداد ابو حنیفه رضی الله عنه مذهب دنی نوله هر سورت سره په تراویحو کې د بسم الله جهر کول نه دي په کار په ټول قران کریم کې دې د کوم سورت سره

یو ځل په زوره وویل شي (فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۲۸ بحواله درمختار ۱ ص ۴۵۷ باب صفة الصلاة)

د بسم الله په زوره ویل په تراویحو کې څنگه دي

سوال: په پېښور او نورو ولسوالیو کې په ټول قران کریم کې له یوه سورت سره هم بسم الله الرحمن الرحیم په تراویحو کې په زوره نه وایي دوی وایي چې له رسول الله ﷺ څخه ددې ثبوت نشته او په زوره ویلو سره بسم الله د قران شریف جز کیدل نه لازمیږي؟ حال دادی چې دهندوستان علماء یو ځل جهر کوي او مولانا عبدالحی رحمة الله علیه په فتاوی کې یو ځل په جهزویل مسنون لیکلي ددې د جهر څه وجه ده؟ جواب: د بسم الله الرحمن الرحیم یو ځل په زوره ویل ځکه ضروري دي چې دا ټول قران کریم جزء ده په یو ځای کې هم په جهر نه کولو د سامعینو قران اوریدل نه پوره کیږي همدغه وجه د جهر معلومیږي کنه ظاهراً د قران جزئیت و جهرت له لازم نه دی مگر چونکه د ټول قران شریف ختم په تراویحو کې مسنون دی ځکه د بسم الله یو ځل په زوره ویلو ته سنت ویل شوي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۲۳ بحواله رد المحتار ج ۱ ص ۴۵۸ باب صفة الصلاة»

د قرائت د امامانو پیروي په تلاوت کې ده په لمانځه کې نه ده سوال: یو مولوي صاحب چې حافظ د قران او قاري هم دی هغه په تراویحو کې تر سورت فاتحه وروسته له هر یو سورت مخکې بسم الله په زوره وایي دی وایي چې په دې کې نه کوم قباحت شته نه کراهیت دپه زوره ویلو په ثبوت کې دا فرمایي چې په تراویحو کې لکه څنگه چې د قران پوره کول د قرائت او ویلو په اعتبار مقصد او سنت مؤکد دی

همدارنگه د قران بشپړول د اوریدو په اعتبار د مقتدیانو په هکله هم مقصد دی ځکه نو ترڅو چې په تراویحو کې د هر سورت مخته بسم الله ونه ویل شي د مقتدیانو په هکله اختلاف نه ایسته کيږي او اختلاف هم د ائمه مجتهدینو نه بلکه د قرائت د امامانو دې نو تر فاتحه وروسته د هر سورت مخته په تراویحو کې بسم الله په زوره ویل څنگه دي؟ او د احنافو لپاره بسم الله دخپلو مجتهدینو په اتباع سوکه ویل په کاردې او که د قرائت د امامانو په اتباع په زوره ویل په کاردې؟ جواب له درمختار باب صفة الصلاة ج ۱ ص ۴۵۷ څخه معلومېږي چې په لمانځه کې د احنافو په نزد په اتفاق سره بسم الله سوکه ویل په کاردې په دې کسې د احنافو په نزد هیڅا اختلاف نشته او مطلقاً هر لمانځه ته شامله ده که فرض لمونځ وي که نفل که تراویح او نور له دې عبارتته د ائمه څرگندېږي چې د قرائت د امامانو اتباع په تلاوت کې ده په لمانځه کې نه ده پر همدې مونږ خپل استاذان او د احنافو علماء لیدلي دي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۲۵»

له سورة اخلاص سره بسم الله ویل

بسم الله د امام ابو حنیفه رحمته علیه په نزد د قران کریم یو آیت ده د کوم سورت جزء نه ده د ایوځل که هر ځای وي ویې دي وایي د قل هو الله ځانګړتیا نشته چیرې چې و غواړئ ویې وایاست لکن دا عقیده ساتل چې له قل هو الله پرته له کوم بل سورت سره صحیح نه ده بدعت ګرځي ګنه هیڅ پروانه لري «فتاوی رشیدیة کامل ص ۲۲۵»

د بسم الله په اړه د مولانا تهاڼوي رحمته علیه فتوی سوال په تراویحو کې چې حافظ صاحب قران کریم اوروې نودی به له هر سورت سره بسم الله په زوره وایي که به یې په کوم یو ځای کې وایي؟ جواب: د سورتونو په مینځ کې کیدو په وجه د بسم الله جزئیت والی خونه لازمېږي خود مذهب په کتابونو کې څرګندونه شته چې بسم الله د مطلق قران جزء ده د کوم سورت یا هر سورت جزء نه ده نودې تقاضا داده چې یو ځای هر ورسره په زوره ویل شي ګنه د مقتدیانو قران به بشپړنه شي د قاري اخفاء په بسم الله کې هم کيږي ځکه چې د ځینو اجزاؤ د جهر او د ځینو سوکه ویل جائز دي د قرائت له فن سره خودامسئله صرف د ویره تړون لري وروسته له فقهي سره اړینه ده او په هغه کې د بسم الله اخفاء ده «امداد الفتاوی ج ۱ ص ۴۹۵» په تراویحو کې تر هر سورت مخکې بسم الله ویونکی حنفي دخپل مذهب خلاف کوي

په فتاوی رحیمیه کې د بسم الله په اړه څرګندونه ده چې له لمانځه داندې د قران په تلاوت کې د قرائت د امام د مسلک پیروي کيږي او په لمانځه کې د امام اعظم رحمته علیه د مسلک اتباع کيږي «فتاوی رحیمیه ج ۴ ص ۳۸۵»

له تکبیر تحریمه څخه تر سلام ګرزولو ټول لمونځ دې د امام اعظم رحمته علیه له مسلک سره سم وشي او که په بسم الله کې مخالفت وشي دابه مناسب نه وي.

د بسم الله په اړه دامام اعظم رحمته الله عليه مسلک

پر دې ټول اهل اسلام اتفاق دي چې په قران کې بسم الله الرحمن الرحيم د سورة نمل جزده او په دې هم اتفاق دی چې له سورة توبه پرته د هر سورت په پيل کې بسم الله ليکل کيږي خو په دې کې د مجتهدينو امامانو اختلاف دی چې بسم الله د سورة فاتحه يا ټول سورتونو جزده او کنه؟ دامام اعظم ابو حنيفه رحمته الله عليه مذهب دادی چې له سورة نمل پرته بسم الله د کوم بل سورة جزه نه ده بلکه خان ته يو آيت دی کوم چې د هر سورت په شروع کې د دوو سورتونو تر مينځ د جلاوالي او امتياز څرگندولو لپاره نازل شوې ددې احترام اودرناوې د قران کریم په رنگه واجب دی دې ته په نې اودسه لاس وروړل جائز نه دي «معارف القرآن ج ۱ ص ۱۲»

مسئله: په لمانځه کې تر سورت فاتحه وروسته له سورت پيل کولو څخه مخکې بسم الله ويل نه دي په کار که جهري لمونځ وي او که سري ځکه له رسول الله اوله راښده خلفاؤ څخه ثابته نه ده «معارف القرآن ج ۱ ص ۲۰ بحواله شرح منيه»

د خبرې لنډيز

له رواياتو معلوم کيږي چې بسم الله د قران کریم جزه ده د هر سورت جزه نه ده ځکه په تراويجو کې يو ځل په زوره ويل او دهغه اوريدل ضروري دي او که په زوره بسم الله ونه ويل شي نو د يوه ايت کمی راځي اوس دا خبره چې بسم الله په کوم ځای او کوم سورة کې ووايو نو په دې کسې اختيار دی چېرې چې موخوښه وي ويې وایاست ځينې حافظان د قران د ختم په ورځ بسم الله په ځانگړې توگه له سورة اخلاص سره

وايي د بسم الله ويل خو به صحيح شي خود کوم خاص سورة التزام مه کوئ ترڅو مقتديان دا (بسم الله) ددې سورة جزه ونه گڼي غوره داده چې کله له يوه سورة سره کله له بل سورة سره وويل شي دا حقرايه داده چې په لومړي ورځ د قران په شروع کې د سورة بقره په پيل کې وويل شي ترڅو په هغه حديث هم عمل وشي چې هر کار له بسم الله څخه شروع کوي خود اهم ضروري مه بولي اختيار دی چېرې چې غواړئ هلته يې ويلای شئ په لمانځه کې خود بسم الله په اړه دامام اعظم رحمته الله عليه پيروي په کار ده اوله لمانځه څخه بهر کله چې د قران تلاوت کيږي نو په دې کې د قرائت دامامانو اتباع وي يعنې د هر سورة په سر کې دې په زوره وويله شي «مرتب محمد رفعت قاسمی»

اووم باب

سجده سهوه

د سجده سهوي اصول

سجده سهوه په لاندنيو وجهو واجبيږي

۱ د لمانځه له واجباتو څخه کوم واجب په هيره پريښودل

۲ د کوم واجب له خپله ځايه ځنډول ۳ د يوه رکن په اندازه کوم واجب

ځنډول ۴ يو واجب دوه ځله کول ۵ کوم واجب بدلول لکه په جهري

لمانځه کې سوکه او په سري لمانځه کې په زوره قرائت ويل ۶

د لمانځه له فرضو څخه يو فرض له خپله ځايه ځنډول ۷ کوم فرض له

خپله ځايه مخکې کول ۸ کوم فرض مکررول يعنې دوه ځله په هيره

ادا کول «مسائل سجده سهوه ص ۲۲»

د سجده سهوي کولو طريقه

موال: په سجده سهوه کې يواځ ته سلام گرزول په کار دي که دواړو لورو ته او تر نيمې التحياتو ويلو وروسته به سلام اړه وي بيا به سجده سهوه کوي که تر پوره التحيات وروسته او تر سجده سهوي وروسته پوره التحيات به ووايي سلام وگرځوي که څنگه؟ جواب: تر پوره التحيات ويلو وروسته به يواځ ته سلام گرزوي چې د سهوي دوي سجده وکړي بيا به ټوله التحيات، درد و شريف او نور ووايي سلام به گرځوي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۳۹۸ بحواله عالمگيري مصري ج ۱ ص ۱۱۷»

که دواړو لورو ته سلام وگرزوي نو څه حکم دی

سوال: يوازې لمونځ کونکي که د کوم رکن د هيريډ و پر مهال د سجده سهوي لپاره پردواړه طرفه سلام وگرزوي نو څه حکم دی؟ جواب: صرف يوي خواته دې سلام اړوي خو که پردواړو لورو سلام وگرزوي نو هيڅ پروانه لري بيا دې هم سجده سهوه وکړي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۳۸۲ بحواله رد المحتار ج ۱ ص ۲۹۱ باب سجود السهو»

سجده سهوه يې وکړه خو سلام يې ونه گرځاوی

که کوم چاد سجده سهوي کولو پر مهال پرېښی اړخ سلام ونه گرزاوی مخامخ يې سلام ووايي سجده سهوه يې وکړه بيا هم سجده سهوه صحيح شوه «مسائل سجده سهوه ص ۲۴۹ بحواله شامي ج ۱ ص ۵۴۲»

که يې په سجده سهوه کې يوه سجده وکړه

سوال: امام په لمانځه کې سهوه شو وروسته امام له اصولو سره سم سجده سهوه وکړه خود سهوي يوه سجده يې وکړه تر التحيات،

د تراویحو مسئلې

درد شريف او دعا ويلو وروسته يې سلام وگرزاوی ايا لمونځ صحيح شو کله؟ جواب: د سجده سهوي لپاره دوي سجده واجب دي يوه سجده کفايت نه کوي ځکه نو لمونځ دراکر زولو وړدی «فتاوی رحيميه ج ۳ ص ۳۲ بحواله نورالايضاح ص ۱۱۰ وهدايه ج ۱ ص ۱۳۲»

د واجب په ځنډولو سجده سهوه

سوال: د واجب د ځنډولو له امله په سجده سهوه کې اختلاف دی شرعا څه حکم دی؟ جواب: په اصل کې سجده سهوه د واجب په پرېښودلو لازميږي خو چونکه د واجب په ځنډولو هم ترک د واجب لازميږي ځکه په ځنډولو واجب سجده سهوه لازميږي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۳۷۵ بحواله عالمگيري مصري ج ۱ ص ۱۱۸ باب سجود السهو»

په ډيرو غلطيانو څو سجده سهوي کيږي

له يو چاڅه په لمانځه کې ډيري داسې غلطيانې وشوي چې په هره غلطۍ سجده سهوه واجبېږي نو په دې صورت کې يو ځل سجده سهوه کول د ټولو د جبران لپاره کفايت کوي «مسائل سجده سهوه مخ ۵۰»

په سجده کې درکوع تسبيح ويل

سوال: په رکوع کې سهواً د سجده تسبيح ويل يا په سجده کې درکوع تسبيح ويل په دې سره څو به لمانځه ته څه زيان نه رسيږي؟ جواب: نه هيڅ زيان نه رسيږي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۳۸۵ بحواله رد المحتار ج ۱ ص ۴۲۱»

همدارنگه دركوع د تسبیحاتو ویلو په ځای په بسم الله ویلو سجده سهوه نه لازمیږي ځکه چې دركوع تسبیحات واجب نه دی «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۳۹۵»

خو تنزیهی مکروه دي که ورپه یاد شي نو دركوع یا سجدې تسبیحات دي و وایي ترڅو له سنت سره سم شي «مسائل سجده سهوه ۴۲ مخ» د سجده سهوې په وجوب کې ټول لمونځونه برابر دي

سوال: په تراویحو کې حافظ صاحب پر دوه رکعتونو د ناستې پر ځای ولاړ شو بیا په فتحه ورکولو کښی ناستی خو سجده سهوه یې ونکړه د پوښتنې په ځواب کې حافظ صاحب وویل چې تراویح خو سنت دی په دې کې و سجده سهوې کولو یاد لمانځه راگرځولوته اړتیا نشته نو آیا په تراویحو کې چې له امام څخه داسې غلطی وشي او سجده سهوه ونکړي نو د لمانځه راگرځولوته ضرورت شته او کنه؟ جواب: دامام داوینا چې تراویح سنت دي په دې کې سجده سهوه کولوته یا لمانځه راگرځولوته اړتیا نشته صحیح نه ده لمونځ که فرض وي که واجب، سنت یا نفل وي په ټولو لمونځونو کې د سجده سهوې حکم یو رنگه دی اما دا اختراو جمعې په لمانځه کې کله چې ډیره زیاته گڼه گونې وي او په سجده سهوه کولو کې په مقتدیانو کې دا انتشار را منځته کیدو او د تشویش له امله د لمانځه د خرابیدو خطر وي نو په داسې صورت کې سجده سهوه معافېږي همدارنگه که کوم ځای په تراویحو کې هم خلک ډیروي او په سجده سهوه کولو په خلکو کې د گډوډۍ او د لمانځه د فساد قوی اندیښنه وي نو سجده

سهوه ساقطېږي او د لمانځه راگرځولوته به هم اړتیا نه وي «فتاوی رحیمیه ج ۳ ص ۲۲ بحواله شامی ج ۱ ص ۷۰۵»

په کومه غلطی لمونځ فاسدېږي

په غلط ویلو چې کوم لفظ پیدا شي دهغه په اړه امام اعظم رحمۃ الله علیه او امام محمد رحمۃ الله علیه دا بحث نه کوي چې هغه لفظ په قران کې شته او که نشته دهغوی په نزد قاعده داده چې په ویلو کې په کومه کلمه کې د زیاتوب یا کمښت له امله په دې شرط چې معنی یو مخ بدله شي لمونځ فاسدېږي کنه نه فاسدېږي لکه قَمَالَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ کې لا پرېږدي یاد «وَعَمِلَ صَالِحًا قَلِيلًا أَجْرُهُمْ يَرْجَى يَوْمَ يَكُونُ لَهُمْ جِزَاءٌ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ» او د کومو حروفو ترمنځ چې توپیر په مشکل سره کیږي هغه که یو د بل پر ځای وویل شي نو لمونځ نه فاسدېږي لکه سین، صاد، ضاد، ظ، ذال او نور او د کومو ترمنځ چې فرق آسان دی هغه که یو د بل پر ځای وویل شي او معنی یو مخ بدله شي نو لمونځ فاسدېږي لکه د صالحات پر ځای طالحات وویل شونو لمونځ فاسدېږي او که چیرې د الفظو په بدلون معنی یو مخ بدله شي نو په لمانځه کې فساد یقیني دی او کنه نه دی لکه د علیم پر ځای خبیر، خفیظ او نور وویل شي نو لمونځ صحیح دی او د وعدا علینا انا کنافعلین پر ځای په غافلین ویلو لمونځ فاسدېږي او که چیرې د دوو جملو الفاظ بدل کړل شي او معنی هم بدله شي نو لمونځ فاسد دی لکه په ان الابرار لقی نعیم وان الفجار لقی جحیم کې د جحیم پر ځای نعیم او د نعیم پر ځای په جحیم ویلو لمونځ فاسدېږي او که چیرې معنی نشي بدله لکه لهم فیها زفیرو شهیق .. شهیق وزفیرو وایي

نولمونځ صحيح دی «فضائل ایام والشهور مؤلف خلیفه مولانا تھانوي رحمۃ اللہ علیہ ص ۱۴۷ اشرف الایضاح شرح نور الایضاح ص ۱۳۲ و امداد المفتیین ص ۲۸۵»

په لمانځه کې پر کوم لیکل شوي شي د نظر لگیدل

د لمونځ کونکي نظر که په کوم لیک ولگي او په هغه پوه شي نو په دې صورت کې دده لمونځ نه فاسد یږي ځکه چې دا د لمونځ کونکي فعل نه دی بلکه بې اختیاره دده په فهم کې راځي ځکه چې په عامه توګه پردې نظر لگي او کتونکي په دې پوهیږي له همدې امله علما فرمایي چې د لمونځ کونکي مخ ته د داسې شي نه ایښودل په کار دي ځکه چې په لمانځه کې له شبها توځان ژغورل ضروري دي اوله صحیح مذهب سره سم لمونځ صحیح کیږي په خلاف دامام محمد رحمۃ اللہ علیہ «بحواله اشرف الایضاح شرح نور الایضاح ص ۱۳۷»

یوه سجده کول څنګه دي

سوال: حافظ صاحب په یوه رکعت کې یوه سجده وکړه کښیناستی دوهمه سجده مقتدیان څنګه ورپه یاد کړي که مقتدي الله اکبر یا سبحان الله وایي نو حافظ صاحب ولاړیږي؟ ځواب: د ورپه یادولو مطلب دا وي چې د سبحان الله او نور وپه ویلو امام ته خبر ورکول کیږي چې څه کمښت او زیاتوب په لمانځه کې راغلی دی هغه به پخپله فکر کوي ورپه یادوي به یې چې کوم فعل پاته شونه دا چې خاص هغه فعل وروښودل شي کوم چې پاته شوی دی ځکه نو د خبر ورکولو لپاره د سبحان الله ویل کافي دی که چیرې ده ته ورپه

یاد شوه نو سمه ده کڼه تر لمانځه وروسته په معلومیدو دې لمونځ راوګرزوي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۱۲۲»

د حافظ یو آیت څو ځله ویل

سوال: د تراویحو په لمانځه کې کوم چې سنت مؤکده دی که کوم حافظ یو آیت درې څلور ځله ووايي نو سجده سهوه ضروري ده او کڼه؟ ځکه چې دا رد وپه رساله مفتاح الصلاة کې لیکل شوی چې دیوه آیت په دوه ځله ویلو سجده سهوه لازمه ده صحیح څرنګه ده؟ ځواب: څو څو ځله دیوه آیت په ویلو سجده سهوه نه راځي او په مفتاح الصلاة کې چې څه لیکل شوی دي په هغه پوه نه شوم شاید هغه هغه وخت وي چې صرف یو آیت څو ځله ووايي نور څه ونه وایي یا یوازې سورة فاتحه ووايي سورت ونه وایي نو د واجب په ترک کیدو سره سجده سهوه لازمیږي خو په تراویحو کې داسې نه کیږي چې نور څه یې نه وي ویلي په تراویحو کې زیاتره دا پښیږي چې دوو ستنې آیت په یادنه ورتلوه کبله یو آیت څو ځله ویل کیږي په دې کښې د سجده دلزامیدو هیڅ وجه نشته «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۴۰۲»

د متشابه (سره ورته) حکم

سوال: د لمانځه ورکولو پر مهال که د حافظ صاحب هیر شي یا د متشابه په وجه د بل ځای آیتونه ویل پیل کړي بیا ورپه یادیدو سره د هیریدو له امله له سره قرائت شروع کړي نو لمونځ فاسد یږي او کڼه؟ ځواب: په دې صورت کې لمونځ صحیح دی او سجده سهوه واجب نه ده او که په غلطۍ سره یې سجده سهوه وکړه بیا هم لمونځ صحیح شو

«فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۳۹۳ بحواله ردالمحتار لومړی ټوک ص ۵۲۰ باب الاستخلاف»

د تراویحوپه لومړي رکعت کې تر کیناستلو وروسته ولاړیدل
سوال: د تراویحوپه لومړي رکعت کې امام دو لاړیدو پرځای
د کیناستلو اراده وکړه له شاخه اشاره ورته وشوه نو سیده ودریدی
د دوو رکعتونو ترپوره کولو وروسته یې سلام وگرزاوی سجده سهوه
یې ونه کړه نو لمونځ صحیح شو او کله؟ که نه دی صحیح شوی
نو ترخبریدو وروسته په جماعت لمونځ وکړو که یوازې؟ جواب: په
دې صورت کې لمونځ صحیح شو دراکر زولو ضرورت نشته او سجده
سهوه لازمه نشوه ځکه چې تر یوه رکعت وروسته که څه اندازه
کښیني بیا ولاړ شي نو دا هم فقهاؤ جائز لیکلي چیرته چې بیا یوازې
د کیناستلو اراده وکړي او په پوره توګه کیناستلی هم نه وي چې
ولاړ شي په دې صورت کې نه سجده سهوه لازمه ده نه دلمانځه
دراکر زولو اړتیا شته «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۷۷ بحواله
ردالمحتار باب صفة لصلاة ج ۱ ص ۴۳۸»

په لومړي او دریم رکعت کې په څومره اندازه کیناستو سجده
سهوه لازميږي

سوال: که په لومړي یا دریم رکعت کې سهوا کښي بیا ولاړ شي نو په
څومره اندازه څنډه کولو سجده سهوه لازميږي؟ جواب: په اوږده
ناسته سجده سهوه لازميږي د التحیات ویلو په اندازه او یادي ته
نږدې تردې په لږ ناسته سجده سهوه نه لازميږي «فتاوی دارالعلوم ج
۴ ص ۲۷۷ بحواله ردالمحتار ج ۱ ص ۴۳۸ باب صفة الصلاة»

درې رکعت کول څنګه دي

سوال: حافظ صاحب پر دوهم رکعت کیناستی پر دریم رکعت یې
تر ناستي کولو وروسته سلام وگرزاوی نو په دې صورت کې تراویح
صحیح کیږي او کله؟ جواب: په داسې صورت کې دلمانځه راګرزول
ضروري دي ځکه درې رکعت نفلونو ته اعتبار نشته او کوم قران کریم
چې وویل شوه هغه هم راګرزول ضروري دي «فتاوی رحیمیه ج ۴ ص
۴۲۰ بحواله شامي ج ۱ ص ۲۵۲»

د امداد الفتاوی پر حاشیه استاذ محترم د دې مسئلې تشریح لیکلې
ده چې که پر دوهم رکعت یې ناسته هیڅ شوه ولاړ شو او په دریم رکعت
کې تر ناسته کولو وروسته یې سجده سهوه وکړه سلام یې وگرزاوی
نو درې سره رکعتونه بې کاره شول لومړی شفعه فاسده شوه
د فاسدیدو په وجه په درې سره رکعتونو کې ویل شوی قران کریم
راګرزول ضروري دي «حاشیه امداد الفتاوی ج ۱ ص ۴۵۸»

حافظ ودریم رکعت ته ولاړ شو

سوال: که چیرې په تراویحو کې په غلطی سره حافظ ودریم رکعت ته
ولاړ شو او په دریم رکعت کې ورپه یادیدو وروسته څلورم رکعت هم
ادا کړي نو دا څلور رکعت بلل کیږي که دوه؟ که دوه شمیرل کیږي نو په
هغه نور دوو کې چې کوم قران وویل شوه هغه دراکر زولو ضرورت
شته او کله؟ جواب: د څلور ورکعتونو کولو په صورت چې کوم قران
په اخرنۍ دوو رکعتونو کې وویل شوه هغه دراکر زولو اړتیا نشته
«فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۵۵ بحواله عالمگیری ج ۱ ص ۱۱۷»

ددې تفصیل دامداد الفتاوی پر حاشیه استاذ محترم حضرت مولانا مفتی سعید احمد صاحب پالنپوری مد ظله د الیکلی دی چې کسه یې پر دوهم رکعت د تشهد په اندازه ناسته وکړه ولاړ شو او تر څلور ورکعتونو کولو وروسته یې سلام وگرزوي نو څلور سره رکعت صحیح کیږي ټول په تراویحو کې شمیرل کیږي او د سجده سهوې اړتیا نشته «حاشیه امداد الفتاوی ج ۱ ص ۴۹۸»

څلور رکعت تراویح چې په کې اوله ناسته ونکړي

سوال: په تراویحو کې امام دریم رکعت ته ولاړ شو د هغه له وجه یې څلور رکعت پوره کړل خو پر دوهم رکعت یې ناسته ونه کړه په داسې صورت کې په سجده سهو کولو دوه رکعته گرزي که څلور؟ جواب: په درمختار او شامي کې د تراویحو په بیان کې ددې تشریح راغلې ده چې په داسې صورت کې دوه رکعت تراویح بلل کیږي «فتاوی دارالعلوم ج ۱ ص ۲۲۲ بحواله ردالمحتار ج ۱ ص ۲۲۰ و ۲۲۱»

په دوهم رکعت کې په هیږه ولاړ شو

سوال: که چیرې د تراویحو تر دوهم رکعت وروسته د ناستې پر ځای ولاړ شو وروسته ورپه یاد شو نو څه به کوي؟ جواب: له سجده څخه مخکې مخکې که ورپه یاد شو نو کښینی دې او سجده سهو دې وکړي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۴۷۵ بحواله ردالمحتار باب سجود السهو ج ۱ ص ۲۹۲» ددې مسئلې تشریح دامداد الفتاوی پر حاشیه استاذ محترم مد ظله داډول کړې ده چې که چیرې په تراویحو کې تر دوهم رکعت وروسته یې ناسته هیږه شو ولاړ شو نو تر څو چې د دریم رکعت سجده یې نه وي کړې کښینی به

او سجده سهو دې وکړي لمونځ دې پوره کړي او که د دریم رکعت سجده یې وکړه نو څلورم رکعت دې ورسره یوځای کړي سجده سهو دې وکړي سلام دې وگرزوي خودغه څلور رکعتونه صرف دوه شمیرل کیږي او په اوله شفعه کې چې کوم قران وویل شو هغه به راگرزوي ځکه چې لومړۍ شفعه د اولې ناستې په پریښودلو فاسده شوه ځکه نو په تراویحو کې نه شمیرل کیږي او په دې کې ویل شوی قران راگرزول ضروري کیږي او چونکه تکبیر تحریمه باقي ده ځکه دوه شفعه صحیح کیږي او په هغه کې ویل شوی قران هم معتبر دی «حاشیه امداد الفتاوی ج ۱ ص ۴۹۷»

د تراویحو پر دوهم رکعت د ناستې په هیږد و پر څلورم رکعت د ناسته کولو څه حکم دی

سوال: په تراویحو کې ناسته هیږه شوه ولاړ شو (بې له ناستې) که څلور رکعت پوره کړي سجده سهو وکړي نو صرف دوه رکعته گرزي آیا دغه دوه رکعت په تراویحو کې شمیرل کیږي او کنه؟ آیا په سنت او نفلو کې آخري ناسته فرض ده او کنه؟ په دې صورت کې د فرض په ادا کولو کې آیا صرف ځنډ راځي که فرض فوت کیږي؟ جواب: په نفلو کې تر هر دوه رکعت وروسته ناسته کول ضروري دي ځکه نو په نفلو کې که پر دوه رکعت ناسته ونکړله شوه نو لمونځ فاسد کیږي خو څلور رکعت او تر څلور زیات شپږ، اته، لس، دوولس، خورلس، شپاړس او اتلس یا شل رکعت که وشي او په مینځ کې ناسته ونه شي نو د سجده سهو په کولو ځینی فقهاء، د دوو رکعتو تراویح قائل دي او د دغو بڼا غلیو په نزد ناسته پای ته

رائقليرې نو صرف د فرضو په اداينه کې ځنډ راځي چې جبران يې په سجده سهوه کيږي تراويح مؤکد سنت په جماعت سره کيږي ځکه ددې درجه فرض او واجب ته نژدې ده محض نفل نه ده ځکه په تراويحو کې ځينې فقهاء ددوور کعتونو د اداينې وينا کوي «فتاوی رحيميه ج ۴ ص ۴۲۱ بحواله شامي ج ۱ ص ۲۵۲ باب الوتر والنوافل، که تر څلور رکعتو کولو وروسته سجده سهوه ونکړي نو...

سوال: حافظ د تراويحو د دوور کعتونو کولو پر ځای په يوه سلام څلور وکړي حافظ چې دريم رکعت ته ولاړيدی فتحه ورکول شوه خوره وانه خيسته او په پای کې يې سجده سهوه هم ونه کړه په دې صورت کې څو رکعتو ته تراويح ادا شوې که نه دي صحيح شوې نو د قرائت راگرزولو ضرورت شته او کنه؟ جواب: دريم رکعت ته دولاړيد وپرمهال چې فتحه ورکول کيده نو حافظ صاحب ته کيनाستل په کار و خو کله چې نه کيناستی او څلور رکعتونه يې پوره کړل نو په سجده سهوه کولو سره سلام گرزول په کار و په دې صورت کې به دوه رکعتو ته تراويح شوې وای او دوه نفل خو چې سجده سهوه يې ونه کړله نو غلطې يې وکړه په دې صورت کې دوه رکعتو ته تراويح شوې خو هغه هم واجب الاعاده دي په وخت کې دننه دننه يې راگرزول په کار دي دوخت تروتلو وروسته ددې قضاء نشته خو په دغو څلورو رکعتونو کې چې څومره قرآن ويل شوی دهغه راگرزول ضروري دي که پر دوه رکعتو يې ناسته وکړه نو څلور رکعتو ته تراويح ادا شوې او د قرائت راگرزولو ته اړتيا نشته «فتاوی رحيميه ج ۲ ص ۴۱۴»

بې له ناستې د څلورو رکعتونو په اړه د مولانا تها نوي رحمه الله عليه رايه

سوال: په تراويحو کې که چيرې د دوور کعتونو پر ځای امام څلور رکعتو وکړي په مينځ کې ناسته ونه کړي او په پای کې سجده سهوه وکړي نو لمونځ صحيح کيږي او کنه؟ او که صحيح کيږي نو دوه رکعتو صحيح کيږي که څلور؟ او که دوه صحيح کيږي نو اولني دوه که اخري؟ او د کومو رکعتونو د قرآن کریم دراگرزوني ضرورت به وي؟ جواب: له عالمگيري لومړۍ ټوک ص ۷۵ څخه معلومېږي چې په ناسته نه کولو لومړۍ شفعه هم نه فاسدېږي خو ټول هم نه شميرل کيږي بلکه چې دواړې شفعي سره يو ځای شي يوه شفعه بلل کيږي او کله چې ټول نه شميرل کيږي نو يوه شفعه به بله کوي - پاته شوه دا خبره چې د کومې شفعي ويل شوی قرآن کریم معتبر دی او د کومې قرآن بايد راوگرزول شي نو دا پر دې موقوف دی چې دا معلوم شي چې کومه شفعه تراويح ده چې په هغه کې ويل شوی قرآن معتبر شوی دی او کومه نفل چې په هغه کې ويل شوی قرآن داعادي وړدی نو په دې کسې ماته شک دی له نورو علماؤ څخه د تحقيق و شي زما په فکر که صرف د قرآن دراگرزولو په هکله د آساني لپاره دوهم قول عملي کړل شي کوم چې دوي شفعي معتبرې بولي نو گنجائش شته نو شفعه خودې يوه بله وکړي اما قرآن دې نه راگرزوي «امداد الفتاوی ج ۱ ص ۴۹۸»

که په تراويحو کې پر دوه رکعت ناسته هيره شوه ولاړ شو نو تر څو چې دويم رکعت سجده يې نه وي کړې کسې دي او سجده سهوه دي

و کړي لمونځ دې پوره کړي او که د دریم رکعت سجده یې کړې وه نو څلورم رکعت دې ورسره یوځای کړي ترسجده سهوه کولو وروسته دې سلام وگړزوي خودا څلور رکعت ته صرف دوه شمیرل کیږي او په اوله شفعه کې چې څومره قرآن ویل شوی دی هغه به راگړزوي ځکه چې لومړی شفعه دناستی پرېښودو په وجه فاسده شوه ځکه نو په تراویحو کې نه شمیرل کیږي او په دې کې د ویل شوي قرآن اعاده ضروري کیږي البته تحریمه خوپاته ده ځکه دوه شفعه صحیح کیږي او په هغه کې ویل شوی قرآن هم معتبر یږي «حاشیه امداد الفتاوی ج ۱ ص ۴۹۷»

په دوهم رکعت کې تر تشهد وروسته ولاړیدل او بیرته

کیناستل

سوال: که په دوه رکعت کې تر تشهد یعنی التحیات وروسته ولاړشو او بیرته کښیناستی نو بیا التحیات ته ووايي سلام وگړزوي که تر تشهد ویلو وروسته سجده سهوه وکړي او بیا سلام وگړزوي؟ یو دا چې تر پوره ولاړیدو وروسته سمدستي کښیني دوهم څه ووايي دریم ترسورت ختمولو وروسته کیناستی د دریسره حالتونو یو حکم دی که بیل بیل؟ جواب: په درې سره صورتونو کې دې کښیني التحیات دې ووايي او سجده سهوه دې وکړي بیا دې التحیات اونور ووايي سلام دې وگړزوي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۳۸۳ بحواله رد المحتار ج ۱ ص ۷۰۰»

که یو سورت شروع کړي بیا هغه پرېږدي بل ووايي سوال: امام د تراویحو د اخرنی دوه رکعتیزو په لومړي رکعت کې تر سورة فاتحه وروسته قل اعوذو ویل سمدستی یې ثبت ید اشروع کړه یوه مقتدي دښودلو په توګه قل اعوذ برب الفلق پوره ووايي امام دوهم رکعت هم پوره کړ اما سجده سهوه یې ونکړه نو په دې صورت کې لمونځ صحیح کیږي که به د دغودو رکعتونو اعاده ضروري وي او دا چې سجده سهوه ضروري ده او کنه؟ جواب: په دې صورت کې لمونځ صحیح دی او سجده سهوه واجب نه ده لکه چې په رد المحتار لومړي ټوک ص ۵۱۰ کې څرګندونه شته «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۳۷۵»

ځینې حافظان په رکوع او سجده کې قرآن کریم یادوي

۱ مسئله: د پوښتنې وړ مسئله داده چې ځینې کچه حافظان د تراویحو په رکوع، سجده التحیات او نورو کې د تسبیحاتو پرځای په خپل زړه کې مخته آیتونه وایي ۲ یا یې په ژبه سوکه وایي ۳ یا خویې په ژبه نه وایي تسبیحات هم وایي خوزره او د مبالغ یې راتلونکو آیتونو ته متوجه وي د دغودریوسره صورتونو تفصیلي اوله دلیل سره شرعي حکم بیان کړی جواب: درکوع او سجده په حالت کې قرآن کریم ویل صحیح نه دي ځکه چې په رکوع او سجده کې له قرائت ویلو څخه په حدیث کې منع راغلي ده بیا که د التحیات پرځای قرآن وویل شي نو سجده سهوه کول لازمیږي ځکه چې تشهد ویل واجب دي او د هغه په ترک سره سجده سهوه لازمیږي که سجده سهوه ونه کړي نو لمونځ به نیمګړی وي راگړزول یې واجب دی

وقال في البحر باب السجود السهو يجب سجود السهو بتركه (أي بترك التشهد) ولو قليلاً في ظاهر الرواية فإنه ذكر واحد منظوم فترك بعضه كترك كله «شامي ج ۱ ص ۳۱۳» څرنگه چې په رکوع او سجده کې تسبیحات سنت دي نو د دوی په پرېښودو لمونځ له تنزیهي کراهیت سره ادا کیږي ۳ په دې صورت کې که څه هم لمونځ خوبه اداسي امداسې کول غوره نه دي فقط واللّه اعلم «حبيب الرحمن خير آبادي عفا الله عنه مفتی دارالعلوم دیوبند ۱۴۰۲/۷/۲»

دضاد لفظ باید څرنگه اداسي

سوال: په لمانځه کې دضاد لفظ باید څنگه وویل شي؟ جواب: ضاده خپل مخرج څخه ویل په کار دي که نشي ادا کیدای نو هر څنگه چې اداسي لمونځ صحیح کیږي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۹۱ باب زلة القاری بحواله رد المحتار ج ۱ ص ۵۹۱»

ضالین په دالین ویلو باندې لمونځ صحیح کیږي ګڼه

سوال: ضالین په دالین ویلو باندې لمونځ صحیح کیږي او ګڼه؟ جواب: که چیرې ضاد د مقم دال (ډک دال) په صورت ویلو سره د لمانځه نه صحیح کیدو حکم ورکول شي نو د ټول عرب قاریانو، علماؤ او امامانو څخه به دهیچا هم لمونځ صحیح نه شي اونه به د مقتدیانو لمونځ صحیح شي ځکه چې هغوی ټول یې دالین وایي نو معلومه شوه چې دغه حکم ورباندې لګول غلط دي او په کې حرج دی خو غوره همدغه ده چې په مخرج کې یې د ادا کولو هڅې کوئ «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۹۲»

دضاد لفظ په اړه د مولانا رشید احمد گنگوہي رحمۃ اللہ علیہ فتوی د، ظ، ض د حروفو په بیلوالي او د مخرجو په بیلوالي کې خوشک نشته او په دې کې هم شک نشته چې قصداً کوم حرف د بیل په مخرج کې ادا کول سخته بې ادبي ده او زیاتره لمونځ هم ورباندې فاسد یري خو کوم خلک چې معذوري او دوی دغه لفظ په مخرج کې نشي ادا کولای هغوی دې ترخپله وسه کوښښ کوي د دوی لمونځ هم صحیح دی او ډک دال ښکاره ده چې په خپله کوم حرف نه دی بلکه ضاد دی په خپل مخرج کې په پوره توګه ادا نشو نو کوم خلک چې خالص دال یا خالص خاء قصداً وایي په هغوی پسې لمونځ مه کوئ خو کوم خلک چې ډک دال په اواز کې وایي په هغه پسې لمونځ کوئ کوم څوک چې سره له قدرت درلودلو ضاد دضاد په مخرج کې نه ادا کوي هغه ګنہگار هم دي او که د بیل لفظ په بدلون معنی بدل شوه نو لمونځ به هم نشي صحیح او که سره له هڅو او کوښښه ضاد په خپل مخرج کې نشي ادا کولای نو داسې سړی معذوري دده لمونځ صحیح کیږي او څوک چې په خپله پرویلو قادر وي نو په داسې معذوري پسې لمونځ کولای شي خو کوم څوک چې قصداً خالص «دیاظ» وایي په هغه پسې لمونځ نه صحیح کیږي «فتاوی رشیدیہ کامل ص ۲۷۴ و ۲۸۴»

دضاد لفظ په اړه د پاکستان د مفتي اعظم محمد شفیع

صاحب رحمۃ اللہ علیہ فتوی

دعوامو لمونځونه خوبه تفصیل او تنقیح په هر حال صحیح کیږي که ظا، وایي او که دال یا زاء ځکه چې هغوی قادر هم نه دي او ګڼي چې

همدغه يې اصلي حرف ادا کړې او د قاريانو او علماؤ په لمانځه کې بيان شوی تفصيل شته چې که غلطې قصدا يا په بې پروايي سره وي لمونځ فاسد دی او که د ژبې داوښتو يا تمیز نه کولو په وجه وه نو جائز دی «جواهر الفقه ج ۱ ص ۳۳۸»

يادونه: خوله جوازونه فاسد يد وڅخه دانه ثابتېږي چې سړی د افکرو کړي چې د تل لپاره غلط روا شول او ويونکی به گنهگار هم نه وي بلکه دخپل وس او قدرت سره سم د صحيح ويلو مشق کول او کوشش جاري ساتل ضروري دي کله گنهگار به شي که څه هم لمونځ فاسد نه وي لکه چې په عالمگيري لومړي ټوک ص ۴ څلورم باب کې څرگندونه شته «احقر محمد شفيع الديوبندي غفر له خادم دارالافتاء دارالعلوم ديوبند ۲۰/۵/۱۳۵۱ هج»

په سلام کې که د عليکم پر ځای «عليتم» له خولې ووزي سوال: که چيرې په السلام عليکم کې د عليکم پر ځای عليتم له خولې ووزي نو لمونځ صحيح کيږي کنه؟ جواب: لمونځ صحيح شو «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۴۵ بحواله رد المحتار ج ۱ ص ۴۱۸ باب صفة الصلاة»

په لمانځه کې د «سلام عليکم» ويلو حکم

سوال: که چيرې امام د السلام عليکم ورحمة الله پر ځای صرف «سلام عليکم ورحمة الله» ووايي نو څه حکم دی؟ جواب: دا د سنت خلاف دی په دې سره لمونځ مکروه کيږي دا هغه وخت کله چې امام په تلفظ کې سلام عليکم ووايي کله داسې هم کيږي چې الف خلک وانه وري امام

خو السلام عليکم ووايي خلک سلام واورې نو د مکروه نه ده «کفايت المفتی ج ۳ ص ۴۳۹»

په سلام کې بايد مخ څومره وگرزول شي

عن سعد بن ابی وقاص قال کنت اری رسول الله ﷺ یسلم عن یمینه وعن یساره حتی اری بیاض خده «رواه مسلم» ژباړه: له حضرت سعد بن ابی وقاص څخه روايت دی چې ما په خپله رسول الله ﷺ لیدلی ؤ چې د سلام کولو پر مهال به ده مبارک ښی او کين اړخ ته مخ مبارک گرزاوی او مخ مبارک به يې ښي او کين طرفته دومره اړاوی چې مونږ به د هغه د بار خو مبارک سپين والی لیدی «معارف الحديث ج ۳ ص ۳۱۰»

اتم باب

د تلاوت سجده

د تلاوت د سجدې ثبوت او فضائل

په صحيحين (بخاري او مسلم) کې روايت راځي حضرت ابن عمر څخه وايي: رسول الله ﷺ به د قرآن کریم تلاوت کاوه کله چې به يې د سجدې سورة ووايه نوده مبارک به سجده کوله او مونږ به هم ورسره سجده کوله تر دې چې په مونږ کې به ځينې حضراتو د تندي لگولو ځای نه موندی رسول الله ﷺ فرمايلي چې ابن ادم چې کله د سجدې آيت وایي او سجده کوي نو شيطان يو طرفته شي ژاړي او وايي های غضبه! د آدم اولادې ته د سجدې حکم وشو هغوی سجده وکړه د دوی لپاره جنت دی او ما ته د سجدې حکم وشو خو ما حکم ونه مانی نو زما لپاره دوزخ دی.

دامت په دې اجماع ده چې په قران کریم کې ځینې ځانګړي ځایونه داسې دي چې دهغوی په ویلو شرعې د سجدې کولو حکم کړی «کتاب الفقه علی المذاهب الاربعه ج ۱ ص ۷۴۴»

د تلاوت سجدې فرض ده که واجب او ددې دادا کیدو طریقه څه ده

سوال: د تلاوت سجدې فرض او که واجب ده څرنگه باید اداسې؟ یعنې په سجدې کې اوله سجدې پیل کولو مخکې یا تر سجدې وروسته څه باید وویل شي؟ او کله چې څوک د قران کریم په تلاوت مشغول وي د سجدې آیت ووايي نودی پر څنګنوشي په ناسته سجدې وکړي که جګ شي بیا د ولاړې څخه سجدې ته ولاړ شي؟ جواب: د تلاوت سجدې واجب ده طریقه یې داسې ده چې الله اکبر ووايي سجدې ته لاړ شي او درې ځله یا زیات نه زیات ۱۰۰ پنځه یا اووه ځله «سبحان ربی الاعلی ووايي بیا الله اکبر ووايي پورته شي سجدې دادا کړي که په ناسته سجدې ته ولاړی او تر سجدې وروسته بیا ناست وپیا هم څه پروانلري غوره داده چې جګ شي سجدې ته ولاړ شي او تر سجدې وروسته جګ شي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۴۳»

د تلاوت د سجدې نیت

مستحب داده چې کله د سجدې اراده وکړي نو ولاړ شي سجدې وکړي او تر سجدې کولو وروسته ولاړ شي یا کښینی دواړه صورتونه جائز دي کله چې د سجدې اراده وکړي نو په زړه کې دنیت وکړي یا دې په خوله ووايي چې د الله ﷻ لپاره د تلاوت سجدې کوم د الله اکبر په ویلو دې سجدې دادا کړي «ترجمه عالمگیری ج ۱ ص ۲۱۷»

د تلاوت د سجدې دادا کولو طریقه

دا حنافو په نزد د تلاوت د سجدې طریقه یا دهغه پیژندنه داده چې سړی په دوه تکبیرونو یوه سجدې وکړي یو تکبیر خود سجدې لپاره پر ځمکه د تندي ایښودلو پر مهال او دوه ځل له سجدې څخه دراپورته کیدو پروخت د تلاوت په سجدې کې تبشهاد او سلام نشته دادواړه تکبیرونه سنت دي ځکه نو که بیله تکبیر ویلو تندي پر ځمکه باندې کړې دي هم سجدې دادا کړي خو مکروه ده «کتاب الفقه علی المذاهب الاربعه ج ۱ ص ۷۳۵»

په تراویحو کې د تلاوت د سجدې اعلان کول څنګه دي

سوال: په تراویحو کې د سجدې اعلان کړي چې په فلاني رکعت کې سجدې ده شرعاً ددې څه حکم دی؟ جواب: په خیر القرون یعنې غوره پیړیو کې په عربو او عجمو کې د ګڼ شمیر ناپوهانو او نوي مسلمانانو له وجود سره سره له سلفو صالحینو څخه دا اعلان ثابت نه دی حال دا چې هغوی د اسلامي اعمالو په تبلیغ کې ډیر پیاوړي او د عبادت د سمون ډیر حریص و او فقهاؤ هم ددې ډول اعلان لارښوونه نه ده کړې که اړتیا وای نو هرومرو به تاکید ورباندې شوی و لکه چې د مسافر امام لپاره په ځانګړي توګه تاکید فرمایل شوی چې لمونځ کونکیو ته دې دخپل مسافر والي خبر ورکړي که تر لمانځه مخکې وي که وروسته چې زه مسافر یم ځکه چې دلته ضرورت دی خود تلاوت په سجدې کې په عامه توګه اړتیا نه وي که بیله اړتیا دطریقه جاري وه نو دا قوی اندېښنه شته چې لکه څنګه چې په ځینې ښارونو کې رواج او دود دی چې د جمعې د لمانځه پروخت

داسې اعلان کيږي الصلاة سنة قبل الجمعة یاد او یل کيږي الصلاة
رحمکم الله اودا اعلان سنت یا فعل حسن گڼل کيږي همدارنگه
د تلاوت د سجدې دغه اعلان هم ضروري اودیر مسکن او شونی ده چې
سنت وگڼل شي حضرت شاد ولی الله ﷺ یادونه کړې چې د مباح
شیانو په ضروري گڼلو کې له نورو ناوړتیاو پرته د دې خبرې هم احتمال
دی چې مباح سنت وبلل شي او نامسنون مسنون بلل د دین تحریف
(بدلول) دي خو که زیاته گڼه گونه وه لکه په غټه ښارونو کې چې وي
چې تر لیرې صفونه ولاړوي او خه صفونه په پورتنیو
پوړیزو او منزلونو کې وي اود غلطیدو قوی احتمال وي چې خلک به
د تلاوت په سجده خبر نشي اود سجدې پرځای به رکوع کول پیل کړي
نو په داسې ځایونو کې «الضرورات تبیح المحظورات تر قاعده
لاندې دا اعلان اجازه ورکول کیدای شي خو هرځای دغه حکم نه دی
«فتاوی رحیمیه ج ۴ ص ۲۴۵»

که د سجدې آیت د سورت په پای کې راشي

سوال: که په تراویحو کې د سجدې آیت درکوع یا سورت په پای کې
راشي نو څرنگه کول په کار دي؟ جواب: که درکوع یا سورت
پر ختمیدو د سجدې آیت راشي نو د سجدې دا اکیدو دوی طریقې دي
یوه دا چې سمدستي د تلاوت سجده وکړي ولاړ شي بیا پر مخ
خو آیتونه ووايي رکوع وکړي دوهمه دا چې په رکوع کې د تلاوت
د سجدې په نیت کولو سجده ادا کيږي خو سمدستي به رکوع کوي
دوهم صورت مناسب نه دی ځکه چې یوازې د امام نیت کافي نه دی
د مقتدیانو سجده تلاوت به پاتې شي او تر سلام وروسته به یې

ادا کوي سمدستي جلا سجده باید وکړي که د سورت په پای کې
سجده وي نو کله چې د تلاوت له سجدې راپورته شي د دوهم سورت
دوه درې آیتونه دي ووايي بیادي رکوع وکړي او که درکوع په پای
کې سجده وه نو تر سجده وروسته دي د دوهمې رکوع خه برخه ولولي
دلمانځه رکوع دي وکړي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۸۷ بحواله
ردالمحتار ج ۱ ص ۷۲۳»

په فتاوی محمودیه کې لیکل شوي چې که د سورت په پای کې
د سجدې آیت و نو چې سجده وکړي را ولاړ شي سمدستي دي رکوع نه
کوي (په دې فکر چې سورت پای ته ورسید) بلکه باید
د دریو آیتونو په اندازه قرائت ووايي رکوع وکړي «فتاوی محمودیه
ج ۲ ص ۳۵۸»

د تلاوت سجده دلمانځه له سجدې سره ادا کيږي او کنه؟
سوال: که چیرې حافظ په تراویحو کې د تلاوت سجده دلمانځه له
سجدې سره ادا کړه یعنې درې سجدې یې وکړې نو لمونځ څنګه شو؟
جواب: په لمانځه کې چې کله د سجدې آیت تلاوت کړي باید هم هغه
وخت سجده وکړي او که یې وځنډوله دلمانځه له سجدې سره یې
ادا کړه نو سجده سهوه لازمه ده تر سجده سهوي وروسته دلمانځه
دراغزو لوی ضرورت نشته قصداً د تلاوت سجده ځنډول صحیح نه دي
د سجدې تر آیت سمدستي وروسته یا زیات نه زیات تردوه آیته
وروسته د تلاوت سجده کول ضروري دي کنه گنہگار به شي «فتاوی
دارالعلوم ج ۴ ص ۲۷۵ بحواله ردالمحتار ج ۱ ص ۷۲۲ باب سجدة
التلاوت»

که د تلاوت د سجده یوڅه برخه ووايي

سوال: د سجده د آیت د پای الفاظ یې ونه ویل نو سجده تلاوت واجب ده او کنه؟ جواب: که چیرې هغه کلمه یې ولوسته په کومه کې چې د سجده لفظ دی نو د تلاوت سجده واجبېږي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۴۲۹ بحواله ردالمحتار ج ۱ ص ۷۱۵ باب سجود التلاوت»

په رکوع او سجده کې د تلاوت د سجده نیت کول څنگه دي سوال: حافظ صاحب په تراویحو کې د سورة الاعراف د سجده آیت ولوستی رکوع ته ولاړی سجده تلاوت یې ونکړه تر لمانځه وروسته د پوښتنې په جواب کې حافظ صاحب وویل چې که په رکوع یا سجده کې د تلاوت د سجده نیت وکړل شي نو د تلاوت سجده ادا کیږي آیا دا خبره صحیح ده؟ جواب: په لمانځه کې د تلاوت د سجده دادا کولو طریقه دا هم ده چې د سجده تر ایت ویلو وروسته سمدستي د لمانځه رکوع وکړي (لکه په پوښتل شوي صورت کې چې شوي دي) یا دوه درې کوچني آیتونه ووايي د لمانځه رکوع وکړي او په هغه کې د تلاوت د سجده نیت وکړي نو د تلاوت سجده ادا کیږي که یې په رکوع کې نیت ونکړ نو د لمانځه په سجده کې د تلاوت سجده ادا کیږي که یې د سجده نیت کړی وي کنه خو که امام په رکوع کې د تلاوت د سجده نیت وکړ او مقتدیانو ونکړی نو د هغوی سجده نه ادا کیږي ځکه نو په داسې صورت کې امام ته په کاردې چې په رکوع کې دې د تلاوت د سجده نیت نه کوي د لمانځه په سجده کې به دې د تلاوت سجده ادا شي «فتاوی رحیمیه ج ۴ ص ۳۹۲ بحواله ردالمحتار ج ۱ ص ۷۲۳ و ۷۲۴»

په بیان شوي صورت کې که له امام سره مقتدیانو هم په رکوع کې د تلاوت د سجده نیت کړی وي نو دې د تلاوت سجده ادا کیږي او که مقتدیانو نیت نه وي کړی او امام کړی وي نو د مقتدیانو د تلاوت سجده نه ادا کیږي او که امام په رکوع کې نیت نه وي کړی نو د لمانځه په سجده کې که څوک نیت وکړي که یې ونه کړي دې د تلاوت سجده ادا کیږي «په دې شرط چې تردری آیت نه کم یې ویلي وي»

یادونه: له مسئلې څخه خلک خبر نه وي ځکه غوره داده چې د تلاوت سجده ځان ته ادا کړل شي د لمانځه په رکوع کې یا سجده کې په ادا کولو خلک په اندېښنو کې مه اچوئ. مسئله: که عملي کول غواړئ نو لومړی مقتدیان په مسئله پوه کړئ بیا عمل وکړئ.

که مقتدی له امام سره د تلاوت سجده ونکړای شوه نو... سوال: که چیرې په غلطۍ سره مقتدی د تلاوت سجده ونکړي نو لمونځ صحیح کیږي او کنه؟ جواب: په لمانځه کې چې کومه د تلاوت سجده واجب شي هغه تر لمانځه وروسته نه ادا کیږي او ساقطیږي له شامې څخه معلومېږي چې هغه سجده ساقطه شوه او د لمانځه دراکړزولو هم اړتیا نشته خو که قصد یې پرېښي ده نو توبه دې اوباسي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۵۲ بحواله ردالمحتار ج ۱ ص ۷۲۲»

د تلاوت د سجدې تر ادا کولو وروسته بیا په کومه وجه لمونځ راگرزونکي به څه کوي

سوال: حافظ د سجدې آیت ولوستی بیا یې سجده ونه کړه او بیا په کومه وجه د لمانځه راگرزولو او رتیا پېښه شوه بیا یې هم هغه آیت ووايي نو د وېش ځل سجده کول په کار دي که لومړی کافي ده؟ جواب: بیا سجده کول په کار دي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۴۲۸ بحواله عالمگیری مصري ج ۱ ص ۱۲۵ باب سجدة التلاوة»

د سجدې تر آیت ویلو به څومره وروسته سجده کوي

سوال: په لمانځه کې د تلاوت سجده وویل شو سمدستی یې سجده ونکړه تردې ایته یې وروسته وکړه نو ادا شوه او کنه؟ که لمونځ راگرزول غواړي؟ جواب: په لمانځه کې د سجدې د آیت تر تلاوت وروسته سمدستی سجده واجب ده که تردې ایته ویلو وروسته وکړل شوه نو قضا شمیرل کیږي او د ځنډ له امله سجده سهوه واجبېږي که سجده سهوه یې ونکړه نو د لمانځه اعاده واجب ده کومه د تلاوت سجده چې په لمانځه کې واجب شوه هغه تر سلام گرزولو مخکې بلکه تر سلام گرزولو وروسته هم تر څو چې یې د لمانځه ضد کوم حرکت نه وي کړی سجده کول په کار دي تردې وروسته له استغفار او توبې پرته د معافۍ کوم بل صورت نشته «فتاوی رحیمیه ج ۴ ص ۳۹۴»

د سجده تلاوت په اوريدو ځینې مقتديان سجدې ته ولاړل او ځینې رکوع ته

سوال: امام د سجدې آیت ولوستی او د تلاوت د سجدې پر ځای رکوع ته ولاړی کوم مقتديان چې امام ته نژدې وهغوی رکوع ته ولاړل او کوم چې له امامه لرې و او هغوی ته دا معلومه وه چې دلته د تلاوت سجده ده هغوی سجدې ته ولاړل کله چې امام سمع الله لمن حمده وویل نو هغه وخت دوی ته معلومه شوه چې امام په رکوع کې و له دوی څخه څه خلک له سجدې څخه کښیناستل بیا له امام سره سجدې ته ولاړل او س پوښتنه داده چې کومو خلکو د امام تر رکوع وروسته رکوع وکړه له امام سره په سجده کې شریک شول دهغوی لمونځونه صحیح شول او کنه؟ جواب: کوم خلک چې له امام سره په رکوع کې شریک نه شول دهغوی دغه رکعت ځینې فوت شو بیا چې کله هغوی رکوع وکړه له امام سره په سجده کې شامل شول نو د دوی لمونځ صحیح شو او کوم خلک چې بې له رکوع کولو په سجده کې وروسته شریک شول دهغوی یو رکعت فوت شو که چیرې هغوی د امام تر سلام وروسته خپل رکعت راگرزولی وای نو لمونځ صحیح کیږي خو کله چې دوی سلام وگرزاوی نو لمونځ صحیح نه شو «کفایت المفتی ج ۴ ص ۳۸۷»

په لمانځه کې د تلاوت د سجدې آیت ویونکي سجده هیڅ

شو

سوال: په تراویحو کې حافظ صاحب د تلاوت د سجدې آیت ووايي نو سجده څه وخت باید وکړي؟ جواب: غوره داده چې هماغه مهال

سجده وکړي کوم وخت چې یې د سجده آیت ولوست او فقهاؤ لیکلي چې که وروسته ورپه یاد شوه او هغه وخت یې ونکړه نو سجده سهو لازمه ده خو د خنډیدو گنجائش هغه وخت دی کله چې په لمانځه کې وي په لمانځه کې به یې سمدستي ادا کوي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۴۲۴ بحواله ردالمحتار ج ۱ ص ۷۲۳، ۷۵۱»

که د حافظ د سجده آیت هیر شي

سوال: د حافظ صاحب د سجده آیت هیر شو مقتدي یا سامع فتح ورکړه نو حافظ صاحب د سجده آیت ووايو نو یوه سجده د تلاوت به وي که دوي؟ جواب: دامام د سجده آیت هیر شو مقتدي فتحه ورکړه امام دهغه آیت ترویلو وروسته سجده وکړه نو دغه سجده کافي ده پ دې صورت کې دوي سجده نه و اجبیري «فتاوی رحیمیه ج ۳ ص ۳۹»

د تیر شوي رکعت دادا کولو پر مهال که له امام څخه د سجده آیت واورې نو ...

سوال: حافظ او مقتديان تر څلور ورکعتونو وروسته په ترویحه کې کیناستل زه هغه وخت د تیر شوي رکعت دادا کیدو لپاره ولاړ شوم تراوسه لازمالمونځ پوره شوی نه و چې امام تراویح شروع کړې او د سجده آیت یې ولوستی مام واوریدي نو پرماد تلاوت سجده واجب ده او کنه؟ جواب: په بیان شوي صورت کې د تلاوت سجده لازمه شوه هو که دامام تر سجده کولو مخکې یا تر سجده کولو وروسته د همدې رکعت په پای کې دې په امام پسې نیت وتری او په لمانځه کې شریک شوي نو دامام سجده ستا سولپاره کافي ده جلا سجده

کول نشته «فتاوی رحیمیه ج ۱ ص ۳۵۱ بحواله عالمگیری ج ۱ ص ۱۳۳»

که د سجده د آیت په اوریدو د سجده پر ځای رکوع ته ولاړی سوال: د تراویحو په لمانځه کې حافظ صاحب د سجده آیت ولوست او سجده ته ولاړی خو مقتدي رکوع و فهموله رکوع ته ولاړی نو دده لمونځ او سجده ادا شول او کنه؟ جواب: مقتدي ته په کاردې چې رکوع پریرې د سجده ته ولاړ شي که رکوع یې وکړه بیا سجده ته ولاړی نو لمونځ صحیح کیږي او د تلاوت سجده هم ادا کیږي «فتاوی رحیمیه ج ۱ ص ۲۴۴ بحواله شامي درمختار ج ۱ ص ۷۲۷»

په لمانځه کې تر سجده تلاوت وروسته دوهم ځل بیا هغه آیت ویل

سوال: په تراویحو کې حافظ صاحب تر سجده تلاوت ادا کولو وروسته ولاړ شو دراتلونکي آیت پر ځای یې بیا دوهم ځل هغه د سجده آیت ولوستی نو اوس د تلاوت د سجده دراگرزولو اړتیا شته او کنه؟ جواب: په مسئله صورت کې لومړی سجده کافي ده دراگرزولو ضرورت نشته او سجده سهو هم نشته «فتاوی رحیمیه ج ۱ ص ۲۴۴ بحواله عالمگیری ج ۱ ص ۱۳۵»

تر سجده تلاوت ادا کولو وروسته د حافظ راتلونکي آیت

هیر شو

سوال: زید حافظ دی مونږ لمونځ کاوه په مینځ کې د سجده آیت راغلې نو سمدستي یې د تلاوت سجده ادا کړه تر سجده وروسته

بیا ولاړ شو خو پرمخ قرآن په یاد نه ورتلی زید د تلاوت له سجده کولو پر مهال د ناپوهۍ یا هیریدو له امله رکوع هم ونکړه آیا زید چې د تلاوت له سجده راپورته شي رکوع وکړي که څه وکړي؟ جواب: په داسې حالت کې چې په لمانځه کې یې د سجده آیت تلاوت کړ او پرمخ څه نه ولولي نو په رکوع کې هم د سجده د نیت په کولو د تلاوت سجده ادا کړي او که ده د تلاوت سجده وکړه نو غوره داده چې ودرېږي څو آیتونه ولولي بیا رکوع وکړي او که پورته شي ولاړ شي سمدستي رکوع وکړي نو دا هم څه پروا نه لري لمونځ صحیح دی «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۴۲۲ بحواله رد المحتار ج ۱ ص ۷۲۲ باب سجدة التلاوت»

تر سجده تلاوت وروسته سورة فاتحه دوهم ځل ویل څنگه

دي

سوال: په تراویحو کې تر سجده تلاوت کولو وروسته دراتلونکي آیت پرځای که سورة فاتحه ووايي هغه شروع کړي نو سجده سهوه شته او کنه؟ ځکه سورة فاتحه تکرار شوه؟ جواب: تر سورت شروع کولو مخکې یې که سورة فاتحه مکرره کړه بیا خو سجده سهوه ورباندې راځي ځکه چې تر فاتحه وروسته بیله څنډیدو سورت پیل کول واجب و و په هغه کې څنډه راغلی او د واجب په څنډیدو سجده سهوه لازمه یږي خو په پوښتل شوي صورت کې کله چې یې تر سورة فاتحه وروسته قرائت پیل کړی و نو په سورت یعنې قرائت شروع کولو کې څو څنډه راغلی تر فاتحه وروسته یې سمدستي شروع کړی راتلونکي فرض درکوع دی دهغه ادا کیدل تر قرائت وروسته په

کار ده خود قرائت کوم حد معلوم نه دی څومره چې وغواړي قرائت دي ووايي او کوم سورت چې وغواړي هغه دي ولولي تر رکوع مخکې ده ته دلته او اوږد قرائت ویلو اختیار دی په دې کې او په اوږد او څنډه سجده سهوه نه لازمه یږي لهذا په دې صورت کې سجده سهوه نشته «فتاوی رحیمیه ج ۱ ص ۳۴۸ بحواله شامی ج ۱ ص ۴۲۹ و عالمگیری ج ۱ ص ۱۲۲»

دوه رکعته یې پوره کړل په نور و دوه رکعتونو کې یې

بیاد سجده آیت تلاوت کړ

سوال: په تراویحو کې حافظ صاحب د دوو رکعتونو نیت و تارې په لومړي یادوهم رکعت کې یې د سجده آیت ولوست او سجده یې وکړه دوه رکعته پوره شول بیا یې د نورو دوو رکعتونو نیت وکړ او سهواً یې بیا هم هغه د سجده آیت ولوست خو سجده یې ونکړه تر لمانځه وروسته حافظ و فرمایل چې دلومړي لمانځه د تلاوت سجده د دوهم لمانځه لپاره کافي ده آیا دا صحیح دي؟ جواب: په دې صورت کې به بله سجده کوي د تکبیر تحریمه په ویلو او د بیل لمانځه په شروع کولو حکماً مجلس بدلیږي همدارنگه به مراقی الفلاح کې راغلي چې که یې په لمانځه کې د سجده آیت تلاوت کړ سجده یې وکړه بیا یې هم هغه آیت تر سلام غزلو وروسته دوهم ځل ولوست نو د ظاهر و آیت سره سم به بله سجده کوي په لمانځه کې یې چې کومه سجده کړي وه هغه حکماً باقی نه شوه پاته «فتاوی رحیمیه ج ۴ ص ۴۲۸ بحواله مراقی الفلاح ص ۲۸۲»

که یې په تراویحو کې سجده تلاوت هیڅ شی

یوسړی په یوه رکعت کې د سجدې آیت ولوست خو په هغه کې سجده کول ورځینې هیر شول نو په دوهم رکعت کې چې کله ورپه یاد شي سجده تلاوت دې ادا کړي او بیا په پای کې دې سجده سهوه وکړي که کوم شخص په لمانځه کې د سجدې آیت ولولي نو سمدستی سجده کول واجب دي که تردریو کوچنی آیتونو یا یوه اوږده آیت وروسته یې د تلاوت سجده وکړه نو سجده سهوه کول واجب ده او که تردریو آیتونو کم ویلو وروسته یې سجده تلاوت وکړه نو بیا سجده سهوه واجب نه ده «مسائل سجده سهوه ص ۵۴ در مختار بر حاشیه شامی ج ۱ ص ۷۲۱»

د تلاوت دیوې سجدې کولو پرځای یې دوې سجدې وکړي
سوال: په تراویحو کې حافظ صاحب د سجدې آیت تلاوت کړ دیوې سجدې کولو پرځای یې دوې سجدې وکړې آیا په دې صورت کې د دوو سجدو کولو له امله چې په ولاړه کې ځنډ راغلی سجده سهوه لازمیږي او کنه؟ که لازمیږي اوده ونکړه نو آیا د دوو رکعتونو راگزول واجب دي په جماعت سره یې راوگرزوو که یوازې یوازې؟ جواب: په تراویحو کې دیوې سجدې د زیاتوب په وجه ځنډ راغلی سجده سهوه کول یې غوښتل خوونه شوه ځکه په وخت کې د تنه در او گرزول شي که چیرته خلک موجود وي کنه یوازې یوازې ادا کړل شي «فتاوی رحیمیه ج ۴ ص ۳۸۸»

د سورة حج آخري سجده او د هغه حکم

سوال: د سورة حج آخري سجده (۱۸ پاړه) د امام شافعي رحمته الله علیه په اند واجب ده د شافعي امام په اقتدا کې حنفي مقتدي دغه سجده ادا کړي او کنه؟ او کله چې امام حنفي وي او مقتدي شافعي نو د مقتدي دغه سجده به څنگه ادا کیږي؟ جواب: په شامي کې راغلي چې د شافعي المذهب امام د پیروي له امله د حنفي مقتدي هم د سورة حج آخري سجده ادا کړي او کله چې امام حنفي وي نو دغه سجده دې نه کوي اوله مقتديانو څخه هم دا حنا فوله قواعدو سره سم دغه سجده ساقطه ده خو که دشوافعو په نزد یې د لمانځه تر سجده وروسته کول جائز وي هغوی یې کولای شي دا حنا فو په نزد خو چې سجده په لمانځه کې لازمه شي او هغه مهال ونکړله شي نو هغه نشي ادا کیدلای «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۴۲۳ بحوال رد المحتار ج ۱ ص ۷۲۱ باب سجدة التلاوة»

په سورة ص کې د تلاوت د سجدې آیت کوم دی

سوال: په سورة ص (۲۳ پاړه) کې د تلاوت سجده پراناب ده که پر حسن ماب؟ جواب: د محقق قول په اساس اولی داده چې پر حسن ماب د تلاوت سجده وکړله شي پراناب سجده کول د احتیاط پر خلاف دي که چیرې پراناب سجده وکړله شي نو د احتیاط خلاف کارو خو در اگزولو ضرورت نشته «فتاوی رحیمیه ج ۴ ص ۳۸۲، ۴۱۹ بحواله شامی ج ۱ ص ۷۱۲»

نهم باب

د تهجد او شېبني په بيان كې

د تهجد د جماعت حكم

سوال: دروژي په مباركه مياشت كې چې كوم خلك سره له دې چې حنفى المذهب دي د تهجد د لمانځه په جماعت سره اهتمام كوي او د الوى فضيلت گڼي د دې په اړه شرعي حكم څه دى؟ جواب: د تهجد د لمانځه په جماعت سره اهتمام په رمضان او نارمضان كې له رسول الله ﷺ او دده مبارك له اصحابو څخه منقول نه دى دروژي مباركې په مياشت كې در رسول الله ﷺ معمول د اعتكاف وځوله رسول الله ﷺ څخه د اصحابو څخه په ملكري د تهجد لمونځ په جماعت سره ثابت نه دى ځكه نو فقهاؤ ليكلي چې تهجد او نور نفل لمونځونه په جماعت كول مكروه دي خو بې له بلنې له يوه دوه مقتديانو سره مكروه نه دي دا په حديث ثابت دي ځكه نو فقهاؤ ليكلي چې له امام سره په دريو مقتديانو كې اختلاف دى او كه څلور مقتديان وي نو په اجماع سره مكروه دى «فتاوى رحيميه ج ۴ ص ۳۲۳ بحواله ردالمحتار مع شامى ج ۱ ص ۲۲۴»

د تهجد جماعت او د شاه صاحب زاويه

د بخاري په شرح انوار الباري كې د علامه انور شاه كشميري قدس سره شاگرد مولانا سېدا احمد رضا صاحب بجنورنى د امت فيوضهم ليكي چې فقهاؤ ليكلي چې د نفلو جماعت مكروه دى پرته له رمضان اوله دې څخه مراد سنت تراويح دي حضرت شاه كشميري صاحب رحمه الله و فرمايل چې د فقهاؤ له دغه عبارت څخه چې كوم چادر رمضان

د تراويحو مسئلي

مطلق نوافل فهمولي دي هغوى غلطې كړې ده ځكه نو تر دريو زياتو څخه د تهجد جماعت دروژي په مياشت كې مكروه كيږي «انوار الباري»

په مبسوط سرخسي كې يې ليكلي كه نفلونه په جماعت سره مستحب وای نو د شېبې قيام كونكي ټولو تهجد گزارو مجتهدينو په دې عمل كړى وای هغه لمونځ كوم چې يوازې او په جماعت دواړو طريقو سره كول جائز دي دهغه په جماعت ادا كول افضل دي حال دا چې د نفلو نو تهجد او نور په جماعت ادا كول نه خود رسول الله ﷺ په مباركه زمانه كې منقول دي او نه د صحابه كرام څخه او نه د تابعينو او نورو په زمانه كې لهذا دا قول چې د تراويحو په رنگه تهجد او نور نفلونه دروژي په مياشت كې بيله كراهيته جايز دي دا قول د ټولو فقهاؤ په خلاف او باطل دى «مبسوط سرخسي كتاب التراويح فى بحث ركعات التراويح ج ۲ ص ۱۴۴ فتاوى رحيميه ج ۴ ص ۳۲۴»

په روژه كې د تهجد جماعت

سوال: دروژي په مياشت كې د تهجد لمونځ په جماعت سره كول او په هغه كې قرآن شريف اوريدل په كار دي كنه؟ جواب: په تداعي (تر دوو كسانو زياتو سره) د تهجد لمونځ په جماعت كول مكروه دي رسول الله ﷺ چې دروژي د مياشتې په دريو شپو كې په جماعت كوم لمونځ كړى هغه د تراويحو لمونځ و د علامه شامى رحمه الله له تحقيق څخه هم همدا اثر گندېږي او مولانا رشيد احمد گنگوهرى رحمه الله په خپله رساله تراويح كې دا تحقيق كړى چې دواړه لمونځونه جلادى او رسول الله ﷺ تهجد تل يوازې كاوه هيڅ كله يې هم په تداعي سره جماعت نه

دی فرمایلی (د جماعت لپاره یې چاته بلنه نه ده ورکړې) اودا چې د تهجد په لمانځه کې جماعت نشته همدغه له زیاتره احادیثو ثابتېږي او حنفی فقهاؤ او علماؤ هم همدغه تحقیق فرمایلی. دروژې مبارکې په میاشت کې په تداعی د وترو او تراویحو جماعت جائز مشروع او مسنون دی نور نفلو نه پرته له تراویحو په رمضان کې هم په تداعی سره مکروه دي اود تداعی معنی صاحب د درمختار داسې بیان کړې یعنی خلور مقتدیان په یوه امام پسې لمونځ ادا کړي «د تهجد جماعت بې له تداعی جائز او له تداعی سره تحریمي مکروه دی» فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۲۱، ۲۲۳ بحواله ردالمحتار باب الوترو والنوافل مبحث التراویح ج ۱ ص ۲۲۳

دروژې په میاشت کې په تهجد کې دوه یا خلور کسسه سره

یوځای شي نو...

سوال: که چیرې یو سړی په روژه کې تهجد شروع کړي اوله ده سره صرف دوه یا خلور وکړي اقتداء وکړي نوڅه حکم دی؟ جواب: دیو یادو واقتداء بیله کراهیته جائزه او په دریو کې اختلاف دی تردې زیات مکروه دي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۲۳»

د تهجد د جماعت حکم

سوال: تهجد لمونځ په جماعت سره وکړو که یوازې؟ د کتابونو په حواله جواب راته ولیکي؟ جواب: که چیرې کله ناکله دوه یا درې کسان کوم چې بیله بلنی او بیله کوم اهتمام راغونډ شي که یې هغوی په جماعت سره وکړي نو مکروه نه دی له امام پرته که دوه مقتدیان

وي نو په اتفاق سره بیا مکروه نه دی که درې وی نو اختلاف دی او که خلور وي نو په اتفاق سره مکروه دی «فتاوی رحیمیه ج ۱ ص ۱۷۷»
د نفلو نو جماعت اود دیو بند اکابر علماء

په دې اړه د سید الفقهاء رئیس المحدثین فقیه النفس حضرت مولانا رشید احمد گنگوہی قدس سره فتوی په فتاوی رشیدیہ کې د اډول ده د نفلو نو جماعت که تهجد وي او که غیر د تهجد وي پرته له تراویحو، کسوف او استسقاء که خلور مقتدیان وي نو دا حنا فو په نزد تحریمي مکروه دي که په خپله راغونډ شوي وي او که په بلنه راغلي وي او په دریو کې اختلاف دی او په دوو کې کراهیت نشته «فتاوی رشیدیہ ص ۲۹۹»

حضرت تهانوی رحمۃ اللہ علیہ په امداد الفتاوی کې فرمایلي که چیرې مقتدیان یو یاده وي نو مکروه والی نشته او که خلور وي نو مکروه او که درې وي نو اختلاف دی «امداد الفتاوی ج ۱ ص ۳۷۷»

حضرت تهانوی رحمۃ اللہ علیہ دهغه خلکو په رد کې چې دفقهاؤ له ځینو اقوالو څخه د افهموي چې دا کراهیت دروژې د میاشتي نه په ماسیوا کې دی او په روژه کې جائز دی داسې ویلي: چې د فی غیر شهر رمضان له قید څخه صرف د تراویحو نفل ایستل مقصد دي «امداد الفتاوی ج ۱ ص ۳۲۸ ځکه نو معلومه شوه چې د نفلو جماعت په رمضان او نارمضان ټولو کې مکروه دی حضرت شیخ الهند رحمۃ اللہ علیہ ته دروژې په میاشت کې په نفلو نو کې د قران د اوریدلو د یرزیات شوق وکله چې خلکو په جماعت کې د برخې اخیستلو خواش خړگند کړ اجازه یې ورکړه اود کور دروازه یې وتړله دننه د حافظ کفایت الله په

اقتدا کي يې قران کریم اوریدی بیا چې دخلکو تینګارزیات شونو دامعمول يې جوړ کړ چې تر فرض لمانځه وروسته به له مسجد بهر راووتی ترڅه وخت آرام کولو وروسته به يې ټوله شپه په تراویحو کې قران کریم اوریدی چې څلویښتو پنځوسو کسانو په کې برخه اخیسته او په کور کې جماعت کیدی لیکن دنفلو جماعت يې منظور نکه د حضرت علامه انور شاه کشمیري رحمۃ اللہ علیہ همدغه رایه ده په انوار الباري دوهم ټوک ص ۸۸ کې په پوره تفصیل سره څیړنه وجود لري حضرت شیخ المشائخ مولانا خلیل احمد صاحب د قران حافظ و او په تهجد کې به يې د قران تلاوت کاو و دوو حافظانو به دده شاته قران کریم اوریدی د حضرت مولانا سعد الله صاحب ویناده چې یوه شپه زه سم مقتدی شوم نو حضرت تر لمانځه وروسته زه تر غوږو نیولم جلا يې کړم ۱۲ «انوار الباري ج ۲ ص ۸۷»

مولانا مدني د دیوبند د اکابر په خلاف ولي عمل خپل کړ د حضرت شیخ العرب والعجم مرجع الخلاق حضرت شیخ الاسلام مولانا حسین احمد مدني رحمۃ اللہ علیہ په جماعت سره د تهجد معمول د دیوبند له ټولو اکابرو جلاؤ سوال دارا منځته کیږي چې حضرت مدني رحمۃ اللہ علیہ دخپل وخت ستر عالم او په تقوی او تصوف کې يې لوړ مقام درلود هغوی د دیوبند د اکابرو او فقهاؤ په خلاف ولي عمل خپل کړ؟ د دې په ځواب کې د دې خبرې زموږ په فهم کې راځي: ۱ کومو بختو و بزرگانوته چې الله تعالی په علم کې پوره ژور تیا ورکړې دهغوی لپاره په ځینې جزئي مسئلو کې دانفرادي رائي قائم ولو حق وي خو هغه عمل دنورولپاره د حجت وړ نه وي یوازې دهغه ترذات

پورې محدودوي لکه چې د علامه جمال الدین ابن همام رحمۃ اللہ علیہ د تفرداتو په اړه مشهوره ده چې دهغه ځانګړي شاګرد علامه قاسم بن قطلوبغا فرمایلي چې زموږ د استاد هغه تفردات کوم چې د امت د اجماع په خلاف دي هغه د عمل قابل نه دي ځکه ځینو بڼا غلیو ورته وویل: چې ستاسو دغه عمل (د تهجد جماعت) به خلک سند جوړوي حضرت مدني رحمۃ اللہ علیہ ورته وفرمایل: چې زه خويي په خپله کوم اما نورو ته څونه وایم «انوار الباري شرح بخاري»

۲ یو باب احکام وی او یو باب تربیت وي او په باب تربیت کې د داسې خبرو گتجاوش شته کومې چې په ظاهره له باب احکام مخالفې وي نو زموږ حسن ظن هم د مولانا مدني رحمۃ اللہ علیہ په اړه همدغه دی چې د سالکینو (مريدانو) د تهجد د عادي جوړولو لپاره د تربیت په توګه يې د تهجد لمونځ په جماعت کاو و او دا عمل د کوم بل چالپاره باعث د حجت نشي کیدای په هر حال مسئله پر خپل ځای ده چې که یو مقتدي وي نو جائز په دوو کې هم جواز شته او که چیرې درې مقتديان و ونوپه دې کښې د ځینې فقهاؤ خیال دنه مکروهیت دی او د ځینو خیال د کراهیت دی «شامي چاپ ماجدیه پاکستان ج ۱ ص ۵۲۴»

او که چیرته مقتديان څلور شي نو په اتفاق سره مکروه تحریمی دي «طحاوي علی مراقی الفلاح ص ۲۱۱»

په تهجد کې که ځینې خلک دامام اقتداء وکړي نو د کراهیت
ذمه وار څوک دی

سوال: امام د قران کریم حافظ دی په اعتکاف کې کښیني په اوس
وخت په تهجد کې درې سپارې وایي او نوردوه معتکفان یې مقتدیان
وي څو کله ناکله نور خلک هم ورسره شریکان شي آیا څه پروا خوبه نه
لري؟ که لري یې نو د دې ذمه وار څوک دی؟ جواب: که چیرې دامام
د صراحت یا کنایتاً یا اشارهً اجازې پرته خلک ور شریک شول
نو هغوی د کراهیت ذمه واري خوا امام ته په کاردې چې مسئله
وزوښي اوله شریکیدو یې منعه کړي کنه د کراهیت له ذمه واري
څخه دامام اوږې نه سپکیري په شامی کې راغلي چې د نفل کونکې
یو یادوه کسانو اقتداء وکړه بیا نور خلک راغلل نو علامه رحمته الله علیه
فرمایي چې د کراهیت ذمه وار وروسته راتلونکي دي «فتاوی
رحیمیه ج ۴ ص ۳۲۵ بحواله شامی ج ۱ ص ۲۲۴»

شبینه یعنی په یوه شپه کې قران ختمول څنگه دي
سوال: د شبینې څه طریقه ده یعنی قران کریم په یوه شپه کې باید ختم
کړل شي که په دریو شپو کې او په څومره رکعتونو کې ختم کړل شي په
شلو کې که له دې څخه په زیاتو کې؟ جواب: په اوس زمانه کې دغه
رواجي شبینه له کراهیت او ناورتیا پاکه نه ده یوه ناورتیا داده چې
د نفلو جماعت کیري حال دا چې که د نفلو په جماعت کې تردود درې
زیات مقتدیان وي نو تحریمي مکروه دي اما په تراویحو کې صحیح
دي په دې شرط چې قران کریم صفا صحیح وویل شي ریاکاری او نورو
مقصدونه وي او مقتدیان سست نه وي او که څه خلک ناست وي خبرې

کوي د خوراک څښاک په نظم بوخت وي چې په نتیجه کې تراویح
ور ځینې فوت شي نو جائز نه دي په اوس زمانه کې به داسې حافظان
چیرې وي چې ټول قران صفا او په صحیح اداینه په یوه شپه کې ختم
کړي له یعملونو عملونو پرته هېڅ نه فهمیري په دې ډول
حافظانو تردریو ورځو په کم کې د قران کریم ختمول له کراهیت خلاص
نه دي «فتاوی رحیمیه ج ۴ ص ۳۸۷»

شبینه جائزه کنه؟

سوال: په یوه ورځ د څو حافظانو په شبینه کې د قران کریم ختمول
صحیح دي او کنه؟ جواب: قران کریم داسې چټک او په بیرده ویل چې
حروف نه فهمیري او په مخارجو کې اداینه نه وي ناجائز دی نو که په
شبینه کې داسې بیرده وي نو هغه هم ناجائزه لکه چې په درمختار کې
دي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۵۲ بحواله ردالمحتار ج ۱ ص ۲۲۳»
غوره داده چې یو یادوه حافظان په گډه تراویح ورکړي که چیرې
جید او همتي حافظان نه و نو بیا که څو حافظان په گډه تراویح ورکړي
نوداهم صحیح دي تراویح صحیح کیري «فتاوی رحیمیه ج ۴ ص ۳۸۹»

د نفلو په جماعت کې شبینه کول څنگه دي

سوال: که چیرې د شبینې ختم د نفلو په جماعت کې وشي نو جائز دي
او کنه؟ جواب: که شبینه یعنی ختم د قران د نفلو په جماعت کې وي
نودا مکروه دي یعنی ناجائز دي ځکه چې د نفلو جماعت په تداعی سره
مکروه دی اوله مکروه څخه مراد تحریمي مکروه دي کوم چې
حراموته نږدې دي نو دې ته ناجائز ویل صحیح شو او تداعی

تفسیر دادی چې څلور مقتدیان وي او په دریو کې اختلاف دی
«فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۸۴ بحواله ردالمحتار ج ۱ ص ۲۲۳»

د شینې قاعده کلیه

سوال: په شینې کې یو حافظ ختم وکړي او که څو حافظان په ګډه ختم وکړي؟
جواب: که په شینې کې قرآن کریم صاف وویل شي، د حافظ مقصد ریا نه وي چې فلاني دومره ووايو او فلاني دومره ووايو، په جماعت کې کهالتیا نه وي، تر اړتیا زیات درنا کولو تکلف نه وي او مقصد صرف د ثواب حاصل وي نو جائز دي او که قرائت دومره په بېړه وایي چې په حروفو هم سړی نه پوهیږي نه په زیر خبر نه په زبر، نه غلطې ته فکر او نه متشابه ته فقط ریا او نوم مقصد وي او جماعت هم شیندلی وي یا تر اړتیا زیاته رنایي یا تر تراویحو کولو وروسته د نفلو جماعت کوي نو بې شکه چې دامکروه دي لفظ له تعالی ورتل القرآن ترتیلا لفظ له تعالی اذ اقاموا الی الصلاة قاموا کسالی یرأون الناس لفظ له تعالی ان الله لا یحب المسرفین و لفظ الفقهاء ان جماعة النوافل مکروهه.

شینې په دریو شرطونو واده: ترتیل به نه پاتیري ۲ په تراویحو کې به یې وایي ۳ د جماعت تر وخت به وروسته والی نه کوي (امداد الفتاوی ج ۱ ص ۴۸۷، ۴۸۹)

د شینې په اړه د مولانا رشید احمد گنگوہی فتوی

د قرآن کریم په یوه شپه کې ختمول د صحیح الفاظو ویلو او نور په صورت کې جائز دي اوله حضرت عمان څخه په یوه شپه کې ختمول ثابت دي او که چیرې قرآن په ترتیل سره ونه لوستل شي څو الفاظ

صحیح وویل شي نو په دارنگه ویلو ثواب کمیږي او که د شهرت او نوم په نیت یې ووايي نور یاخو په فرضو کې هم منع ده پر تراویحو کې به څه موقوفه وي او که مقتدیانو ته دارنگه کول گران وي نو نه یې دي کوي «فتاوی رشیدیة کامل ص ۲۹۹»

لسم باب

د ختم په ورځ د بیلابیلو رواجونو په بیان کښې

په کومه ورځ ختم وکړو

له صحیح مذهب سره سم دروژې په میاشت کې یو ځل ختم کول سنت دي همدارنگه د ۲۷ م په شپه ختم کول مستحب دي «اشرف الایضاح شرح نور الایضاح ص ۱۱۲»

د ختم په ورځ درې ځله قل هو الله ویل څنګه دي

سوال: ځینې حافظان د ختم په ورځ سورة اخلاص درې ځله وایي ایاداجائز دي؟ که نه دی جائز نو د کراهیت لامل څه دی د سورت تکرارول که رواج؟
جواب: درې ځله قل هو الله ویل مکروه نه دي خود لازم ګڼل مکروه دي پردې التزام باید ونه شي دغه التزام او ټینګار چې کوم خلکو خپل کړی دا د کراهیت یو ځانګړی دلیل دی ځکه عوامو د لازم ختم بللی دی لکه له طرز څخه چې څرګند یږي ځکه نو مکروه دی نه دا چې د سورة تکرارول فی نفسه مکروه دي د سورة تکرارول فی نفسه که جائز شي او که مکروه خودغه رسم او رواج د ترک وړ دی «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۹۰ و حاشیه امداد الفتاوی ج ۱ ص ۲۹۲»

د سورة اخلاص په اړه د مولانا تها نوي رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْه فتوى

سوال: په اخريو تراويحو کې د سورة اخلاص درې ځله ويل څنگي دي؟ د کراهيت څه لامل دی يعني د مکررو ويلو په وجه کراهت دی که درواج په وجه؟ جواب: د عالمگيري له روايت څخه معلومېږي چې د سورة او آيت د تکرار يو حکم دی او په نفلو کې د آيت مکررو ويل مکروه والی نه لري په الذي یُصَلِّي وَخَذَهُ سِرَّهُ د مقيد کيدو څخه څرگندېږي چې په نفلو کې په مکررو ويلو له کراهت نه راتلو څخه هم هغه نفل مراد دي کوم چې يوازې ادا کړل شي او د تراويحو لمونځ کوم چې د فرضو په څير په جماعت سره کيږي هغه د فرضو په حکم دی ځکه نو د فرضو په رنگه په تراويحو کې هم د سورت تکرار مکروه کيږي پرته له دې دغه ډول التزام او ټينگار کوم چې خلکو خپل کړی د اهم د کراهت مستقل دليل دی دلومړي دليل تقاضا د تنزيهي کراهت ده او د دوهم د تحريمي کراهت ده «امداد الفتاوی ج ۱ ص ۴۹۴»

له ځينو سورتونو وروسته له قران پرته نور الفاظ ويل څنگه

دي

سوال: په تراويحو کې حافظ صاحب د ځينو سورتونو په پای کې په لمانځه کې دننه له قران پرته ځينې الفاظ په عربي کې وايي د مثال په ډول د سورة مرسلات تر اخري آيت قباي حديث بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ وروسته اَمَّا بِاللّٰهِ وايي په دې لمونځ فاسدېږي او کنه؟ جواب: احناف په دې ډول دعاگانې په لمانځه کې ويل منعه کوي ځکه په نفلو کې داسې وکړل شي نو لمونځ نه فاسدېږي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۷۸ بحواله رد المحتار ج ۱ ص ۵۰۹ باب صفة الصلاة»

د ختم په ورځ نور آيتونه ويل څنگه دي

سوال: دروژې په مياشت کې حافظ صاحب په ۱۹ رکعتونو کې قران کریم ختموي او په شلم رکعت کې له آلم څخه تر مفلحون پورې يې ووايي بيا په همدغه رکعت کې دغه آيتونه اِنْ رَحِمَهُ اللّٰهُ قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ او دَعَاَهُمْ فِيْهَا سُبْحَتَكَ اللّٰهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيْهَا سَلَامُ الْخ ووايي بيا رکوع ته ځي دا جائز دي که بدعت؟ جواب: دا خوپه ځينې رواياتو کې راغلي دي چې د قران تر ختميدو وروسته له آلم څخه تر مفلحون پورې دې وويل شي او فقهاؤ هم د دې اجازه کړې او دا يې مستحب بللي دي اوله دې پرته نور آيتونه ويل منقول نه دي ځکه دهغوی پريښودل مناسب دي د فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۷۵ پر حاشيه باندې د درمختار په حواله يې دغه صورت ته مکروه ويلي اوليکلي يې دي چې پر شلم رکعت دې تر سورة فاتحه وروسته د سورة بقره څه برخه تر مفلحون پورې ووايي ځکه چې د رسول الله ﷺ فرمان دی «خَيْرُ النَّاسِ الْحَالُ الْمُرْتَجِلُ اَيِ الْخَاتِمُ الْمُفْتَتِحُ» په خلکو کې تر ټولو غوره هغه دی چې ودرېږي بيا مخته روان شي يعني قران کریم ختم کړي بيا يې شروع کړي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۷۵»

د ختم په ورځ تر مفلحون پورې ويل څنگه دي

سوال: حضرت مولانا عبدالحی صاحب په تراويحو کې تر مفلحون پورې ختمول جائز ليکلي دي يعني چې کله قران کریم ختم کړي نو په اخري رکعت کې له آلم څخه تر مفلحون پورې يې ووايي او په فتاوی عالمگيري کې هم د ختم ترتيب تر مفلحون پورې ليکل شوې صحيح په دې اړه څه دي اوله يو آيت څخه بل آيت نه اوښتل څنگه دي

ځينو خلکو تر مفلحون پورې ويلو ته مکروه ويلي دي؟ جواب: کوم څه چې مولا ناعبدالحی صاحب په دې لړ کې ليکلي دي هم هغه صحيح دي دا حنا فوقها و هم په ختم کې صرف دغه مستحب ليکلي دي چې د سورة بقره پر لومړنيو آيتونو يې ختم کړی ځکه چې دا په حديث ثابت دي له دې پرته له بيلا بيلو ځايونو څخه ويلو ته يې مکروه ويلي دي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۲۰ بحواله شرح منیه کيږي وردالمحتار ج ۱ ص ۵۱۰ باب صفة الصلاة»

د ختم په ورځ يې بايد څرنگه ووايو

سوال: په تراویحو کې د قرآن د ختم پر موقع له آخريو دوو رکعتونو څخه په لومړي رکعت کې سورة فلق او په دوهم رکعت کې سورة الناس اوله آلم څخه تر مفلحون پورې که فاتحه ووايي آيا دا ثبوت لري؟ جواب: په تراویحو کې د قرآن کریم د ختم پر مهال په نولسم رکعت کې سورة فاتحه او معوذتین «سورة الفلق او سورة الناس» ويل او په شلم رکعت کې سورة فاتحه او د سورة بقره څه برخه «تر مفلحون پورې» ويل مستحب دي دا په حديث هم ثابت دي در رسول الله ﷺ ارشاد دی خير الناس الحال المرتحل ای الخاتم المفتتح «ژباړه: په خلکو کې تر ټولو غوره هغه څوک دی چې ودرېږي بيا مخته روان شي يعنې قرآن کریم ختم کړي بيا يې شروع کړي دا چې ځينې ځايونه رواج دی چې په شلم رکعت کې درې ځله سورة اخلاص، سورة الناس او سورة بقره تر مفلحون پورې او نورې دعاگانې وايي دا په صحيح طريقه ثابت نه دي «فتاوی رحيميه ج ۴ ص ۳۸۴»

د حضرت مولانا مفتی کفایت الله صاحب فتوی

د قرآن کریم تر ختم وروسته د سورة بقره اولني آيتونه لوستل مسنون دي بيا که په شلم رکعت کې تر سورة الناس وروسته يې وايي او که په نولسم رکعت کې تر ناس پورې يې وايي په شلم کې يې له آخر څخه ووايي - خوپه شلم رکعت کې تر الحمد لله او معوذتین ويلو وروسته بيا سورة فاتحه او د آلم آيتونه ويل ندي په کار يعنې د الحمد لله تکرار هيڅ معنی نه لري «کفایت المفتی ج ۳ ص ۳۴۸»

تر سنتواو نفلو وروسته دعا په انفرادي توگه که په اجتماعي سوال: تر سنتواو نفلو وروسته دعا کول په کار ده او کنه؟ که تر سلام گرزو لوو وروسته تلل په کار دي که کوم شخص تر سنتواو نفلو وروسته دعا ونکړي او همدغسې ولاړ شي نو د ملا متولو وړدی کنه؟ جواب: تر فرضو وروسته په دعا کولو بيليدل په کار دي د سنتواو نفلو وروسته په ټولنيز ډول د دعا کولو لپاره بايد مقتدي پابند نکړل شي تر فرضو وروسته مثلاً يو سړی کورته ځي هلته سنت کول غواړي نو هغه دولې پابند نکړل شي لنډه دا چې څوک داسې وکړي هغه د ملا متيا وړ نه دی تر سنتواو نفلو وروسته هر سړی چې فارغ شي دعادي کوي ځي دې يادي تر فرضو وروسته کورته لاړ شي هم هلته دې سنت وکړي په دې کې هيڅ تنگي نه ده په کار «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۱۲»

د قرآن له ختميدو وروسته دعا

سوال: په جماعت سره د قرآن د ختميدو پر مهال دعا کول مکروه دي ځکه چې دارنگه دعا کول له رسول الله ﷺ څخه منقول نه دي

آیا دا صحیح ده؟ جواب: صحیح داده چې د قرآن تر ختم وروسته همیشه د تراویحو برلمانځه وروسته دعا سنت او مستحب ده او په حدیث کې راغلي دي چې دغه وخت د دعا قبلیدو دې ځکه زمونږ د اکابر او مشائخو تر تراویح او ختم قرآن وروسته د دعا معمول دی «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۷۱ بحواله مشکوٰۃ ص ۸۸»

له حضرت عرباض بن ساریه رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وفرمایل: کوم بنده چې فرض لمونځ وکړي او تر هغه وروسته له زړه دعا وکړي نو د هغه دعا هم قبلېږي همدارنگه کوم څوک چې قرآن ختم کړي او دعا وکړي نو د هغه دعا هم قبلېږي «معارف الحدیث ج ۵ ص ۱۳۸»

تر تراویح او ورترو وروسته دعا کول څنگه دي

سوال: تر تراویحو وروسته دعا کول جائز دي او کنه؟ او دروژې په میاشت کې تر ورترو وروسته دعا غوښتل ثابت دي او کنه؟ جواب: د تراویحو پر ختمیدو دعا غوښتل صحیح او مستحب دي او د سلفو او خلفو معمول دی بیا تر ورترو وروسته دعا ضروري نه ده یو ځل کفایت کوي یعنې د تراویحو تر ختمیدو وروسته «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۵۳»

له سلام وروسته بېله دعا مقتدي تللای شي

سوال: مقتدي باید له امام سره په دعا کې برخه واخلي او که دوخت لحاظ وکړي؟ جواب: که مقتدي ته کوم ضرورت دی او کوم ضروري کار ورپېښ دی نو تر سلام سمدستی وروسته تلل هیڅ گناه نه لري ته به ویل نه دي په کار او که پدې دعا ختمیدو انتظار وکړي او د امام

سره په دعا کې شریک شي نو د اېښه دي او په کښې زیات ثواب دی «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۱۰۳ بحواله درمختار ج ۱ ص ۴۹۵ باب صفة الصلاة»

تر لمانځه وروسته دعا سو که وغواړي که په زوره

سوال: د فرض لمانځه ترجماعت وروسته دعا سو که غوښتل کېږي که په زوره که د سو که والي حکم دی نو په څومره اندازه او که په زوره غوښتلو حکم دی نو په څومره اندازه په دواړو کې کومه طریقه غوره ده؟ جواب: سو که دعا کول غوره دي که لمونځ کونکی ته حرج نه وي نو که کله ناکله یې په زوره وکړي جائز دي همیشه په زوره دعا غوښتل عادت جوړول مکروه دي د دعا گانوله روایتونو هم جهر «په زور والی» ثابت نه دی «فتاوی رحیمیه ج ۱ ص ۱۸۳»

امام که په زوره دعا کوي نو د ځان لپاره د الفاظ نه خاصوي امام دې دعا الفاظ له ځان سره نه خاصوي که هغه په زوره دعا کوي لکه ای الله اېر ما او پرنبي کریم ﷺ رحم وکړه او زما پر ملگرو رحم مه کړه په دې ډول دعا کول خیانت دی په احادیثو کې چې کوم منفرد الفاظ راغلي دي هغه په دې کښې داخل نه دي ځکه چې په لمانځه کې له امام څخه کومه گټه رسي په هغه کې مقتديانوته هم برخه ورکول کیږي ځکه چې امام د مقتديانو نمائنده وي او که سو که دعا کوي نو امام ته اجازه ده چې د ځان لپاره خاص دعا وکړي (نور و ته دې د ښیرانه کوي) ځکه چې مقتديان هم دخپلو ځانو لپاره دعا کوي په دې ډول به په نفس دعا کې ټول شریک شي «معارف مدینه ج ۲ ص ۱۰۰»

آیاد عادلمانځه جزء ده

سوال: امام دعا سوکه وکړي که په زوره او همدارنگه دعا د لمانځه جزء ده او کنه؟ جواب: دعاء سوکه غوښتل افضل دي که مقصد دعا تعلیم وي نو په لور او آواز هم پروانه لري خو په دغه لور او آواز به دنور و لمونځ کونکیو په لمانځه کې خلل نه وي لمونځ په سلام سره پای ته رسیږي تردې وروسته دعا د لمانځه جزء نه ده «فتاوی محمودیه ج ۲ ص ۱۷۳»

په دعا کې چیرې کتل په کار دي

د دعا غوښتلو پړوخت د آسمان پر لور کتل د دعا هغه ناخوښه صورت ده چې رسول الله ﷺ ورڅخه منعه کړیده ځکه چې دغه صورت د الله ﷻ د ادب او درناوي او د دعا غوښتونکي لپاره وړته ده کیدلای شي دغه حرکت بې ادبي او سپکاوی وگرځي او د دعا له قبلیدو څخه بې برخې شي نو ځکه له دې څخه باید ځان وژغورو «حصن حصین ۲۷»

دعا په یقین سره کول په کار ده

له حضرت ابوهریره ؓ څخه روایت دی چې نبی کریم ﷺ وفرمایل: چې کله له الله ﷻ څخه غواړئ او دعا کوئ نو په دې یقین سره یې غواړئ چې هغه به ضرور قبولي یوه شی او په یاد ساتئ چې الله ﷻ د هغه چا د عانه قبولي چې د هغه زړه د دعا په مهال له الله ﷻ څخه غافل اوسي پروا وي «معارف الحديث ج ۵ ص ۱۲۳ بحواله جامع ترمذی وصحیح بخاری ومسلم»

رسول الله ﷺ وفرمایل: زموږ دعا گانې تر هغو قبلېږي ترڅو له تلوار څخه کار وانه خستل شي تلوار او بیرته داده چې بنده دا ویل پیل

کړي چې مادعا کړي وه خو قبوله هم نه شوه «معارف الحديث ج ۵ ص ۱۲۵»

د دعا طریقه

حضرت عبد الله بن عباس رضی الله تعالی عنهما در رسول الله ﷺ فرمان نقلوي چې ده مبارک ﷺ وفرمایل: له الله ﷻ څخه په داسې ډول لاس پورته کولو دعا غواړئ چې دوو غوونځ مومځ طرف ته وي لاسونه چپه مه نیسئ او کله چې دعا ختمه کړی نو لاسونه پورته کړئ او پرمخ یې راتیر کړئ در رسول الله ﷺ طریقه وه چې کله به ده مبارک ﷺ په لاس ته کولو دعا غوښته نو په پای کې به یې خپل مبارک لاسونه پر خپل مبارک مخ راتیرو «معارف الحديث ج ۵ ص ۱۳۱»

په دعا کې لاسونه ترکومي اندازې پورته کیږي

یوه کس په دعا کې ترسینې پورته لاسونه نیولي وو حضرت ابن عمر ؓ چې ولید نو د بدعت والي فتوی یې ورکړه په دلیل کې یې وفرمایل: چې رسول الله ﷺ مې د دعا پر مهال (پورته له کومې ځانگړې موقع) ترسینې لور په لاس پورته کولونه دی لیدلی له دې څخه معلومه شوه کوم کسان چې بې له کومې وجهې لاسونه ترسینې لور نیسي دا د سنت خلاف دی «فتاوی رحیمیه ج ۱ ص ۳۰۶ بحواله مشکوٰۃ شریف ص ۱۹۲»

له دعا وروسته آمین ویل

له حضرت ابوهریره ؓ څخه روایت دی چې یوه شپه موږ در رسول الله ﷺ سره بهرته وو تو موږ دا الله ﷻ د یوه نیک بنده سره تیر شوو چې په تیروزاریو او عاجزی یې له الله ﷻ څخه دعا غوښتله رسول الله ﷺ

دده د دعاء الله ﷻ له حضور څخه د غوښتنې او دده د ژړا د اوریدو لپاره ودرید بیا رسول الله ﷺ مونږ ته وفرمایل: که دده دعا په صحیح ډول ختمه کړه او تپا په یې سمه ورباندې ووهله نو کوم څه چې ده غوښتل دهغه پرېکړه یې ورباندې وکړه له مونږ څخه یوه پوښتنه وکړه چې ای دالله رسول! د صحیح ختمولو او تپا په ورباندې لگولو څه طریقه ده؟ رسول الله ﷺ وفرمایل: په پای کې دې په آمین ویلو د ختمه کړي نو که چیرې ده داسې وکړل نو بس په الله ﷻ یې فیصله وکړه «معارف الحدیث ج ۵ ص ۱۳۳»

له دعا وروسته پرمخ لا سونه تیروول څنگه دي

سوال: تر دعا ختمولو وروسته لا سونه پرمخ تیروي پرمخ د لا سونو تیروولو څه لامل دی؟ جواب: د دعا په پای کې پرمخ لا سونه را تیروول صحیح او ثابت دي او د برکت حاصلولو لپاره د افعول کول کیږي «فتاوی رشیدیة کامل ص ۲۱۰»

د روژې په میاشت کې مسجد ښائسته کول

سوال: د روژې مبارکې په میاشت کې تر اړتیا زیات څراغونه ډیوي او رڼا وې کیږي او د اکاریو لوی ثواب گڼل کیږي ددې حکم څه دی؟ جواب: د روژې په میاشت کې په تراویحو کې همیشه لمونځ کونکي زیات وي که دهغوی د راحت او هوسایي لپاره د اړتیا سره سم په رڼا کې څه زیاتوب وکړل شي نو جائز او مستحب دي هو صرف د مسجد ښائسته کولو لپاره تر حد زیاته رڼا کول نا جائز او کلک منعه دي چې په دې کې ښې له اسراف سره سره د ذیوالی (د هندوانو د دواړو وچ) سره ښایسته دي او د مجوسیانو

(د اور عبادت کونکیو) د شعار څرگندونه او تائید لازمیږي او مسجد د تماشي ځای گرځي د شرعي په خلاف کارونو سره د مسجد ښکلا نه زیاتېږي بلکه سپکاوی یې راځي د مسجد زینت او ښایسته دده په پاک ساتلو، خوشبویه کولو همدارنگه د لمونځ کونکیو په زیاتوب، په ښو جامو اغوستلو، په خوشبویي لگولو، په خشوع او عاجزی سره لمونځ کولو او په ادب سره کیناستلو کې دي «فتاوی رحیمیه ج ۲ ص ۱۲۰»

د قران کریم د ختم په ورځ حافظ ته امیل ورپه غاړه کول

سوال: زموږ په مسجد کې چې په کومه شپه تراویح ختمیږي په هغه شپه د حافظ د عزت او درناوي لپاره حافظ ته د گلونو امیل ورپه غاړه کوي دا کار څنگه دی؟ آیاد دې ثبوت په کوم کتاب کې شته؟ زه حافظ یم او سرکال ما تراویح ورکړي او اعتکاف مې هم وکړ زما دا خوښه نه ده آیا زه ورته ووايم چې د امیل په غاړه کولو سره زما اعتکاف فاسدېږي د داسې دروغو په ویلو سره د امیل له په غاړه کولو څخه انکار کولای شم او کنه؟ جواب: د قران د ختم په شپه حافظ ته د گلونو غاړه ورپه غاړه کول بد رواج او د پرېښودلو وړ دی او په دې کې ښې اسراف هم دی که د حافظ درناوی او عزت مقصد وي نو هغه ته عربي د شمال یا شمال ولې نه ورپه سرکوي؟ تاسو چې امیل په غاړه کول نه غواړئ د دروغو ویلو اجازه نشته بکله صفادې ورته وویل شي چې زما د رواج خوښ نه دی او دا د شریعت په خلاف دی «فتاوی رحیمیه ج ۴ ص ۴۲۲»

د تراویحو پرختمید و شیرني ویشل

سوال: په روژه کې د تراویحو پرختمید و شیرني ویشل څنګه دي؟
آیا شیرني صرف دیو کس له طرفه په کار ده؟ او شیرني په مسجد کې دتنه ویشلای شي؟ جواب: شیرني ویشل ضروري نه دي خلکو دا ضروري ګڼلې ده او په ډیره په پابندی سره دا عمل ترسره کیږي خلک پرچنده ورکولو مجبوره کیږي په مسجدونو کې د ماشومانو غونډه غال مغال او دنورو لاندو را مخته کیدوله امله دغه رواج ختمول غوره دي که د تراویحو امام او یا کوم بل څوک د قرآن د ختم په خوشحالي کې کله ناکله شیرني ویشي او د مسجد درناوی په پام کې ونیول شي چې د مسجد فرش پلیت نشي وچ شوی وي او د مسجد بې حرمتي لازمه نه شي نو صحیح دي غوره داده چې پردروازه ویشل شي «فتاوی رحیمیه ج ۴ ص ۳۸۹»

یوولسم باب

دلماخوستن دلمانځه مسئلې

که چا دلماخوستن لمونځ بې اودسه وکړ

که چا دلماخوستن لمونځ بې اودسه کړی و او تراویح او وتر یې په اوداسه وکړل نو له دلماخوستن سره د تراویح او وګرزوي او وتر دې نه راګرزوي ځکه چې تراویح د امام اعظم رحمۃ اللہ علیہ په نزد دلماخوستن تابع دی او وتر په خپل وخت کې دلماخوستن تابع نه دي او دلماخوستن دلمانځه پر هغه مخته کول د ترتیب په وجه واجب دي او د هیریدو په عذر ترتیب ساقطیږي نو که په هیرولو وتر دلماخوستن ترلمانځه مخکې وکړي صحیح کیږي او تراویح که دلماخوستن ترلمانځه

د تراویحو مسئلې

مخکې وکړي نو نه صحیح کیږي ځکه چې د تراویحو وخت دلماخوستن دلمانځه تر ادا کولو وروسته دی نو کومې یې چې ترلمانځه مخکې وکړي هغه ته اعتبار نشته «ترجمه فتاوی عالمگیری ج ۱ ص ۱۸۵»

آیا دلماخوستن فرض بې اودسه او وتر په اوداسه کونکي به

سنت راګرزوي

سوال: که په هیره یې دلماخوستن فرض بې اودسه سنت او وتر یې په اوداسه وکړل او په وخت کې دتنه ورپه یاد شول نو له فرضو سره باید سنت را وګرزوي او وتر دې نه راګرزوي دا د امام صاحب مذهب دی او د صاحبینو (امام ابو یوسف او امام محمد صاحب) په نزد به وتر هم راګرزوي ددې وجه څه ده؟ جواب: د مسئله په وخت کې دتنه ده د امام ابو حنیفه رحمۃ اللہ علیہ په نزد سنت ودر اګرزولو او وتر ونه راګرزولو وجه داده چې دلماخوستن فرض ونه شول نو له فرضو سره به سنتونه هم راګرزوي ځکه چې سنت د فرضو تابع دي او وتر څو نکه مستقل او ځان ته واجب دي او هغه په اوداسه ادا شول ځکه د هغه راګرزولو ته اړتیا نشته او صاحبین خو وتر هم سنت بولي ځکه نو له فرضو سره د وتر ودر اګرزولو حکم کوي د مسئلې صورت په دې ډول دی چې ترلمانځه وروسته په وخت کې دتنه ورپه یاد شي او که چیرې تر وخت تیریدو وروسته ورپه یاد شول نو صرف دلماخوستن فرض دي ادا کړي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۴ بحواله هدایه باب قضاء الفوائت ج ۱ ص ۱۳۹»

بيله اړتيا فتحه وركول

سوال: امام تردیم ركعت وروسته څلورم ركعت ته ولاړ شو يوه مقتدي په دې فكر چې څلور ركعت پوره شول د امام د كښينو لولپاره سبحانه الله وويله خود امام يقين و ځكه هغه د مقتدي فتحې ته توجه ونكړه او څلورم ركعت يې و كړ لمونځ يې پوره كړی په دې صورت كې د دغه بې ضرورت ته فتحه وركونكي مقتدي لمونځ صحيح شواو كنه؟ جواب په پوښتل شوي صورت كې سبحانه الله ويل امام ته د ښودلو په وجه ده اوله كلام الناس څخه نه ده ځكه نو د امام او مقتدي دواړو لمونځونه صحيح شول «امداد الفتاوى ج ۱ ص ۴۵۲»

دلما خستن دلما نځه تر ادا كولو وروسته د نفلو په نيت په

جماعت كې برخه اخيستل

سوال: كه چا دلما خستن لمونځ ادا كړ بيا چې يې كله جماعت وليد په كې شريك شو اوس به دى سنت او وتر راگرزوي او كنه؟ جواب: سنت او وتر دې نه كوي هغه خومخكې ادا كړي او داد نفلو په حكم دي «فتاوى دارالعلوم ج ۴ ص ۳۲۰»

دلما خستن دلما نځه يور كعت نيونكى به پاته لمونځ څنگه

پوره كوي

سوال: د دريوركعتونو تر بشپړيدو وروسته يوسړى په امام پسې په لمناځه كې شريك شو دا كس به د امام تر سلام وروسته پاته لمونځ څرنگه پوره كوي؟ يعنې په كوم كوم ركعت كې به له سورة فاتحه سره سورة يوحاى كوي او په كوم ركعت كې به ناسته كوي؟ جواب: د امام

د تراویخو مسئلې

تر سلام اړولو وروسته دې ولاړ شي ثنا (سبحانك اللهم الخ) دې ووايي بيا دې تراعوذ بالله بسم الله ويلو وروسته سورة فاتحه او سورة روايي ركوع او سجده دې وكړي ناسته دې وكړي په دوهم ركعت كې دې هم سورة فاتحه او سورة ووايي خوتر دې ركعت وروسته به ناسته نه كوي او په دريم ركعت كې به يوازې سورة فاتحه ووايي او بيا به دعادت سره سم اخري ناسته وكړي لمونځ به پوره كړي «فتاوى رحيميه ج ۴ ص ۳۴۴»

د دريوركعتو په كولو د سجده سهوه كونكي لمونځ څنگه شو سوال: امام دلما خستن په لمناځه كې پر دريم ركعت سهوا كيناستى په دې فكر چې څلورم ركعت دى خود ده سمدبستى يقين شو چې درې ركعت و شول ده التحيات پوره كړه سجده سهوه يې وكړه او پر همدغه دريوركعتونو يې سلام وگرزاوى لمونځ وشواو كنه؟ كه چا خپل لمونځ راوگرزاوى نوښه شول او كنه؟ جواب: ۱ په دې حالت كې لمونځ صحيح نه شو ۲ دلما نځه راگرزول په ټولو ضروري دي چا چې يوازې راوگرزاوى دهغه لمونځ صحيح شو «فتاوى دارالعلوم ج ۴ ص ۲۱ بحواله رد المحتار ج ۱ ص ۲۹۳ باب سجود السهو و باب الامامة»

دلما خستن پر دريم ركعت په هيره كينا ستل

سوال: امام سهوا دلما خستن پر دريم ركعت كيناستى د مقتدي په الحمد لله ويلو سمدبستى ولاړ شو او په ناسته كې د شك په وجه اود الحمد لله ويلو په وجه ده څه نه وويلي وروسته يې سجده سهوه ونكړه لمونځ وشواو كنه؟ جواب: كه چيرې ناسته ډيره لږ وه او تر ډيره

نه کیناستی نو سجده سهوه واجب نه شوه لمونځ صحیح شو «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۴۱۴»

دلما خستن پر دریم رکعت تر سلام گرزولو وروسته یو رکعت ورسره بل یوځای کول

سوال: امام درې رکعت وکړل سهواً یې سلام وگرزاوی اومخ پر قبله ناست و مقتدیانو یادونه وکړه چې درې رکعت و شول ددې په اوریدو امام الله اکبر وایي ولاړ شو څلورم رکعت یې وکړ او په پای کې یې سجده سهوه وکړه سلام یې وگرزاوی آیا د امام او مقتدیانو لمونځ صحیح شواو کنه؟ جواب: که چیرې امام هېڅ نه و ویلي نو دهغه لمونځ وشواو مقتدیانو که چاڅه خبره نه وه کړې دهغوی لمونځ هم وشواو کومو مقتدیانو چې خبرې وکړې دهغوی لمونځ صحیح نه شو. دهغوی دې خپل لمونځ راوگرځوي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۴۱۰ د درالمختار ج ۱ ص ۲۹۱ په حواله»

که چیرې امام په هیڅ پر لومړي یا دریم رکعت کیناستی له شا کوم مقتدی فتحه ورکړه یا په خپله ورپه یاد شول نو امام باید چې دولاړیدو پر مهال تکبیر وایي «مسائل سجده سهوه ص ۷۱ د کبیری ص ۳۱۳ په حواله»

څوک چې په پنځم رکعت کې شامل شي دهغه لمونځ وشواو کنه

سوال: امام پنځم رکعت ته ولاړ شو او شپږ رکعت یې پوره کړل سجده سهوه یې وکړه سلام یې وگرزاوی په پنځم رکعت کې یو سړی ورسره شریک شونو دهغه لمونځ صحیح شواو کنه؟ جواب: امام که چیرې

پر څلورم رکعت د تشهد په اندازه کیناستی بیا سهواً ولاړ شو او د پنځم رکعت سجده یې وکړه نو شپږم رکعت دې بل ورسره یوځای کړي او سجده سهوه دې وکړي دده فرض پوره شول که کوم کس په پنځم یا شپږم رکعت کې ددې امام مقتدی شونو دهغه لمونځ نه صحیح کیږي ځکه چې د امام دغه دوه رکعت نه نقل دي «فتاوی دارالعلوم ج ۲ ص ۴۱۱ بحواله ردالمحتار ج ۱ ص ۷۰۱ باب سجود السهو»

دلما خستن پنځه رکعت کولو حکم

سوال: دلما خستن په لمانځه کې پر څلورم رکعت د امام داخیال شو چې درې رکعت شوي دي ځکه ولاړ شو ځینې مقتدیان کیناستل امام ته یې د کیناستو اشاره وکړه خو امام پرې باک ونه کړ بلکه پنځم رکعت یې پوره کړ سجده سهوه یې وکړه او لمونځ یې ختم کړ په دې صورت کې د امام صاحب لمونځ صحیح شواو کنه او کوم مقتدیان چې داخري ناستې په نیت لومړی کیناستلي وواو د پنځم رکعت په رکوع کې شامل شول دهغوی لمونځ څنگه شو صحیح شواو کنه؟ جواب: امام صاحب چې کله پر څلورم رکعت نه کیناستی او پنځم رکعت ته ولاړ شو بیا یې چې د پنځم رکعت سجده وکړه کیناستی نو داخري ناستې پاتیدوله امله د امام لمونځ صحیح نه شو او کله چې د امام لمونځ صحیح نه شونو په مقتدیانو کې دهیچا لمونځ هم نه شو صحیح نه د مسبق اونه مدرک «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۴۰۵ بحواله هدایه باب سجود السهو ج ۱ ص ۱۴۲»

امام په هیره په دوهم رکعت سلام وگرزاوی

سوال: امام پراوله ناسته په هیره سلام وگرزاوی نو اوس پاتې لمونځ کولای شي او کنه؟ او په دواړه سلامو لمونځ صحیح کیږي او کنه؟
جواب: په هیره دواړو لورو ته په سلام گرزو لمونځ نه فاسد کیږي پاتې رکعتونه دې وکړي په پای کې دې سجده سهوه وکړي لمونځ صحیح کیږي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۴۱۲ دردمختار ج ۱ ص ۵۷۵ په حواله»

دلماخستن په لمانځه کې که قرائت سو که ووايي نوڅه

حکم یې دی

سوال: امام صاحب په جهري لمانځه کې سو که قرائت ووي وروسته په داسې وخت کې ورپه یاد شول چې دالمونځ خو جهري دی چې ده څه قرائت ویلی و بیرته یې له سره قرائت شروع کړ نو آیا دده لمونځ صحیح شو او کنه؟ که چیرته سجده سهوه هم ونه کړي لمونځ یې څه حکم لري؟
جواب: لمونځ وښودل او گرزو لوړتیا یې نشته خو که یې درېو آیتونو په اندازه کرار ویلی و نو سجده سهوه لازمه ده او کنه نه ده لازمه او د سجده سهوې دلزوم په صورت کې یې که سجده سهوه ونه کړه دلماڅه اعاده واجب ده «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۰۸»

دلماخستن په اخیږ کعتونو کې په جهري کولو سجده سهوه
سوال: که چیرې ملا امام دلماخستن په اخیږ رکعتونو کې په زور قرائت ووايي نو سجده سهوه واجب ده او کنه؟
جواب: په دې صورت کې سجده سهوه لازمیږي لکه چې په شامي کې لیکل شوی چې دلماخستن په اخیږ دوو رکعتونو کې که څه هم قرائت واجب نه دی

د تراویحو مسئلې

خو که قرائت ووايي نو سو که ویل یې لازم دي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۳۸۹ بحواله ردالمحتار ج ۱ ص ۴۹۷ فصل فی القرائت»

دلماخستن په قضاء کې به قرائت څنگه وایي

سوال: دلماخستن لمانځه په قضا راوړلو کې قرائت په زوره ویلای شي او کنه؟
جواب: که په همدغه وختو کې قضا راوړي نو په زوره قرائت ویلای شي او که په ورځ کې قضا راوړي نو نه یې شي ویلای «د احکم دمفرد لیکل شوی» فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۳۴۵ بحواله دردمختار ج ۱ ص ۴۹۷ فصل فی القرائت»

دلماخستن دلماڅه په اوله ناسته کې سهوا ولاړ شو بیرته

کیناستی

سوال: په درې رکعتیز یا څلور رکعتیز فرض یا واجب لمانځه کې که اوله ناسته سهوا پاته شي ترسیده دریدو وروسته ولاړه کوم چې فرض ده هغه پرېښودل او ناسته کول کوم چې واجب ده لمونځ فاسد وي او کنه؟
جواب: چې اوله ناسته پرېږدي یا جگ دریدو ته نږدې شي بیادالتحیات ویلو لپاره کینی په دې سره فرض پرېښودل او د واجب پر لور تلل نه لازمیږي خو د فرضو په اداینه کې ځنډ راځي چې دهغه جبران په سجده سهوه سره کیږي ځکه نور اجماع او حق داده چې لمونځ فاسد نه شو سجده سهوه کول غواړي خوداسې کول قصد مناسب نه دي که یې وکړي گنہگار یږي «فتاوی دارالعلوم ج ۱ ص ۱۵۹ بحواله دردمختار مع شامی ج ۱ ص ۲۹۷ وفتح القدیر ج ۱ ص ۴۴۵»

دلما خستن یوازې لمونځ کونکي که په جماعت کې شریک شي نو آیا د جماعت څلور رکعت په تراویحو کې حسابیږي

سوال: په روژه کې یوه ناروغه سړي دلما خستن لمونځ کورو کړیایي څه توان وموندی مسجد ته راغلی جماعت ولاړ دی د تراویحو په نیت دلما خستن په جماعت کې شریک شو نو دغه څلور رکعت په تراویحو کې حسابیږي او کنه؟ ۲ همدارنگه د جماعت لمونځ په قضاء کې حساب کیدلای شي؟ که یې د قضا په نیت برخه په کې واخیسته نو صحیح ده او کنه؟ جواب: صحیح خبره داده چې په تراویحو کې نه حسابیږي ځکه چې د تراویحو درجه که څه هم تر فرضو ټیټه ده خو هغه یو ځانگړی او مستقل سنت مؤکد دي دهغه د ځانگړتیا پاملرنه ضروري ده ۲ په پوښتل شوي صورت کې قضا صحیح نه ده ځکه چې دامام لمونځ دوخت اداء ده او د مقتدي لمونځ قضا نه د دواړو لمونځونه په صفت کې سره یونه دي «فتاوی رحیمیه ج ۳ ص ۸۴ بحواله قاضی خان ج ۱ ص ۱۱۱ و شامی ج ۱ ص ۵۵۲ و درمختار ج ۱ ص ۵۴۲ و نورالایضاح ص ۸۱»

که مقتدي په امام پسې التحیات پوره کړي نو څه حکم دی امام سلام وگړزوی مقتدي ته په کار ده چې التحیات پوره کړي سلام وگړزوي که چیرې درود او دعا پاته وي نو دهغه پاتیدل هیڅ پروانه لري دامام سره دې یو ځای سلام وگړزوي او که چیرې امام دریم رکعت ته ولاړ شو نو د چا التحیات چې پاته وي هغه باید التحیات پوره کړي بیا ولاړ شي او که بې له التحیات پوره کولو ولاړ شو هم لمونځ صحیح کیږي «مسائل سجده سهوه ص ۲۹»

مسبوق که په پاتې رکعت کې سهوه شي سوال: مسبوق یعنی له چاڅخه چې څه رکعتونه تیر شوي وي که هغه په پاتې رکعتونو کې خطاشي نو سجده سهوه به کوي او کنه؟ جواب: باید سجده سهوه وکړي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۳۹۵ بحواله ردالمحتار ج ۱ ص ۵۵۷ باب الامامت»

که مسبوق له امام سره سلام وگړزوي

سوال: له چاڅخه چې څه رکعتونه تیر شوي وي هغه که سهوا له امام سره سلام وگړزوي نو سجده سهوه لازمیږي او کنه؟ جواب: تر امام که لږ هم وروسته سلام وگړزوي نو پر مسبوق سجده لازمیږي په شامي کې راځي چې له امام سره بالکل برابر او یو ځای سلام گړزول مشکل شاذ او نادر دي ځکه په عامه توګه د سجده سهوې د وجوب حکم کیږي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۳۹۹ بحواله ردالمحتار ج ۱ ص ۵۲۰» که په هیڅ له امام مخکې یا بالکل له امام سره سلام وگړزوي نو پر هغه سجده سهوه لازمه نه ده خو چونکه په حقیقي معنی له امام سره برابریدل مشکل دي ځکه د سجده سهوې د وجوب حکم کیږي «پورته بیان شوې حواله»

دوولسم باب

د وترو ثبوت او مسئلې

د وترو فضائل او مسائل

عن خارجه بن حذافة قال خرج علينا رسول الله ﷺ قال ان الله امدكم بصلاة خير لكم من حمر النعم الوتر جعله الله لكم فيمابين صلاة

العشاء إلى أن يطلع الفجر» رواه ترمذي وأبو داود له حضرت خارجة بن حذافة رضي الله عنه خذه رواية دي چې يوه ورځ رسول الله ﷺ له کوره بهر تشریف راوړ مونږ ته یې په خطاب کې وفرمایيل: الله ﷻ یوبل لمونځ تاسو ته اضافه کړهغه ستاسو لپاره ترسرو اوښاتوهم غوره دی (کوم چې تاسو د دنیا تر ټولو گران مال گڼئ) هغه لمونځ وتردي الله تعالی دغه لمونځ ستاسو لپاره د لماخستن له لمانځه څخه وروسته د سهار د سپیدو تر راختو مقرر کړی ده یعنې هغه ددې پراخ وخت په هره برخه کې ادا کولای شئ «معارف الحديث ج ۳ ص ۳۲۷ بحواله جامع الترمذي و سنن ابوداود»

عن بريدة قال سمعت رسول الله ﷺ يقول الوتر حق فمن لم يوتر فليس منا الوتر حق فمن لم يوتر فليس منا الوتر حق فمن لم يوتر فليس منا «رواه أبو داود» له حضرت برید اسلمي رضي الله عنه څخه روايت دی چې ماله رسول الله ﷺ څخه په خپله واوریدل رسول الله ﷺ وفرمایيل: وتر لمونځ حق دی څوک چې وتر نه ادا کوي له مونږ څخه نه دی وتر حق دی څوک چې وتر نه ادا کوي هغه له مونږ څخه نه دی وتر حق دی څوک چې وتر نه ادا کوي هغه له مونږ څخه نه دی «دا خبره رسول الله ﷺ درې ځله تکرار کړه» سنن ابوداود»

تشریح: ښکاره ده چې دو تروپه اړه د سختی او ویروني د آخري الفاظ دي له د اړول حدیثونو څخه امام ابو حنیفه د افهمولي چې وتریوازي سنت نه بلکه واجب دي یعنې ددې درجه تر فرضو ټیټه اوله مؤکد سنتونو زیاته ده «معارف الحديث ج ۳ ص ۳۲۸»

وترو وجوب او طریقہ

وترو واجب او درې رکعت په یوه سلام سره دي او دو تروپه هر رکعت کې سورة فاتحه او سورة ويل کيږي دو تروپروهم رکعت کښیني او صرف التحیات وواياست او دریم رکعت ته ترو لاړید وروسته سبحانک اللهم مه وایاست کله چې په دریم رکعت کې د سورة له ويلو فارغ شوی نو دواړه لاسونه د غوږو په برابرې پورته کړي او تر رکعو مخکې دعاء قنوت (اللهم انالک) وواياست بیا رکوع وکړي لمونځ پوره کړي «نور الايضاح ص ۹۳»

دو ترو لمونځ د ماښام په څیر درې رکعت په یوه کې کښي اوله ناسته واجب ده ځکه نو که دو تروپه لمانځه کې اوله ناسته پاتې شوه نو سجده سهوه واجبېږي «مسائل سجده سهوه مخ ۲۹ بحواله شامي ج ۱ ص ۲۲۳»

دوترو امامت

سوال: آیا دوترو امام د فرض لمانځه له امامه پرته بل څوک کیدای شي؟
جواب: دوترو امام د فرض لمانځه له امام پرته بل څوک کیدلای شي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۱۵۸» دا چې مشهوره ده چې کوم شخص فرض لمونځ وکړي هماغه به وتریور کوي که چیرې کوم بل څوک وتریور کړي نو جائزه ده د اغلظه ده بل څوک وتریور کولای شي دا صحیح ده «فتاوی رشیدیة کامل ص ۳۲۸»

که دامام مذهب په رکوع کې د قنوت دعا ویل وي نو مقتدي به څه کوي

که چیرې وترپه داسې امام پسې کوي چې تر رکوع وروسته په ولاړه دعا قنوت وايي او د مقتدي دامذهب نه وي نو مقتدي دې په دې کې دامام متابعت او پیروي وکړي «ترجمه فتاوی عالمگیری ج ۱ ص ۱۷۸» که ټول خلک دروژې په میاشت کې تراویح پریږدي نو وترپه څنگه کوي

سوال: دروژې په میاشت کې که دلماخستن لمونځ په جماعت سره وکړي او ټولو خلکو تراویح یومخ پریښودي نو په دې صورت کې وترپه جماعت جائز دي او کنه؟ جواب: د درمختار لومړي ټوک ۴۷۱ ص عبارت څخه معلومېږي چې د خلکو دغه ډله دې و ترهم جلا جلا وکړي «امداد الفتاوی ج ۱ ص ۴۵۲»

که فرض په جماعت ونشي نو آیا وترپه جماعت کولای شي سوال: یوه سړي فرض یوازې وکړل او د تراویحو ټول یازیا تره رکعتونه یې له امام سره وکړل یا یې یومخ ونکړل په درې سره صورتونو کې دو ترپه جماعت کې برخه اخستلای شي او کنه؟ جواب: په درې سره صورتونو کې دو ترپه جماعت کې برخه اخستلای شي تراویح له امام سره ټولې یا ځینې نه کولو په صورت هم دو ترپه جماعت کې شریکېدو جواز په درمختار کې بیان شوی ځکه چې وترځان نه لمونځ دی نه دلماخستن دلما څخه تابع دی او نه د تراویحو «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۱۵۵»

که امام صرف فرض ورکړي او حافظ تراویح او وتر سوال: ملا امام که دلماخستن فرض او وتر ورکړي یا صرف فرض ورکړي او حافظ صاحب تراویح او وتر ورکړي نو څه حکم دی؟ جواب: داپروانه لري حضرت عمر رضی الله عنه به فرض لمونځ او وتر ورکول او حضرت ابی بن کعب رضی الله عنه به تراویح ورکولې همدارنگه که امام صرف فرض ورکړي او حافظ صاحب تراویح او وتر ورکړي نو داهم څه پروانه لري «فتاوی رحیمیه ج ۴ ص ۳۹۴» د عالمگیری ج ۱ ص ۷۴ په حواله

له روژې وروسته وترپه جماعت څنگه دي

سوال: دروژې مبارکې له میاشتي پرته که وترپه جماعت وشي نو تحریمي مکروه دي او که تنزیهي په دې کسې د تداعي او ناتداعي (بلنې او نابلنې) توپیر شته او کنه؟ جواب: اتفاقاً که کله داسې وشي نو تنزیهي مکروه دي او که همیشه توب او پابندي پرې وشي نو تحریمي مکروه دي که په تداعي سره وي او که بیله تداعي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۲۳» بحواله رد المحتار ج ۱ ص ۲۲۳ باب الوترو والنوافل» دروژې له میاشتي پرته که اتفاقاً په سړي پسې یو یاده کسان ودریږي نو کراهت نشته خو که سم د خلکو په رابللو جماعت وکړي یا اتفاقاً تردووزیات مقتدیان شول نو مکروه دي «اشرف الاضاح شرح نورالایضاح ص ۱۴۷»

په روژه کې وترپه جماعت افضل دي

دروژې مبارکې په میاشت کې وترپه جماعت کول افضل دي پردې دټولو مسلمانانو اجماع ده اوله هغه پرته په جماعت افضل نه دي ځکه چې هغه یو ډول نقل دي اوله تراویحو پرته د نفلو جماعت نشته

بلکه مکروه دي ځکه نوا احتیاط په جماعت نه کولو کې دی خو که چیرې دیوه یا دوو کسانو په نفلو کې جماعت وي نو هیڅ پروانه لري «اشرف الايضاح شرح نورالایضاح ص ۱۴۷»

تهجد کونکي له فرضو سره و تر کولای شي کنه

سوال: کوم خلک چې تهجد کونکي دي هغوی د تهجد پراخت و تر ادا کوي که و تر مخکې د لماخستن له لمانځه سره و کړي نو دا څه پروا لري او کنه؟ زیاتره خلک وايي چې تر و تر وروسته تر سهاره پورې هیڅ یو لمونځ نه کیږي؟ جواب: په دې کسبې هیڅ جرح نشته کوم خلک چې تهجد کونکي دي هغوی دې هم و تر د لماخستن له لمانځه وروسته و کړي بلکه زیات احتیاط په دې کسبې دی بیا که چیرې راپورته شي نو د تهجد لمونځ دې و کړي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۱۲ بحواله ردالمحتار ج ۱ ص ۳۴۲ کتاب الصلاة»

دا خبره غلطه ده چې تر و تر وروسته بیا نفلو نه نه کوي په روژه کې دې و تر په جماعت سره و شي ځکه چې د جماعت فضیلت زیات مهم شان لرونکی دی دوخت له فضیلت څخه «امداد الفتاوی ج ۱ ص ۴۵۵» که څه تراویح پاتې شوې نولومړۍ به تراویح پوره کوي او که

وتر

سوال: د تراویح و تر څلور ور کعتونو کیدو وروسته یو سړی راغلی فرض یې و کړل له امام سره په تراویحو کې شریک شو کله چې دامام تراویح پوره شي نو دغه سړی به له امام سره و تر کوي او که به خپل پاتې تراویح پوره کوي؟ جواب: په عالمگیری کې راغلي چې دغه

شخص دې دوو تروپه جماعت کې برخه واخلي وروسته دې خپلې تراویح پوره کړي «امداد الفتاوی ج ۱ ص ۴۹۲»

د و تروله کولو وروسته معلومه شوه چې

د تراویحو د دوو ور کعتونو راگزول واجب دي

سوال: په روژه کې تر شلور کعتونو تراویحو او و تر و کولو وروسته معلومه شوه چې دوه ور کعتونه د غلطی له امله راگزول واجب دي هغه دوه ور کعتونه راوگزول شول په دې فکر چې و تر تر شلور کعتونو تراویحو وروسته ادا کیږي لهذا نو د و تر و لمونځ صحیح او معتبر نه شو ځکه یې نو بیا دوه هم ځل و تر په جماعت سره ادا کړل نو دا لمونځ صحیح شواو کنه؟ جواب: مخکې کړي و تر یې صحیح او معتبر و در اگزولو اړتیا یې نه وه چې راویې گرزول نو دا صحیح و نه شول نو راایضاح څخه معلومیږي چې و تر تر تراویحو مخکې کول هم صحیح دي او وروسته کول هم صحیح دي ځکه نو د تراویحو له شلور کعتونو مخکې کړي و تر معتبر او صحیح دي «فتاوی رحیمیه ج ۱ ص ۱۵۷»

د و ترونیت

سوال: دوو تروپه نیت کې واجب الیل یعنی د شپې واجب ویل څنگه دتي؟ جواب: دوو تروپه نیت کې د او ویل په کار دي چې نیت کوم زه و تر و د لمانځه او که چیرې واجب الیل هم و ویل شي نو هیڅ پروانه لري «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۱۲۰ بحواله ردالمحتار ج ۱ ص ۳۸۹ باب شروط الصلاة» د حنفی لپاره دوو تروپه نیت کې د واجب لفظ ویل

مناسب دي خو ضروري نه دي البته دا تعین ضروري دی چې دا وتردي
«حاشیه امداد الفتاوی ج ۱ ص ۴۵۷»

وتروته باید واجب وویل شي او کڼه

سوال: دو تروداد اکولو پر مهال وتروته واجب ویل په کار دي او کڼه
ځینې مولیان منعه کوي یعنی وایي چې واجب ویل نه دي په کار؟
جواب: وتروته واجب ویل په کار دي وتردا امام اعظم په نزد واجب دي
لهذا دو تروداد اینې پر مهال دو واجب لفظ ویل هیڅ پروانه لري او کڼه
وویل شي نو هم وتراد اکیرې «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۱۲۳ بحواله
ردالمحتار ج ۱ ص ۳۸۸ باب شروط الصلاة»

د سنتوپه نیت و ترکول

سوال: تر تراویحو وروسته چې کله وتروته ولاړ شو نویوه سړي په هیره
د سنتونیت وکړی و تر یې ادا کړل خود قنوت د دعا ویلو پړوخت دده
ورته خیال شو په دې صورت کې و تر صحیح شول او کڼه؟ جواب: دده
و تر صحیح شول «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۱۵۲ بحواله ردالمحتار ج
۱ ص ۳۸۷، ۳۸۸ باب شروط الصلاة»

د تراویحوپه گڼلو په و ترو کې اقتدا کول

سوال: دامام ترو ترو پیل کولو وروسته یوه سړي د تراویحوپه
گڼلو ورسې اقتدا وکړه اوس دده و تر صحیح کیرې او کڼه؟ جواب: په
مستوله صورت کې دې دامام له سلام اړولو وروسته څلورم رکعت
ورسره یو ځای کړي لمونځ دې پوره کړي دغه څلور رکعتونه به نفل
شي او و تر به دده په ذمه باقي وي هغه ادا کول غواړي «فتاوی رحیمیه
ج ۱ ص ۳۵۳»

په و ترکونکي پسې تراویح کونکي

سوال: حافظ صاحب په غلطی سره له ۱۲ رکعتونو وروسته دو ترونیت
وتاری مقتدیان د تراویحوپه نیت ورسره شریک و له سلام وروسته
مقتدیانو ویل چې د حافظ صاحب څلور رکعت هیر شول هغه پاتې
څلور رکعت تراویح ورکړې پوښتنه داده چې و تر صحیح شول او کڼه؟
حافظ صاحب وایي چې و تراحتیاطاً راوړگرزوي په دې صورت کې
دمخکنیو و ترو اعتبار نه و دوهم ځل حافظ صاحب و تر ورکړل؟ جواب
په پوښتل شوي صورت کې د حافظ دو ترو مخکنی لمونځ معتبر دی
مگر د مقتدیانو نه لومړنی دو ترو لمونځ معتبر دی او نه دوهم ځکه چې
لومړی ځل دو ترو د لمانځه نیت نه و او په دوهم ځل که څه هم
دو ترونیت و خو په داسې چاپسې یې اقتدا کړې وه چې هغه و ترکړي
وو ځکه دا هم معتبر نه دي «فتاوی رحیمیه ج ۱ ص ۳۴۲»

په و ترو کې له رکوع مخکې د لاسونو پورته کولو او د عاقنوت
ثبوت

سوال: دلته یو څه کسان غیر مقلد دي هغوی دو ترو رکعتونه خودرې
کوی اما قنوت تر رکوع وروسته وایي په دوی کې یو د لږ علم څښتن دی
هغه وایي که په حدیث دا ثابت شي چې رسول الله ﷺ له رکوع مخکې
لاسونه پورته کول بیایې قنوت ویله نوموړي یې منلو ته چمتو یو خو په
حدیث دا ثابت نه دي تا سوددې د ثبوت په اړه یو حدیث راته ولیکئ؟
جواب: اخرج ابو نعیم فی الحلیة عن عطاء بن مسلم حدثنا علاء بن
المسیب عن حبيب بن ابي ثابت عن ابن عباس قال اوتر النبي ﷺ بثلاث
نثت فیها قبل الركوع ۲ عن ابن عمران النبي ﷺ کان یوتر بثلاث رکعات

ويجعل القنوت قبل الركوع ۳ وقد روى عن ابن عمر كان اذا فرغ من القراءة كبر وفي الذخيرة رفع يديه حذاء اذنيه وهو مروي عن ابن مسعود وابن عمرو وابن عباس وابي عبيدة واسحق وقد تقدم «كبرى شرح منيه» له دغورواياتو خخه خرگند شوه چې وتردري رکعت دي اودعاء قنوت تر رکوع مخکې ده اوله حضرت عبد الله بن مسعود، عبد الله بن عمر، عبد الله بن عباس، او نورو خخه دقنوت دتکبير پړوخت لاسونه پورته کول ثابت شول او ښکاره ده چې دغوسترو اصحابو څه له رکوع خخه مخکې په قنوت اوله تکبير سره دلا سو پورته کولو په حال کې رسول الله ﷺ ليدلی ځکه نو د دليل کافي دی او که لا مذهبيان دانه مني نو هغوی ته ووايه چې کوم مذهب د عبد الله بن مسعود، عبد الله بن عمر، او عبد الله بن عباس او نورو اصحابو څه هغه زمونږ مذهب دی په کوم دليل چې دغو حضراتو دقنوت دتکبير ويلو پر مهال لاسونه پورته کول هم هغه زمونږ دليل دی «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۱۵۷ باب مسائل نمازوتر کيږي شرح منيه غنية المستملی باب الوتر ص ۳۹۲»

په اللهم اناکي دملحق حاء ته زور ورکړو که زیر

سوال: په دعا قنوت کې چې کوم دملحق لفظ دی دهغه پر حاء زور دی که زیر؟ جواب: په دعا قنوت کې دملحق پر حاء زور او زیر دواړه ويل شوي دي او دواړه جائز هم دي که څه هم مشهور زير دی او زير غوره هم دی «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۱۵۳، ۱۶۳ بحواله رد المحتار ج ۱ ص ۲۲۴ باب الوتر والنوافل»

له سورة فاتحي وروسته دعا قنوت ويل

که يو چادو تر وپه دريم رکعت کې له سورة فاتحه ويلو وروسته دعا قنوت وويله سورة ورسره يو ځای کول يې هير شول بيار کوع ته په رسيدو ورپه ياد شونو ولاړ شو سورة يې ووايي بيا يې دعاء قنوت وويله بيا دوهم ځل رکوع ته ولاړی نو په پای کې دې سجده سهوه وکړي که يې تر الحمد لله وروسته قنوت وويله رکوع يې وکړه او سورة يې پريښود په رکوع کې ورپه ياد شونو سر دې راپورته کړي سورة دې ووايي او قنوت او رکوع دې راوگرزوي او سجده سهوه دې وکړي او که چيرې يې الحمد لله پريښي وه نو د الحمد لله سره دې سورة او قنوت هم راوگرزوي او رکوع دې هم دوهم ځل وکړي او که دوهم ځل رکوع ونکړي بيا هم روا دي «ترجمه فتاوی عالمگيري ج ۱ ص ۱۷۲»

دو تر وپه دريم رکعت کې يې تکبير ويل هير شو

که کوم شخص دو تر وپه دريم رکعت کې دتکبير ويلو پر ځای رکوع ته لاړی بيا ورپه ياد شونو بېرته راپورته شو او الله اکبر يې ووايه دعا قنوت يې وويله نو وروسته دې دوهم ځل رکوع نه کوي اولمونځ دې پوره کړي او که چيرې د دعا قنوت لپاره نه راوگرزي بيا هم لمونځ صحيح دی په دواړو صورتونو کې سجده سهوه کول واجب دي «مسائل سجده سهوه ص ۷۲ بحواله درمختار بر حاشيه شامي ج ۱ ص ۲۲۷»

دعا قنوت په حديث ثابت ده او کله

سوال: يو کس وايي چې دعا قنوت په حديث ثابت نه ده رسول الله ﷺ په وټرو کې دعا قنوت نه ده ويلې دا قول صحيح دی که غلط؟ جواب:

ددې سړي وينا غلط ده مروجہ دعا قنوت د ترمذي په حديث ثابت ده او په وترو کې دعا قنوت ويل په احاديثو کې راغلي ده «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۱۲۲»

سره له دې چې دعا قنوت يې په يادوي بله دعا ويل

سوال: که چيرته يې دعا قنوت په يادوي نو آيا بله دعا مثلاً لکه ربنا الخ ويلاي شي او کنه؟ جواب: که يې دعا قنوت په يادوي نور بيا آتنا و نور شي ويلاي خاص دعا قنوت ويل په کار ده «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۱۲۲ بحواله رد المحتار ج ۱ ص ۲۲۴ باب الوترو والنوافل»

که د چاد عاقنوت په ياد نه وي نوبه څه وايي

سوال: د کوم چا چې دعا قنوت ياد نه وي دهغه لپاره د قنوت پرځای سورة اخلاص ويل جائز دي او کنه؟ او لمونځ صحيح کيږي او کنه؟ جواب: په شامي کې راغلي دي چې د چاد عاقنوت زده نه وي هغه دې ربنا آتنا فی الدنيا حسنة الخ وایي او فقه ابو الليث فرمايي چې اللهم اغفر لي دې درې ځله ووايي ځينو علماؤ فرمايلي چې يارب دې درې ځله ووايي او څرنگه چې دا ځای د عادي څکه سورة اخلاص ددې پرځای نه دريږي خو لمونځ صحيح کيږي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۱۲۴ بحواله رد المحتار ج ۱ ص ۲۲۴ باب الوترو والنوافل»

که له رکوع مخکې يې دعا قنوت وويله نور رکوع به نه

راگرزوي

امام ته په رکوع کې ورياد شول چې قنوت مې نه ده ويلې نو بايد قيامه ونکړي او که ودریدی او قنوت يې ووايو نو در رکوع راگرزول نه دي په

کار او که ده رکوع هم راوگرزوله او مقتديا نوبه مخکنی رکوع کې دده پيروي نه وه کړې په دوهم رکوع کې يې متابعت وکړيا يې په لومړي رکوع کې اتباع کړي وه او په دوهم کې يې ونکړه نو دهغوی لمونځ نه فاسد يږي «ترجمه فتاوی عالمگيري ج ۱ ص ۱۷۷»

بيله تکبير وويلو د قنوت لوستلو څه حکم دی

سوال: ملا امام دو تروپه دريم رکعت کې بيله الله اکبر وويلو او بيله لاس پورته کولو د عاقنوت ويل پيل کړل يوه مقتدي په الله اکبر وويلو فتحه ورکړه ځکه نو ده الله اکبر ووايو او لا سونه يې پورته کړل بيا يې قنوت وويله او دلما نځه په پای کې يې سجده سهوه وکړه نو په لمانځه کې کوم تاوان پيښ شو او کنه؟ جواب: لمونځ صحيح شول که چېرې په قرائت کې بيله اړتيا په فتحه ورکولو لمونځ صحيح کيږي که څه هم ملا امام فتحه واخلې او څرنگه چې سجده سهوه واجبونکې کوم کار وجودونه موند ځکه سجده سهوه نه واجبيږي «امداد الفتاوی ج ۱ ص ۴۵۱» قنوت ته راپورته کيدل نه دي په کار په سجده سهوه سره جبران کيږي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۱۲۱»

که په اول يادو هم رکعت کې قنوت ووايي

که يې په هيره په لومړي يادو هم رکعت کې دعا قنوت وويله نو دې ته هيڅ اعتبار نشته په دريم رکعت کې بيا ويل په کار ده او سجده سهوه به هم کوي همدارنگه که چاته شک شو چې دادو هم رکعت دی که دريم نو هغه ته په کار دي چې همدغه رکعت کې دعا قنوت ووايي او د التحيات لپاره کښيني بيا تر دې وروسته دوه رکعت وکړي په هغه کې دې دوهم ځل دعا قنوت ووايي «بهشتي زيور حصه دوهم ص ۲۸۰»

بحواله طحاوي ص ۱۲۲ و مسائل سجده سهوه ص ۵۹ بحواله عالمگیری ج ۱ ص ۲۸

دامام دو تر واوله ناسته هیره شوه

سوال: امام دو تر و پر دو هم رکعت کې دناسټې پر خای دریم رکعت ته ولاړ شو دمقتدیانو په فتحه ور کولو بیرته کینستی اوس یې په پای کې سجده سهوه وکړه نو آیا وتر صحیح شول او کنه؟ جواب: دامام دو تر واوله ناسته هیره شوه نو اوس باید نه وای کیناستلی صرف په سجده سهوه وتر صحیح کیدل چې تردید وروسته کیناستی دایې غلطی وکړه خو لمونځ فاسد نه شو اوس چې یې سجده سهوه وکړه نو لمونځ صحیح دی در اګرزولو ضرورت نشته «فتاوی رحیمیه ج ۱ ص ۳۴۲»

دوا جبو او سنتوپه اوله ناسته کې درود ویل

سوال: دوا جبو او سنتو لمونځونو په اوله ناسته کې ترالتحیات وروسته درود شریف او نور ویل سجده سهوه واجبوي او کنه؟ او همدارنگه که دوا جبو او سنتو اوله ناسته هیره شي ولاړ شي نو دریم رکعت له سجده کې کولو مخکې کښیني او کنه؟ جواب: دوا جبو له مانځه مثلاً و تر و هم هغه حکم دی کوم چې د فرض لمانځه دی نو دوا جبو په اوله ناسته کې که ترالتحیات وروسته درود او نور ویل شي نو سجده سهوه لازمیږي او د مؤکد سنتوپه اړه دوه قوله دي خوزیات احتیاط د سجده سهوې د وجوب دی او د اولې ناستې د پریښودو هم هغه حکمونه دي کوم چې د فرضو دې څرنگه چې د اولې ناستې په پریښودلو کې دا حکم دی چې که ناستي ته زیات نږدې و

نو کښیني دي او که ولاړه ته زیات نږدې و نو نه دي کښیني او په پای کې دې سجده سهوه وکړي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۳۴۹ بحواله ردالمحتار باب صفة الصلاة ج ۱ ص ۴۷۲ و ۲۹۷ باب سجود السهو» که امام بیله قنوت ویلور کوع ته لاړی په مقتدیانو کې ځینور کوع وکړه ځینو ونه کړه نو څه حکم دی

سوال: امام دو تر و په دریم رکعت کې بیله قنوت ویلور کوع وکړه مقتدیانو فتحه ور کړه بیا هم امام په رکوع کې و او د شک له امله رکوع ډیره وځنډیده وروسته امام سجده سهوه وکړه ځینو مقتدیانو نه رکوع وکړه او نه یې دعا قنوت وویل او ځینور کوع وکړه نو په دې صورت کې د چال مونځ صحیح شو او که د ټولو لمونځ فاسد شو نو د دې څه حکم دی؟ جواب: په دې صورت کې دامام لمونځ صحیح شو او چا چې له امام سره یا دامام له رکوع کولو وروسته رکوع وکړه دهغوئ لمونځ وشو در اګرزولو ضرورت نشته خو کومو مقتدیانو چې یو مخ رکوع ونکړه دهغوئ لمونځ د فرض پاتیدو له امله صحیح نه شو راګرزول یې ضروري دي د قنوت لپاره له رکوع څخه و قیام ته دراتلو اړتیا نشته په هیره د دعا قنوت په پاتیدو په سجده سهوه سره جیره کیږي او په هیره د دعا قنوت پاتیدو څلور صورتونه دي ۱ په رکوع کې یې دعا قنوت ووايو ۲ یایي رکوع پریښوده ولاړ شو او دعا قنوت یې وویل دوهم ځل یې رکوع وکړه ۳ یایي دوهم ځل رکوع ونکړه ۴ دعا قنوت یې نه په رکوع کې وویل نه یې له رکوع وروسته په ولاړه کې په دې څلور صورتونو کې که یې سجده سهوه

و کړه نولمونځ صحیح کيږي «فتاوی رحیمیه ج ۴ ص ۳۹۷ بحواله عالمگیری ج ۱ ص ۷۱ درمختار مع شامی ج ۱ ص ۲۲۷»

که امام دعا قنوت پریږدي رکوع ته لارشي نو مقتدي به څه کوي

که چیرې امام دعا قنوت پریښودی رکوع ته لارې نو مقتديانوته په کار ده چې که دوی دعا قنوت ووايي له امام سره په رکوع کې شریکیدای شي نو باید دعا قنوت ووايي په رکوع کې ورسره شریک شي او که چیرې دعا قنوت په ویلو له امام سره په رکوع کې نشي شریکیدای نو هغه دې هم قنوت پریږدي رکوع ته دې لارشي او که امام رکوع وکړه دعا قنوت وریاده شوه او ده په ولاړه دعا قنوت وویل نو اوس ده ته دوهم ځل درکوع کولو اړتیا نشته او که یې دوهم ځل رکوع وکړه او یو سړی راغلی په دغه رکوع کې ورسره شریک شونو هغه د دغه رکعت موندونکی نه بلل کیږي او په پورتنیو بیان شویو هر صورت کې سجد سهوه کول واجب دي «مسائل سجده سهوه ص ۸۱»

که مقتديانولادعا قنوت ختمه کړې نه وي امام رکوع ته

ولارشي

سوال: دوتروپه جماعت کې امام دعا قنوت ختمه کړه رکوع ته لارې خو مقتديانولانه وه ختمه کړې نو آیا دوی به د امام د اتباع په غرض بیله قنوته رکوع ته ځي؟ جواب: که لږ پاتې ده چې دهغه په پوره کولو له امام سره په رکوع کې شریکیدلای شي نو پوره یې دې کړي رکوع دې وکړي کنه پرې یې ډډې که یې د قنوت څه برخه ویلې وه

او څه پاتې وه نو په دې صورت کې به اوس د امام اتباع کوي ځکه چې د قنوت مقصد دعاده او د عالېږوي که ډیره دواړو ته شامله ده د امام اتباع واجب ده او د واجب تر پریښودلو مستحب پریښودل غوره دي ځکه مستحب دې پریږدي او د امام اتباع دې وکړي همدارنگه که لاتراوسه یې دعا قنوت پیل کړي هم نه وه چې امام رکوع ته لارې نو که مقتدي ته درکوع تیرید و ویره وه نو قنوت دې پریږدي د امام په اتباع کولو دې رکوع وکړي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۱۵۴ بحواله عالمگیری ج ۱ ص ۱۰۴ اشرف الايضاح شرح نورالايضاح ص ۱۱۰»

که دوتروپه دوهم یا دریم رکعت کې شریک شي نو قنوت به کله وایي

سوال: په روژه کې دوترو د جماعت په دریم رکعت کې شامل شو پاتې دوو رکعتونو کې به دعا قنوت ویل کیږي او کنه؟ جواب: په روژه کې دوترو په جماعت کې که څوک په دریم رکعت کې شریک شونو که یې دریم رکعت پوره و نیولی نو د امام سره دې دعا قنوت ووايي وروسته ویلو ته ضرورت نشته همدارنگه که د دریم رکعت په رکوع کې ورشریک شو بیا وروسته ویلو ته اړتیا نشته «ترجمه عالمگیری ج ۱ ص ۱۷۸» له امام سره یې دریم رکعت و نیوی نو اوس په دریم رکعت کې د امام په اتباع کولو دې دعا قنوت ولولي گوا که دې په دریم رکعت کې دې او کله چې دی خپل پاتې شوي رکعتونه راگزوي نو دعا قنوت دې نه وایي پردې اجماع ده «اشرف الايضاح شرح نورالايضاح ص ۱۵۱»

نیم سورت لوستل نیم پرېښودل څنگه دي

سوال: د وترو په لومړي رکعت کې ادا زلزلت سورة ولولي په دوهم کې نیم والعاديات او په دریم کې نیم القارعة ووايي نو آیا په دې صورت کې لمانځه ته څه زیان رسیږي او کله؟ جواب: داسې کول ښه نه دي پوره پوره (کوچنی) سورة په هر رکعت کې ویل افضل او غوره دي خو په هر سورة لمونځ په دې سورة هم وشو «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۱۲۱ بحواله ردالمحتار فصل فی القرائت ج ۱ ص ۵۰۵»

په وترو کې د کوم سورة ویل سنت دي؟

سوال: د وترو په رکعتونو کې کوم کوم سورة تونه ویل سنت دي؟ جواب: د وترو په لومړي رکعت کې سورة اعلی سبوح اسم ربک الاعلی په دوهم رکعت کې کافرون او په دریم کې سورة اخلاص ویل مسنون او مستحب دي له رسول الله ﷺ څخه همدارنگه ویل ثابت دي خود مبارک ﷺ پر دې همیشټوب نه دی کړی ځکه نو همیشټوب کول زیاتوب دی د وترو په درې سره رکعتونو کې نور سورة تونه ویل هم مسنون دي لکه په لومړي رکعت کې ادا زلزلت الارض په دوهم رکعت کې انا اعطینک الکوثر او په دریم کې قل هو الله ، او د ترمذي له روایت ه داهم معلومېږي چې په لومړي رکعت کې الهکم التکاثیر یا انا نزلناه یا ادا زلزلت الارض په دوهم رکعت کې والعصر یا ادا جا، یا انا اعطینک په دریم کې قل یا ایها الکافرون یا تبیت ید یا قل هو الله «فتاوی رحیمیه ج ۴ ص ۳۹۷ بحواله شامی ج ۱ ص ۵۰۸ و ۲۲۳»

سورتونه معلومول

حضرت شاه ولی الله ﷺ په خپل کتاب حجة الله البالغة کې لیکي: چې رسول الله ﷺ په ځینو لمونځونو کې د ځینو مصلحتونو او وگړو په خاطر د ځینې ځانگړو سورتونو ویل خوښ کړي خو په قطعي توګه نه هغه تعیین کړي او نه یې نورو ته تاکید فرمایلي چې داسې دي کوي نو په دې اړه که څوک دهغه ﷺ اتباع کوي (په هغه لمونځونو کې هم هغه سورتونه زیاتره ووايي) نو ښه دي او که څوک داسې نه کوي پر هغه چاهم هیڅ ملامتیا او حرج نشته رسول الله ﷺ له جمعي او اخترو نو پرته په نورو ټولو لمونځونو کې د سورتونو تعیین نه دی کړی په فرضي لمونځونو کې له کوچنیو او غټو سورتونو څخه کوم داسې سورت نشته چې ده مبارک ﷺ به نه وي ویلی او د نفلو په یوه رکعت کې دوه سورتونه هم رسول الله ﷺ ویل خو په فرضي لمونځونو کې نه، در رسول الله ﷺ لومړی رکعت به تر دوهم اوږدوو «معارف الحديث ج ۳ ص ۲۲۱»

ترو ترو وروسته د سبحان الملك القدوس د نه ویونکي څه

حکم دی

سوال: یو کس له وترو وروسته په لور او از سبحان الملك القدوس درې ځله نه وایي آیا د سنت پیروي کونکی بلل کیږي او کله؟ جواب: له وترو وروسته په لور او از درې ځله سبحان الملك القدوس ویل مستحب دي او په ځینې روایاتو کې دریم ځل په زوره ویل راغلي نوله دي څخه دریم ځل سبحان الملك القدوس په زوره ویل ثابتیږي په هر حال داسې کول مستحب او غوره دي او پر نه ویونکي طعن

او ملامتي ويل نه دي په کار څکه مستحب کار که څوک ونکړي نو هيڅ ملامتيا ورباندې نشته خود سنت د اتباع غوښتنه داده چې لکه څنگه چې رسول الله کړي دي هغسې يې دي وکړي يعنې که درې سره واره وي يا يو ځل په اخري کې وي سبحان الملك القدوس دي په لور او ازو وايي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۱۲۴ بحواله مشکوة باب الوتر ص ۱۱۲»

سبحان الملك القدوس څه وخت ووايي

سوال: د وترو له سلام وروسته چې کوم سبحان الملك القدوس درې ځله راغلي دي دا چې سجده وکړي ويل کيږي او که په ناسته کې ويل کيږي او دا حنا فوپه نزد جا نژدي او کنه؟ جواب: د وترو سلام چې وگرزوي نو دې کښيني ويې دوايي او دا حنا فوپه نژد هم جائز او مستحب دي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۱۵۷ بحواله مشکوة باب الوتر فصل ثاني ص ۱۱۲»

ديار لسم باب

سنتونه او نفلونه څه شی دي

له وترو وروسته د نفلو ثبوت او طريقه

په شپه او ورځ کې پنځه لمونځونه خو قرض دي او هغوی گواکه د اسلام مهم رکن او د ايمان جزء دي له هغوی پرته د هغوی مخ او شاته او په نورو وختونو کې هم د څه رکعتونو کولو تاکيد هڅونه او تعليم رسول الله ﷺ کړی دی بيا له هغوی څخه د کومو په اړه چې رسول الله ﷺ د تاکيد الفاظ کارولي دي يا دنورو هڅولو سره سره ده مبارک ﷺ په ډير اهتمام سره عمل هم پرې کړی هغوی ته په عام عرف کې سنت ويل

کيږي او له دغونه ماسيواته نفلونه چې اصلي معنی يې «زوائد» دي او په احاديثو کې له فرضي لمونځونو پرته نورو ټولو ته نوافل ويل شوي دي بيا چې د کومو سنتونو يا نفلونو تر فرضو کولو مخکې تعليم شوی په ښکاره د هغوی ځانگړی حکمت او مصلحت دادی چې فرض لمونځ کوم چې د الله ستر دربار ته په ځانگړي توگه حاضري وروړل دي «په همدې وجه هغه په ټولنيزه ول په مسجد کې ادا کيږي» په دې له مشغوليدو مخکې لومړی په انفرادي توگه په دوه يا څلور رکعتو کولو زړه له هغه دربار سره آشنا کړل شي او له ملائکو سره يو نږدېکت او مناسبيت پيدا کړل شي او د کومو سنتونو او نفلونو چې تر فرضو وروسته کولو تعليم ورکول شوی د هغوی حکمت او گټه په ظاهره دامعلوميږي چې په فرضي لمونځ کې چې کومه نيکږتيا راغلي وي د هغه جبيړه به په وروستنيو سنتونو او نفلونو شي ددې تائيد د حضرت ابو هريرة ؓ له حديث څخه کيږي هغه فرمايي ماله رسول الله څخه واوريدل چې د قيامت په ورځ به د بنده له اعمالو څخه تر ټولو مخکې د لمانځه حساب کيږي او د هغه د لمانځه لټه به کيږي که چيرې هغه سم وختی نو بنده به کاميابه او بريالی شي او که چيرې هغه سم ونه وختی نو بنده به نامرادي بيا که دده په فرضو کې کومه نيمگړتيا وه نو الله تعالی ﷻ به وفرمايي چې وگورئ ايا زما بنده دا اعمالو په ذخيره کې له فرضو پرته څه نکيانې (سنتونه يا نفلونه) شته ترڅو په هغوی دده د فرضو کمښت او نيمگړتيا پوره شي بيا به د لمانځه دنورو اعمالو حساب هم دارنگه کيږي

د سنتو انفلودگتې او ارزښت لپاره يوازې همدغه حديث كافي دى
«معارف الحديث ج ۳ ص ۳۷۴ بحواله جامع ترمذي ونسائي»

له وترو وروسته د نفلو ثبوت

عن ام سلمة رضي الله عنها ان النبي صلى الله عليه وسلم كان يصلي بعد الوتر ركعتين. ثبارة له
حضرت ام سلمة رضي الله عنها څخه روايت دى چې رسول الله صلى الله عليه وسلم به له
وترو وروسته دوه ركعتو نور كول.

ددې حديث روايت ابن ماجه هم كړى په هغه كې د ازياتوب هم شتون
لري چې ده مبارك رضي الله عنه به ترو ترو وروسته دوه ركعتو لنډه كول له دې
پرتله له بي بي عائشه رضي الله عنها او ابو امامه رضى الله عنهما څخه هم روايت
دى د همدغو احاديثو په اساس ځينې علماء له وترو وروسته په ناسته
دوه ركعتو كول افضل بولي خو نور ښاغلي فرمايي چې په دې اړه
د عامو امتيانو قياس پر رسول الله صلى الله عليه وسلم نشي كيداى په صحيح مسلم كې
له حضرت عبد الله بن عمر رضى الله تعالى عنهما روايت دى چې هغه
يوځل رسول الله په ناسته لمونځ كونكى وليدونو پوښتنه يې ځينې
وكړه چې ماته خو چا ستاسو په حواله ويلې ؤ چې په ناستي لمونځ
دولارې د لمانځه نيمى ثواب لري او تاسو يې په ناسته كوئ رسول
الله صلى الله عليه وسلم و فرمايل: هو! مسئله هم هغه ده (يعني د ناستې د لمانځه ثواب
په مقابل نيم وي) خو په دې اړه زه ستاسو په رنگه نه
معامله جلاده يعنى ماته په ناسته لمونځ كولو هم
په راکول كېږي ددې حديث په بنسټ زياتره علماء دا وينا كوي
د وترو وروسته دوه ركعتو نور لپاره كوم جلا اصول نشته

بلکه هم هغه عام اصول او قاعده ده چې په ناسته كولو ثواب دولارې
كولو په مقابل كې نيم دى «معارف الحديث ج ۳ ص ۳۳۵»
آيا له وترو وروسته نفل صحيح دى

سوال: ځينې خلك وايي چې له وترو وروسته هيڅ يوه سجده نشته
او كوم نفل چې له وترو وروسته كېږي دهغوى كول جائزه دي دا خبره
تركومه سمه ده؟ جواب: له وترو وروسته نفلونه كول جائز دي لكه
چې ځينو اصحابو رضي الله عنهم چې دلما خستن له لمانځه وروسته و تركول
او د شپې په اخرنى برخه كې به يې تهجد كول نو معلومه شوه چې له
وترو وروسته نفل منعه نه دي او رسول الله صلى الله عليه وسلم هم له وترو وروسته دوه
ركعتو نفل كړي دي «فتاوى دارالعلوم ج ۴ ص ۲۲۰»

نفل ترڅه وخته پورې وي

سوال: له فرضو وروسته چې كوم نفل دي هغه له فرضو وروسته
سمدستي كؤيا چې ترڅو وخت پاتې وي كولاى يې شو؟ جواب:
ترڅو چې دهغه لمانځه وخت وي ددغو نفلونو وخت هم تر هغوى خو
ورسره متصل (پيوسته) كول غوره دي «فتاوى دارالعلوم ج ۴ ص
۲۰۷ بحواله درمختار ج ۱ ص ۴۹۴ باب صفة الصلاة»

له تراويحو وروسته د نفلو د جماعت څه حكم دى

سوال: آيا درې كسان له تراويحو وروسته د نفلو په جماعت
كولو ثواب حاصلولاى شي؟ كه نفلي لمونځ په جماعت سره له
تراويحو وروسته مطلقاً صحيح نه دى ادا كونكي كه په شميردرې
وي يا كه زيات؟ جواب: پرتله له تراويحو د نفلو جماعت سنت
او مستحب نه دى بلكه په ځينو صورتونو كې مكروه او ځينو كې مباح

دی ځکه په دې کې د جماعت فضیلت او ثواب نه حاصلیږي که دوه درې مقتديان وي نو د جماعت اجاره شته خود جماعت نه کول بیا هم بڼه دي ځکه نو مطلقاً د نفلو جماعت باید ونشي له درمختار څخه معلومیږي چې له تراویحو پرته دې نور کوم نفل په جماعت نه کیږي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۲۹ بحواله ردالمحتار باب السوتر والنوافل ج ۱ ص ۲۲۳»

کوم ځای چې نفل وکړي له هغه ځای جلا نفل کول څنګه دي سوال: په احادیثو له فرضو وروسته په مسجد کې د نفلو او سنتو لپاره ځای بدلول ثابت دي او کنه؟ او د نفلو لپاره دغه ځای بدلول په مسجد کې مسنون دي که په کور کې هم؟ جواب: د شامي او درمختار له عبارت څخه معلومیږي چې دا حنافو په نزد د سنتو او هم د نفلو لپاره ځای بدلول (مخته شاته کیدل) مستحب دي او د شامي له عبارت څخه معلومیږي چې یوازې په کور کې لمونځ کونکي لپاره هم د نفلو او سنتو لپاره ځای بدلول غوره دي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۳۰ بحواله ردالمحتار ج ۱ ص ۴۹۵ باب صفة الصلاة»

دوه نفل همیشې کوي که کله ناکله یې پرېږدي

سوال: په ماسپینین، ماسپام او لماخستن کې له دوو رکعتو سنتو وروسته دوه رکعت نفل کول آیا دوه رکعت باید همیشې وکړل شي که کله ناکله پرېښودل شي؟ جواب: په نفلو کې اختیار دی که وغواړي پرېښودلای یې هم شي او د نفلو په نیت همیشې هم پرې کولای شي په دې کې ښې دا اندېښنه نشته چې گواکي په همیشې به فرض وگڼل شي خو بیا هم کله ناکله یې پرېښودل غوره دي «فتاوی

دارالعلوم ج ۴ ص ۲۴۰ بحواله ردالمحتار باب السوتر والنوافل ج ۱ ص ۲۳۵»

آیا نفل لمونځ په شروع کولو واجبیږي

سوال: یو چا نفل لمونځ شروع کړ کله یې چې یو رکعت پوره کاوه ورته معلومه شوه چې جامې یې پليټې دي لمونځ یې ترک کړ آیا ددې لمانځه راګرزول واجب دي؟ جواب: مسئله داده چې نفل په شروع کولو واجبیږي نو که چا نفلي لمونځ له شروع کولو وروسته په یو سبب باندې ترک کړ نو په هغه د لمانځه راګرزول ضروري دي د فقهي په کتابونو کې همدا سې لیکل شوي دي خو په درمختار کې راغلي دي چې که چیرې شروع له سره صحیح نه وي نور اګرزول واجب نه دي ځکه چې د لمونځ کونکي جامې له سره پليټې وې لهذا ددې لمانځه راګرزول نه واجبیږي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۳۵ بحواله ردالمحتار ج ۱ ص ۲۴۵ باب السوتر والنوافل»

سنت او نفل په کور کې کول افضل دي که په مسجد کې

سوال: سنتونه او نفلو ته په خپلو خپلو کورونو کې باید ادا شي او که په مسجد کې؟ جواب: په احادیثو کې چې د سنتو او نفلو په کور کې کولو څه فضیلت راغلي ده هغه مشهور او معروف دي او فقهاؤ هم له تراویحو پرته نورو نفلونو او سنتونو ته په کور کې کول افضل ویلي دي او د دیو بند له اکابر و مثلاً د حضرت محدث فقیه مولانا رشید احمد گنگوہي رحمۃ اللہ علیہ عمل هم پر همدې لیدل شوی له درمختار څخه معلومیږي چې د سنتو او نفلو لپاره کور افضل دی خو که په لاره یا کور کې دا ویره وه چې زړه به خفه شي او خشوع به

حاصله نشي يابه دې ضرورت خبرو له امله ثواب ته تاوان ورسېږي نو په داسې صورت کې په مسجد کې کول غوره دي که په مسجد کې په کولود خشوع او اخلاص زياتوالی راځي او يا کور ته په تلود ځنډيدو او نور ويره وي نو بيا په مسجد کې کول افضل دی ځکه چې د خشوع او عاجزی لحاظ زيات دی کوم ځای چې دا حاصلېږي هغه افضل دی «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۲۷ و ج ۴ ص ۲۱۱ بحواله ردالمحتار باب الوتر والنوافل ج ۱ ص ۲۳۸»

له وټرو وروسته نفل په ناسته کول په کار دي که په ولاړه سوال: له وټرو وروسته دوه رکعت نفل په ناسته وکړو که په ولاړه له رسول الله ﷺ څخه څرنگه ثابت دي؟ جواب: نفل په ناسته کول يابه ولاړه دواړه رنگه صحيح دي خو په ولاړه کولو کې يې د ناسته په نسبت دوه چنده ثواب دی او رسول الله ﷺ په ناسته کړي خو هغه ته په ناسته کولو کې هم پوره ثواب ورکول کيده ليکن نورو ته په ناسته کولو کې نيم ثواب ورکول کېږي دا خبره له احاديثو څخه ثابته ده «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۳۳۱ بحواله ردالمحتار ج ۱ ص ۲۵۳ باب الوتر والنوافل»

په ناسته کولو جواز په هغه صورت کې دی چې په ناسته کولو کې کوم داسې التزام نه وي چې ورڅخه کتونکيو ته په ناسته کولو څخه دست والي يا واجب والي گمان پيداشي لکه چې په ځينې ځايونو کې له ماسپينين او ماسپام څخه وروسته په خلکو کې دوه رکعت په ناسته کول رواج شوي دي دهغو سيمو عوام دغه نفل په

ناسته کول شرعاً لازم گني په داسې سيمو کې په ناسته کول بې له شکه مکروه دي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۲۱۲»

د حضرت مولانا محمد قاسم نانوتوی رحمۃ اللہ علیہ رايه د دارالعلوم د يو بنده ته د اب ايښوونکي حضرت مولانا محمد قاسم نانوتوی رحمۃ اللہ علیہ څخه نقل دی چې که نفل په دې نيت په ناسته وکړي چې له رسول الله ﷺ څخه همدا سې منقول دي نو عجب نه ده چې انشا الله په دې نيت به په ثواب کې کوم کمی رانشي «امداد الفتاوی ج ۱ ص ۴۷۵»

د معذور رعايت

دولارې د توان درلودلو سره نفل لمونځ په ناسته کول جائز دي خود دې ثواب به دولارې د لمانځه د ثواب په مقابل کې نيم وي مگر د عذر له امله يعني معذورت په ناسته هم د ولاړه لمونځ کونکي په شان ثواب ورکول کېږي په ناسته کولو صحيح طريقه داده چې لکه څنگه چې د التحيات ويلو لپاره سړی کښيني همدا رنگه دې کښي او په ولاړه نفل شروع کول وروسته بيرته په ناسته پوره کول بې له څه کراهته جائز دي «نور الايضاح ص ۹۷»

د نبی اکرم ﷺ نفل په ناسته کول د امت د تعليم لپاره دي سوال: له وټرو وروسته دوه رکعت نفل په ولاړه کول په کار دي که په ناسته؟ د رسول الله ﷺ عمل څه و؟ ده مبارک په ولاړه کول که په ناسته؟ جواب: له وټرو وروسته دوه رکعت نفل په ولاړه کول افضل دي د رسول الله ﷺ ارشاد دی چې په ناسته نفل کونکي لپاره نيم ثواب دی اوله رسول الله ﷺ څخه دواړه ډول ثابت دي خو رسول الله ﷺ ته په

ناسته کولو کې هم پوره ثواب ورکول کیدی دادهغه مبارک ﷺ خانګړتیا وه ځکه چې په دې ګڼې دامت لپاره داتعلیم و چې دریدل فرض نه دي او امت ته تعلیم ورکول له واجباتو څخه دي نو در رسول الله ﷺ په ناسته نفل کولو کې هم دواجب اداینه ده د کومو چې ثواب له نفلو زیات دی البتة له ځینې بزرګانو څخه منقول دي چې که دستورات اتباع کونکي له وترو وروسته دوه رکعتۀ کله ناکله په دې نیت په ناسته وکړي چې رسول الله ﷺ په ناسته کول زه یې هم دهغه په پیروي سره په ناسته کوم نو غجبه نه ده چې ده ته دده د نیت سره سم پوره ثواب ورکول شي خوله حدیث شریف څخه ثابتیږي چې په ولاړه کونکي د پوره او په ناسته کونکي د نیمې ثواب حقداردی «فتاوی رحیمیه ج ۳ ص ۲۵»

نفل نن هم په ناسته کولای شي

سوال: په کتاب کې مې داسې مسئله ولیده چې له وترو وروسته نفل په ناسته کول سنت دي ځکه چې در رسول الله ﷺ همدغه طریقه وه آیا د مسئله صحیح ده؟ جواب: حامداً ومصلياً رسول اکرم ﷺ فرمایلي دي: چې په ولاړه کونکي ته دوه چنده ثواب ورکول کیږي او په ناسته کونکي ته نیم ثواب ورکول کیږي بیا رسول الله ﷺ ولیدل شو چې په ناسته نفل کوي نو پوښتنه ورځینې وشوه ده مبارک ﷺ وفرمایل: ماته هغومره ثواب را کول کیږي څه کمبود نه په کې راځي، له وترو وروسته دوه رکعتۀ نفل له رسول الله ﷺ څخه په ناسته کول ثابت دي عام معمول یې دا و چې دتهجد ویر او پر دلمونځ به یې په ولاړه کاهه چې پښې مبارکې به یې وپرسیدې له دې وروسته

دسهار سپیدو ته نږدې به یې وترکول بیا به یې په ناسته دوه رکعتۀ نفل کول اوس هم که کوم شخص دغه طریقه غوره کړي چې اوږد تهجد وکړي تر پنځه شپږ پیاوړو ویلو وروسته وترو کړي اوستری شي وروسته دوه رکعتۀ نفل په ناسته وکړي نو په دې کې زیاته اتباع ده «فتاوی محمودیه ج ۲ ص ۱۷۵ بحواله ابوداؤد شریف ج ۱ ص ۱۳۷» په فتاوی محمودیه کې راغلی دي چې بيله عذره په ناسته نفل کول صحیح دي خو په ولاړه کولو کې ثواب زیات دی له وترو وروسته دوه رکعتۀ نفل کول په حدیث اوفقه ثابت دي که څوک یې وکړي ثواب به ومومي که نه یې وکړي نو ګنهنګار نه دی پرهغه اعتراض او نیوکه کول نه دي په کاره څول یې صحیح دي «فتاوی محمودیه ج ۲ ص ۱۲۸ بحواله طحطاوي علی مراقی الفلاح ص ۳۲۷»

په ناسته لمونځ کونکي به چیرې ګوري

سوال: په ناسته د نفلي لمونځ کولو پر مهال د سجدې پر ځای نظر ساتل غوره دي که سینې او غیږې ته؟ جواب: حامداً ومصلياً سینې او غیږې ته کتل مناسب دي «فتاوی محمودیه ج ۲ ص ۱۵۷ بحواله شامي ج ۱ ص ۳۲۱»

ضمیمه

تراویح شل رکعتۀ هم سنت دي

د شلور کعتو پر مؤکد سنتوالي اجماع شوې ده او د اجماع مخالفت ناروا دی او دغه اجماع د دغو احادیثو د منسوخیدو نښه ده او که په اجماع کې شبهه ده ځکه چې ځینې علماؤ صرف اته رکعتۀ مؤکد سنت لیکلي دي نو ځواب دادی چې اجماع له دې قول څخه مخکې منعقد نه

شوي نو دا جماع په مقابل کې شاذ قول ته اعتبار نشته کله چې تاکيد ثابت شو نو د دې په ترک به عتاب او ترېنه راځي.

يوه کس د ديلي لږه نوي مجتهدينو څخه د اته ۸ رکعت تراويحو او ريډل مولانا شيخ محمد صاحب رحمه الله عليه ته راغلي او شکمن وو چې آيا اته رکعت دي که شل نوي مجتهدين ځان ته په حديث عمل کونکي وايي ليکن صاحب! په حديث کښې خوشلم راغلي دي په هغه دوی ولي عمل ونکړ ترڅو يې په ضمن کې په اتوم عمل شوی وای خبره داده چې نفس ته هوسايي خوپه اتوکې ده شل ولي وکړي؟ اصل خبره داده چې دوی ته څه نفس ووايي هغه کوي شاذ او ضعيف حديث هم خپلوي همدا رنگه دوی هم د تراويحو له ټولو احاديثو څخه صرف د اتور کعتو حديث خوښ کړ حال دادی چې د وولس هم راغلي او د وترو له ټولو احاديثو څخه يې د يوه رکعت حديث خوښ کړ حال دادی چې درې رکعت هم راغلي پنځه هم راغلي او وه هم راغلي خير هغه بې چاره خود دوی په دوکه کولو شکمن شوي و نوله مولانا څخه يې پوښتنه وکړه مولانا ورته وفرمايل: چې ورور واوره که د مال له محکمې څخه خبر راشي چې ماليه داخله کړي تاته معلومه نوي چې څومره ده تاله يوه مشر څخه وپوښتل چې پر ما څومره ماليه ده هغه وويل: اتلس روپۍ بيا دلته بل مشر څخه پوښتنه وکړه هغه وويل شل روپۍ نو اوس ته راته ووايه چې ته به محکمې ته څو روپۍ ورې هغه وويل شل که دومره وي نوله بل څخه تنه نه وي او که کمې وي نور روپۍ به راپاتې شي او که ما کمې او هلته يې زياتې غوښتي نوله چا به يې اخلم مولانا ورته وويل

بڼه ځان پوه کړه که هلته د شلور کعتو نو غوښتنه وشوه او ستاسره اته وي نوله کوم ځای به يې راوړي او که در سره شل وي او غوښتنه د لږ ووه نو نورې به باقي پاتې شي او هغه به ستا په کار راشي هغه وويل سمه ده اوس به زه شل رکعت تراويح هميشه کوم زه بالکل ډاډمن شوم سنبهان الله څه ډول يې پوه کړ په حقيقت کې داخلک دامت حکيمان وي «ب» په اوس وخت کې د دې د ثابتولو څيرنه مونږ نه کوو بلکه د عمل لپاره مونږ ته همدومره کافي ده چې د حضرت عمر رضي الله عنه په زمانه کې شل رکعت تراويح او درې رکعت و ترېه جماعت سره ادا کيدل، داروايت په مؤطا امام مالک کې که څه هم منقطع دی خو عملاً متواتر دی دامت عمل دی متواتر کړ بس د عمل لپاره همدومره کفايت کوي. وگورئ که څوک در ملتون ته د دوواخيستلو لپاره ولاړ شي نوله هغه داپوښتنه نه کوي چې دواله کوم ځای څخه راغلي او د دې څه ثبوت دی چې دا هماغه د واده چې زه يې غواړم بلکه که په دې کښې يې شک هم وي نو يو دوه پوه کسانو ته په ورېښکارولو ډاډمن کيږي اوس که څوک ډاکتر ته ووايي چې زما اطمینان هله کيږي کله چې ته ماته د پلورونکي لاس ليک راښکاره کړې چې تاله هغه دغه د وارانپولي نو خلک به دا وايي چې ده ته د دوا ضرورت نشته که يې اخلي وايي خله که نه پرېږده همدا رنگه محقيقين علما هم داسې وو چې هغوی د مدعي لپاره خپل ماغزه نه خوړل مسئله به يې ورته وړاندې کړه که به چاپه هغې کې حجتونه را ايستل نو صفابه يې ورته ويل چې له کوم بل چا څخه تحقيق وکړه چې ستا پرې باور وي زموږ سره د څيرنې وخت نشته

ددې جواب حاصل هم هغه جگړه ختمول دي چې فضول بحثونه د غوښاغليو نه خوښول که چيرې عوامو ته وښودل شي چې په حديث کې داراغلي نودوی ته به د استنباط علم له کومه وي په دې کښې به دوی بيا فقهاؤ ته اړوي نو اول د فقهاؤ په بيان باندې ولې باور نه کوی لنډه دا چې د عمل لپاره خود تراويحو دومره ثبوت بس دی چې رسول الله ﷺ قولاً د امسون فرمايلي دي او د حضرت عمر رضي الله عنه په زمانه کې اصحابو کرامو رضي الله عنهم عملاً د تراويحو شل رکعتونه کول د عوامو لپاره دومره بس دي تردې زيات تحقيق د علماؤ منصب دی «اشرف الجواب حصه دوم ص ۱۴۵»

د تلاوت د سجده شرعي حيثيت

مسئله: د تلاوت سجده د سجده د آيت پړويونکي او اوريدونکي واجبې دي که کوم څوک د تلاوت د سجده پړو او جبيدو سجده ونکړي نو گنګارېږي اوس ددې واجب په اداينه کې يو ځای د وخت پراخي ده او يو ځای تنګي ده نو که چيرې د تلاوت سجده له لمانځه بهر واجب شوه نو دهغه د اداينې په وخت کې پراخي ده يعنې د ژوند تر پايه دهغه دادا کولو اجازه شته او د سجده نه کولو گنګار تر مرګه نشي ورته ويل کيدای خو بيا هم په سجده تلاوت کې ځنډ کول تنزيهي مکروه دي خو که د تلاوت سجده په لمانځه کې واجب شي يعنې په لمانځه کې دننه د سجده آيت ووايو نو سمدستي سجده کول واجب دي د سمدستي مطلب دادی چې د سجده د آيت د ويلو او سجده کولو تر منځ دومره ځنډ نه وي چې پکې درې آيتونه ويل کيدلای شي که په سجده تلاوت کې دومره ځنډ وي نو سمدستي ادا کول نشول.

مسئله: د سجده آيت به ياد سورت په مينځ کې وي يا په پای کې که چيرې په مينځ کې وي نو افضل داده چې د سجده د آيت د لوستلو سره سم يعنې له سورت ختمولو مخکې سجده تلاوت وکړي بيا ولاړ شي او سورت پوره کړي بيا رکوع ته لاړ شي.

مسئله: که يې د سجده آيت ولوست سجده يې ونکړه خود سمدستي له بيان شوې مودې تيريدو مخکې يې رکوع وکړه او په رکوع کې يې د سجده نيت هم وکړ نو جائز دي لکه څنگه چې په لمانځه کې دننه بيله نيت هم سجده روا کيږي کله چې د سمدستي په موده کې دننه وي د سمدستي له مودې تيريدو وروسته د لمانځه په رکوع يا سجده کولو سجده تلاوت نه ساقطېږي او په لمانځه کې دننه ددې قضاء ددې آيت لپاره خاصه سجده کول دي.

مسئله: که لمونځ ختم شو او سجده تلاوت يې ونکړه نو اوس ددې قضائشته څکه چې د قضاء وخت تير شو البته که سلام وګرځوي لمونځ يې ختم کړ او له هغه وروسته کوم د لمانځه ضد کار ځيني ونشو (کوم داسې کار او فعل يې ونکړ چې لمونځ په ماتېږي) نو له سلام وروسته دې د تلاوت سجده وکړله شي او په هغه صورت کې کله چې آيت د سجده د سورت په پای کې وي نو غوره داده چې ددې له ويلو وروسته رکوع وکړي او له هغې سره دې د سجده تلاوت نيت هم وکړي خو که يې سجده تلاوت وکړه او رکوع يې ونکړه بلکه بيا ودرېدی نو مستحب دادی چې دراتلونکي سورت څو آيتونه ووايي رکوع وکړي او لمونځ پوره کړي «کتاب الفقه ص ۷۴۲ لومړی

ټوک وفتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۴۲۲ واپ کی مسائل ص ۸۴ ج ۴
وعالمگیری ج ۱ ص ۸۵ و بحر الرائق ص ۱۲۲ ج ۲»

د تلاوت د سجدي شرطونه

مسئله: د سجده تلاوت هم هغه شرطونه دي کوم چې دلمانځه دي پرته له تکبير تحریمه او دوخت د تعینولو له نیته چې دادواړه شيان په دې کې شرط نه دي په دې کېنې نیت نه ترل کیږي د سجده تلاوت واجبيدو شرطونه دادي: مسلمان به وي، بالغ به وي، عقل به يې صحيح وي، که ښځه وه له حیض او نفاس څخه به پاکه وي، داهغه شرطونه دي چې دلمانځه لپاره دي ځکه نو د تلاوت سجده پرکافر، کوچني، لیوني، یاد حیض او نفاس په حالت کې جائز نه ده په دې مسئله کې د سجدي د آیت ویونکي او اوریدونکي ترمنځ توپیر نشته البته له پورته بیان شویو اشخاصو څخه که کوم یو د سجدي آیت واورې او د قضاء یا اداء په توګه د سجدي دادا کولو اهل وي نو پر هغه سجده واجبيږي ځکه نو کوم شخص چې دنیشې یا پلټنې په حالت کې وي پر هغه د تلاوت سجده واجبيږي ځکه چې دې د قضاء په توګه دادا اهل دی هو که لوستونکی کوم لیونی و نو د هغه له خولې په اوریدو سجده تلاوت نه واجبيږي.

مسئله: همدغه حکم له هغه ماشوم څخه دا وریدو دی چې د شعور حده نوي رسیدلی ځکه چې د تلاوت صحیح کیدو لپاره تمیز یعنی شعور او پوهه شرط ده.

مسئله: همدارنګه له انسان پرته که د سجدي آیت د کوم بل چا څخه واوریدل شي مثلاً طوطي د سجدي آیت ولولي یا له ضبط الصوت آله

(ټیپ) او نورو څخه یې واورې نو سجده تلاوت نه واجبيږي ځکه چې دلا شعوره شيانو تلاوت له سره صحیح نه دی.

مسئله: دا حنفاو اوشوافعو په نزد په دې کې اراده شرط نه ده یعنې که د تلاوت د سجدي دا وریدو اراده یې نه وي هم بیا هم سجده تلاوت ورباندې واجبيږي «کتاب الفقه ج ۱ ص ۷۴۷ و علم الفقه ص ۱۷۸ ج ۲» مسئله: که له ماشین یا مرغه څخه د سجدي آیت واورې نو سجده نه واجبيږي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۴۲۵»

مسئله: بې د تلاوت له نیته که د سجدي آیت ووايي نو هم سجده وجبيږي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۴۲۵»

مسئله: د سجده تلاوت په نیت کې د آیت معلومول شرط نه دي چې دا سجده د فلاني آیت په سبب ده «علم الفقه ص ۱۷۸ ج ۲»

مسئله: په کومو شيانو چې لمونځ فاسد یږي په هغوی سجده تلاوت هم فاسد یږي او بیا د دې راګرزول واجبيږي هو د دوه فرق دی چې په لمانځه کې په قهقهه خندا اودس ماتیري او په سجده تلاوت کې ورباندې نه ماتیري د میرمنې محاذات (په برابري دریدل) هم په سجده تلاوت کې فساد نه راولي «علم الفقه ص ۱۷۹ ج ۲»

مسئله: د سجدي آیت که په فرضي لمونځ کې وویل شي نو د هغه په سجده کې دلمانځه د سجدي په څیر سبحان ربی الاعلی ویل غوره دي او په نفلي لمونځو کې یا په خارج د لمونځو کې که وویل شي نو د هغوی په سجده کې اختیار دی چې سبحان ربی الاعلی وایي یا نور تسبیحات کوم چې په حدیثو کې راغلي دي هغه وایي د دې تسبیح په رنگه: سَجَدَ وَجْهِي لِلَّذِي خَلَقَهُ وَصَوَّرَهُ وَشَقَّ سَمْعَهُ وَبَصَرَهُ

بِحَوْلِهِ وَقُوَّتِهِ قَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ كه چيرې سبحان رب
الاعلى او دغه تسبيح دواړه ووايي نو نور هم به تردي «علم الفقه ص ۷۵۳ ج ۱»

د تلاوت د سجدي د واجبيد واسباب

مسئله: د سجده تلاوت د واجبيد ودرې سببه دي: اول تلاوت
لهذا د قران كريم پر تلاوت كونكي د تلاوت سجده واجبيږي كه څه
ده په خپله د سجدي آيت نه وي او ريډلي لكه چې څوك كونه وي پ
دې سره توپير نه راځي چې سجده تلاوت په لمانځه كې دننه ويل
شوي وي يا دباندې امام ويلي وي يا منفرد (يو ازې لمونځ كونكي)
خو مه ترې كه د سجدي آيت په لمانځه كې دننه يعنې په امام پسې په
جماعت كې ووايي نو پرده د تلاوت سجده نه واجبيږي ځكه چې په
امام پسې د قران كريم ويل منع دي ځكه نو په دې حال كې د سجدي
د آيت په تلاوت سجده نه واجبيږي هو كه خطبه ويونكي د جمعي
يا اختر په ورځ په خطبه كې د سجدي آيت ولولي نو سجده د تلاوت
پرده او او ريډونكو واجبيږي په داسې صورت كې خطيب ته په
كاردې چې له منبره كوزشي سجده وكړي او او ريډونكي هم له ده سره
سجده وكړي خو بيا هم د خطبې پر مهال د امام پر منبر د سجدي آيت ويل
مكروه دي خو په لمانځه كې دننه د تلاوت سجده مكروه نه ده كله چې
د تلاوت سجده دركوع او سجدي په ضمن كې ادا كړل شي كه يې
صرف سجده تلاوت يوازې وكړه نو مكروه دي ځكه چې په داسې
كولو د شاته لمونځ كونكيو تشويش پيدا كيږي «كتاب الفقه ص ۷۵۱
ج ۱» يعنې كه امام د جمعي يا اختر په لمانځه كې د سجدي آيت تلاوت

د تراويجو مسئلې

كې نو جلادې سجده نه ادا كوي بلكه په سجده كې دې د سجده تلاوت
نيت هم وكړي كه جلايې ادا كوي نو د خلكو په دې غونده كې گډوډي
راځي عوامو ته به معلومه نه وي چې دا د تلاوت سجده وه ځكه چې
مسئله داده چې كه د جمعي يا اختر په لمانځه كې گڼه گونه زياته وي
نو غوره داده چې سجده تلاوت ونه كړي ترڅو لمونكيو ته تشويش نه
وي «كتاب الفقه ص ۷۴۲ ج ۱»

۲ دوهم سبب د سجدي د آيت له كوم بل چاڅه او ريډل دي اوس دغه
اوردونكي خويه يا په لمانځه كې وي يا به نه وي كه په لمانځه كې وي
كه منفرد وي او كه مقتدي پر هغه د صحيح قول مطابق سجده واجب ده
چې له لمانځه وروسته د تلاوت سجده وكړي خو كه چا د تلاوت سجده
له مقتدي څخه واورېده نو سجده د تلاوت نه واجبيږي دا حكم په هغه
صورت كې دى كله چې كوم مقتدي له خپل امام پرته دباندې
لخوا د تلاوت سجده واورېده كه له امام څخه يې واورېده او مقتدي
له اول ركعت وروسته شريك دى نو د تلاوت په سجده كې د امام
پيروي لازمه ده او كه چيرې مسبوق وي له څو ركعتونو وروسته په
جماعت كې برخه اخيستونكي وي د تلاوت له سجدي مخكې له امام
سره په لمانځه كې شريك شوى دى بيا هم د امام په پيروي كې ده ته
سجده كول په كاردې او كه كوم څوك د امام له سجده كولو وروسته په
همدغه ركعت كې شامل شو چې په كې د سجدي آيت ويل شوى دى
نو قطعاً به سجده د تلاوت نه كوي هو كه له دې څخه په وروسته
ركعت كې شامل شوى وي نو له لمانځه وروسته دې د تلاوت سجده
وكړي ۳ دريم سبب مقتدي كيدل دي چې كه امام د سجدي آيت

تلاوت کړ نو پر مقتدي دهغه ادا کول واجب دي که څه هم هغه اوریدلی نه وي «کتاب الفقه ص ۷۵۲ ج ۱ و علم الفقه ص ۱۷۷ ج ۲»
مسئله: ځينې ميرمنې د حيض يا نفاس په حالت کې هم د سجدې د آيت په اوریدو پر ځان سجده واجب گڼي دا غلطه خبره ده که چيرې د حيض يا نفاس په حالت کې له چاڅخه يې د سجدې آيت واورید نو پردوی سجده واجب نه ده «بهشتی زیور ص ۴۲ ج ۲»

د تلاوت د سجدې اړوند مسئلې

مسئله: دیوه آيت په تلاوت یوه سجده واجبېږي خود مجلس په بدلون که بیا هغه آيت ولولې نو دهغه سجده جلا واجبېږي «آپ کی مسائل ج ۳ ص ۸۴»

مسئله: که چارپايي سخته وي چې تندي نه پرې تنوزي او پر هغه پاک توکر هم غوړیدلی وي (کله چې چارپايي پليته وي) نو پر چارپايي د تلاوت سجده ادا کیدلای شي کله نه شي ادا کیدای.

مسئله: د تلاوت په دوران د سجدې آيت سوکه ویل غوره دي ترڅو پر نورو سجده واجب نشي «آپ کی مسائل ص ۸۲ ج ۳»

مسئله: استاد شاگردانو ته د سجدې یو آيت جلا جلا وایي نویوه سجده ځينې کول غواړي په دې شرط چې مجلس یو وي خود استاد چې له څومره ماشومانو څخه د سجدې آيت اوري هغومره سجدې داوړیدو په وجه واجبېږي.

مسئله: که دوه کسه د سجدې آيت ووايي نو پردو اړودوې سجدې واجبېږي یوه دپه خپله ویل و دوه هم داوړیدو «آپ کی مسائل ص ۸۷ ج ۲»

چا چې د سجدې آيت تلاوت کړی وي دهغه په ادا کولو سجده تلاوت ادا کيږي کوم بل څوک يې دده پر ځای نشي ادا کولای «آپ کی مسائل ج ۳ ص ۸۹»

مسئله: د چاغورته د سجدې آيت ورسیدی هغه که داوړیدو قصد کړی وي او که نه يې وي کړی سجده تلاوت ورباندې واجبېږي په دې شرط چې ورته معلومه شي چې د سجدې آيت وویل شو که ټیپ شوي تراويح دوهم ځل په راډیو، یا ټي وي کې خپرې شي او د سجدې آيت واوریدل شي نو سجده نه واجبېږي همدارنگه که ميرمنې په خاص ورځو (حيض او نفاس) کې له چاڅخه د سجدې آيت واورې نو سجده ورباندې واجب نه ده «آپ کی مسائل ص ۸۸ ج ۳»

مسئله: په ټیپ د سجدې د آيت په اوریدو سجده نه واجبېږي «آپ کی مسائل ج ۳ ص ۸۸»

مسئله: که چاپه لاوه سپيکر کې د قران تلاوت واورید او په هغه کې سجده راغله نو پر اوریدونکي کله چې اوریدونکي ته معلومه وي چې دا آيت د سجدې دی سجده پرې واجب ده «آپ کی مسائل ص ۸۷ ج ۳ مسئله: له راډیو څخه د سجدې د آيت پر اوریدونکيو سجده واجبېږي ځکه چې دا دویونکي آواز دی اوله ميگرافون څخه چې کوم آواز راوړي هغه يې د تلاوت عکس او نقل ليکلی دی «فتاوی محمودیه ص ۲۲ ج ۱۲»

مسئله: که چامرغه ته د سجدې آيت ورزده کړ دهغه په ویلو هم پر اوریدونکيو د تلاوت سجده نه واجبېږي ځکه چې د مرغه لوستل صحيح تلاوت نه دی همدارنگه که چا د سجدې آيت تلاوت کړ بل

سړي په خپله خورده تلاوت وانه وریږي خود هغه آواز له غره یاد یوال یا گنبدې سره تکر شو دده غوږ و ته راوړ سیدی نود دې آذانگي په اوړیدو هم سجده تلاوت نه واجبیږي.

لنډه دا چې اصول دادی چې د صحیح تلاوت په اوړیدو د تلاوت سجده واجبیږي د تیپ د کیست او فیتی او از تلاوت نه دی ځکه دهغه په اوړیدو د تلاوت سجده نه واجبیږي (صحیح تلاوت نه دی) او سپیکر آواز تر لیرې بیایي او کوم آواز چې مقتدیانو ته وررسي هغه هم هغه رنگه دامام د تلاوت او تکبیر او ازوي تیپ ددې په خلاف دی ځکه چې تیپ او از خوندي کوي او س چې کوم کسټ ولگول شي داد هغه تلاوت عکس دی کوم چې پر کیست په صوت شوی دی دا په خپله تلاوت نه دی ځکه یو پر بل قیاسول صحیح نه دي «آپ کی مسائل ص ۲۳۱ ج ۳» مسئله: په زړه کې د سجدې د آیت په ویلو سجده نه واجبیږي ځکه چې تلاوت کول ضروري دي له تلاوت پرته سجده نه واجبیږي (په ژبه ویلو واجبیږي) «فتاوی دارالعلوم ص ۴۴۲ ج ۴ بحواله در مختار ص ۵۵ ج ۱ و فتاوی محمودیه ص ۲۲ ج ۲»

مسئله: په یوه عامه غونډه کې دیو واعظ (نصیحت کوونکي) څخه د سجدې آیت واوریدل شي نو ټول اوړیدونکي دې جلا جلا سجده وکړي ځکه چې د سجدې د آیت په اوړیدو او لو ستلو سجده واجبیږي «فتاوی دارالعلوم ص ۴۲۲ ج ۴ بحواله در المختار ص ۷۱۷ ج ۱»

مسئله: د ټول قران مجید د تلاوت سجدې (خورلس سجدې) په پای کې که یو ځای وکړي نو دا هم جائز دي او غوره داده چې په هغه وخت یې وکړي «فتاوی دارالعلوم ص ۲۷ ج ۴ بحواله رد المختار ص ۷۲۱ ج ۱»

خود خنډولو گنجائش هغه وخت دی کله چې د تلاوت سجده په لمانځه کې نه وي ځکه چې په لمانځه کې خوبه یې سمدستی ادا کوي «مرتب رفعت قاسمي غفر له»

مسئله: د لمر ختو، لویډو او زوال پروخت د تلاوت سجده هم حرامه ده مگر چې کله د سجدې آیت په دغو وختونو کې ووايي نو سجده هم په دغو وختونو کې صحیح ده او د سهار له لمانځه وروسته تر لمر ختو پورې او د مازدیگر له لمانځه وروسته تر لمر لویډو پورې او د سهار د سپیدو پروخت د تلاوت سجده هم صحیح ده (کوم وخت چې په همدغه وختو کې د سجدې آیت تلاوت کړل شي) «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۴۳۱ و آپ کی مسائل ص ۸۵ ج ۳»

مسئله: پر اوړیدو نکیو سجده واجبیږي که هغوی ونکړه په لوستونکیو هیڅ گناه نشته اولو ستونکي دا وړیدو نکیو پر ځای د تلاوت سجده نشي کولای «فتاوی دارالعلوم ص ۴۳۱ ج ۴»

مسئله: بې اودسه د تلاوت سجده جائز نه ده «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۴۲۷»

مسئله: که چا په لمانځه کې د تلاوت سجده وویل او سجده یې وکړه بیا په کومه وجه د لمانځه در اگزولو او پرتیا شوه او بیایي هغه آیت تلاوت کړ نو دوه ځل بله سجده کول په کار دي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۴۲۸»

مسئله: د سجدې آیت یې ولوست سجده یې وکړه چې ولاړ شو پر مخ څه په یاد نه ورتلونو که رکوع ته ولاړ شي څه پروانه لري لمونځ صحیح دی «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۴۲۲»

مسئله: که کوم څوک د سجده آيت وليکي يا يې په زړه کې ووايي په ژبه يې ونه وايي يا يې يو يو حرف کړي يعني هجا او توري ووايي نو آيت په يو ځل او يو وار ونه وايي يا همدارنگه يې له چا واورې نو په دې ټولو صورتونو کې د تلاوت سجده نه واجبيږي «علم الفقه ج ۲ ص ۱۷۸»

مسئله: د چاپه ذمه چې د تلاوت سجده وي دهغه دادا کيدو صورت دادی چې اندازه دې ولگوي بيا د هره ورځ چې څومره يې وسوي د قضا په نيت د سجده کوي د دې كفاره همدغه ده چې سجده وکړي «فتاوی دارالعلوم ج ۴ ص ۴۲۹ بحواله ردالمحتار ص ۷۲۱ ج ۱»

مسئله: د جمعې، اخترانو او سوکه قرائت ويلو په لمنځونو کې د سجده آيت ويل نه دي په کار ځکه چې ويره شته چې مقتديانوته اشتباه پيداشي «علم الفقه ص ۱۸۱ ج ۲»

مسئله: د تلاوت سجده پر هغو خلکو واجبيږي چې لمونځ ورباندې واجب وي په ادا سره يا قضاء سره پر حائضه او نفاسه ميرمنو، پرنابالغ اولیوني واجب نه ده هغه لیونی چې لیونتوب يې تريوه شپه او ورځ زیات وي له هغه وروسته که لیونتوب زائل شي او کنه او د کوم سړي چې لیونتوب تريوه ورځ او شپه کم وي پر هغه واجب ده همداسې پر مست او جنب هم واجب ده «علم الفقه ص ۱۷۸ ج ۲»

له: که يو شخص د خوب پر مهال د سجده آيت تلاوت کړ، بال سجده ورباندې واجب ده کله چې په دې پوه شي چې دا آيت تلاوت کړ «علم الفقه ص ۱۷۷ ج ۲»

مسئله: د سجده آيت له کوم انسان څخه اوريدل که پوره آيت واورې يا صرف د سجده لفظ دمخکني يا وروستني يوه لفظ سره واورې هغه که په عربي وي يا په کومه بله ژبه وي که اوريدونکي ته دا معلومه وي چې دا ترجمه د سجده آيت ده او که نه وي ورته معلومه خود ناخبرتيا په صورت کې چې د سجده په ادا کيدو کې څومره ځنډ راشي په هغه کې دی معذور بلل کيږي «علم الفقه ص ۱۷۷ ج ۲»

مسئله: له مقتدي څخه که د سجده آيت واوريدل شي نو سجده نه واجبيږي نه پرده نه پردغه امام او نه په هغه خلکو کوم چې په دې لمانځه کې شريک وي هو! که کوم خلک له دې امام سره په لمانځه کې شريک نه وي خواه که هغوی لمونځونه نه کوي يا کوم بل لمونځ ادا کوي نو پر دوی سجده واجبيږي «علم الفقه ص ۱۷۸ ج ۲»

يعني يو مقتدي په زوره د سجده آيت د امام شاته ولولي نو سجده د تلاوت نه واجبيږي صرف چې په جماعت کې ورسره شريک نه وي پر هغه خلکو واجبيږي «محمد رفعت قاسمي»

مسئله: د تلاوت په سجده کې نيت نه تړل کيږي بلکه د سجده په نيت دې الله اکبر ووايي سجده ته دې لار شي او بيا دې الله اکبر ووايي راپورته دې شي د سلام گرزو لوهم ضرورت نشته او په ناسته د تلاوت سجده کول هم جائز دي خوله ولاړې څخه تلل افضل دي «آپ کی مسائل» ص ۸۴ ج ۳»

مسئله: ځينې خلک سجده تلاوت وکړي دواړو لورو ته سلام گرزي دا غلط دي يعنی سلام اړولو ته اړتيا نشته «اغلاط العوام ص ۷۴»

مسئله: علماؤ ليكلي چې كه كوم شخص د سجدې د ټولس
آيتونو تلاوت په يوه مجلس كې وكړي نو الله تعالى ﷻ دده مشكل
لرې كوي او په داسې حالت كې اختيار دي چې ټول آيتونه په يو ځل
ووايي اوله هغه وروسته خورلس سجدې وكړي يا له هريوه
ويلو وروسته دهغه سجده وكړي «علم الفقه ج ۲ ص ۱۸۱»

مسئله: د خارج د لمانځه سجده په لمانځه كې او د لمانځه سجده
د لمانځه د باندې بلكه په نورو لمونځو كې هم نشي ادا كيدای نو كه
كوم شخص په لمانځه كې د سجدې آيت ولولي او سجده كول يې
هیرشي نو دهغې گناه پرده پاتيرې چې اوس پرته له توبې كېنلوبله
لاره نلري يا يې ارحم الراحمين په خپل فضل معاف كړي.

مسئله: كه كوم څوك په لمانځه كې د كوم بل چا څخه د سجدې آيت
واوري كه څه هم هغه بل هم په لمانځه كې وي نو داسې سجده د لمانځه
د باندې گنله كيږي په لمانځه كې دننه به يې نه ادا كوي بلكه له
لمانځه بهر به يې ادا كوي «علم الفقه ص ۱۷۹ ج ۲»

مسئله: د لمانځه سجده په خارج د لمانځه كې هغه وخت نشي
ادا كيدای كله چې لمونځ فاسد نه وي كه فاسد شي او دهغه
فاسدونكي د حيض راتلل نه وي نو هغه سجده به په خارج كې ادا كوي
او كه د حيض له امله په لمانځه كې فساد راغلی نو دغه سجده
معافيرې.

مسئله: د ټول سورت تلاوت كول او د سجدې آيت پرېښودل غلط دي
صرف له سجدې څخه د ځان ژغورنې لپاره دې د سجدې آيت نه

پرېږدي ځكه چې په دې له سجدې كولو څخه گويا انكار دي «بهشتي
زيور ص ۲۵ ج ۲ و علم الفقه ص ۱۸۱ ج ۲»

مسئله: په تراويجو كې امام د دوو ركعتونو نيت و تاري په لومړي
يادو هم ركعت كې يې د تلاوت سجده وويله سجده يې وكړه او دوه
ركعتي يې پوره كړل بيا يې د دوو ركعتونو نيت و تاري سهاو يې بيا هغه
د سجدې آيت ولوست نو په دې صورت كې به دوهمه سجده كوي
ځكه چې د تكبير تحریمه په ويلو بل لمونځ پيل كول حكما مجلس
بدلوي «مراقی الفلاح ص ۲۸۲ فتاوی رحيميه ج ۴ ص ۴۲۸»

مسئله: امام د آلم سجده سورت تلاوت كړ سجده يې وكړه او بيا يې
پر همدغه ځای د سهار او نورو په لمانځه كې همدغه سورت دوهم ځل
ولوست نو دوهمه سجده لازميږي «فتاوی رحيميه ص ۴۰۴ ج ۴
الاشباه ص ۱۹۱»

مسئله: ځينې ميرمنې پر قران كريم سجده كوي دا غلطه ده په دې سره
سجده د تلاوت نه ادا كيږي «بهشتي زيور ص ۴۲ ج ۲»

مسئله: كه د سجدې يو آيت په يوه مجلس كې څو ځله وويل شي نو يوه
سجده واجبيږي او كه يو آيت د سجدې وويل شي بيا هم هغه آيت له
بيلا بيلو څوكو څخه واوريدل شي بيا هم يوه سجده واجبيږي كه
اوريدونكي مجلس بدل نكړ نو يوه سجده واجبيږي دويونكي مجلس
كه بدل شي او كه نشي بدل كه دا وريدونكي مجلس بدل شي نو پرده
معتدي سجدې واجبيږي دويونكي مجلس كه بدل شو وي او كه
وي بدل شوی كه دويونكي مجلس بدل شي نو په دې صورت كې هم
څو سجدې ورباندې واجبيږي د مجلس بدلولو دوه صورتونه دي:

يو حقيقي بل حکمي که ځای بدل شي نو حقيقي دی او که ځای نکرې بدل بلکه کوم داسې کار ورځينې وشي چې له هغه څخه دافهمول کيږي چې لومړی فعل او کاريې ختم کړ او س يې دوهم پيل کړ نو دا حکمي تبديل ده.

د حقيقي مثال: ۱ دوه کوره جلا جلا وي اوله يوه کوره بل کور ته ولاړ شي په دې شرط چې تريو دوه گامه زيات تگ وغواړي ۲ سپوروي پلي شي.

د حکمي مثال: د سجدې آيت يې تلاوت کړ تريو دوه زياتې گولې ډوډۍ يې وخورله د چاسره تريو دوه زياتو کلمو خبرې يې وکړې يا ځملاست ويده شو يا په پيرلو پلورلو بوخت شو، که تريو دوه زياتې گولې ډوډۍ ونه خوري، له چاسره تريو دوه کلمې زياتې خبرې ونکړي ځملي ويده نشي بلکه په ناسته ناسته ويده شي نو په دې ټولو صورتونو کې مجلس نه بدلېږي.

مسئله: که يو آيت د سجدې څو ځله په يوه مجلس کې وويل شي نو اختيار دی چې له تر ټولو وروسته سجده کوي يا له لومړي تلاوت وروسته ځکه چې يوه سجده له خپل مخکني او وروستني تلاوت لپاره بس ده خو احتياط په دې کښې دی چې تر ټولو وروسته سجده وکړل شي «علم الفقه ص ۱۸۰ ج ۲»

مسئله: که پريوه ځای د سجدې آيت څو ځله ووايي نو يوه سجده واجب ده که تر ټولو ويلو وروسته په پای کې سجده کوي يا يې لومړی ځل ووايي سجده وکړي بيا دغه د سجدې آيت له ځان سره ووايي (لکه چې حفظ کوونکي دې ته اړوي) او که ځای بدل شو بيا دغه آيت

ووايي بيا دريم ځای ته ولاړی دغه آيت يې بيا ووايي همدارنگه پر لپسې يې ځايونه بدلول نو څومره ځله چې يې ووايي هغومره سجدې به کوي «بهشتي زيور ص ۴۳ ج ۲ بحواله مجمع الانهر ص ۱۵۸»

مسئله: که چيرې يو ځای ناست وي د سجدې څو آيتونه تلاوت کړي نو هر څومره آيتونه چې يې ويلې وي هغومره سجدې به کوي.

مسئله: په ناسته يې د سجدې کوم آيت ولوستی بيا ولاړ شو خوله ځايه شوريندلای نه دی چيرې چې ناست و پر هغه ځای په ولاړه هغه ايت بيا ووايي نو يوه سجده واجب ده.

مسئله: يو ځای يې د سجدې آيت ولوست بيا په کوم کار پسې ولاړی او بيا بيرته دې ځای ته راغلی دوهم ځل يې هغه آيت ولوستی بيا به هم دوي سجدې کوي (ځکه چې مجلس بدل شو)

مسئله: که يو ځای ناست وي او د سجدې آيت ووايي بيا چې يې کله دقران تلاوت پوره کړ نو پر همدغه ځای په ناسته په يوبل کار اخته شو مثلاً ډوډۍ خورل، ياد ميرمنې و ماشوم ته تۍ ورکول، تردې وروسته يې بيا هغه آيت د سجدې ولوست بيا هم دوي سجدې واجبېږي ځکه چې کله بل کار پيل کړي گواکي مجلس بدل شو.

مسئله: د کورد کوټې ياد الان په يو کونج کې يې د سجدې آيت ولوست بيا بل کونج ته ولاړی هغه آيت يې ولوست يوه سجده کافي ده که هر څومره واړه يې ووايي، البته که په کوم بل کار اخته کيدو وروسته يې هغه آيت ولوستی نو دوهمه سجده کول غواړي بيا په دريم کار بوختيدو وروسته يې که ووايي نو دريمه سجده واجبېږي.

مسئله: که غټ کوروي نو په بل کونج کې په بیا بیا ویلو بله سجده واجبېږي او په دریم کونج کې په ویلو دریمه واجبېږي.

مسئله: د مسجد هم همدغه حکم دی کوم چې دې کوتې او خونې دي که د سجدې یو آیت څو ځله ووايي نو یوه سجده واجب ده که په یو ځای په ناسته ناسته یې ووايي او که اخواد یې خوا په گرزید وراگرزیږي ووايي.

مسئله: که په لمانځه کې د سجدې یو آیت څو ځله ووايي بیا هم یوه سجده واجب ده که تر ټولو ویلو وروسته په پای کې سجده وکړي یا یې یو ځل ووايي سجده وکړي بیا په همدغه رکعت یا بل رکعت کې هغه آیت ووايي «بهشتي زیور ص ۴۵ ج ۲»

مسئله: ویونکي ځای بدل نکړي یوه ځای ناست څو ځله یې یو آیت ووايو اما اوریدونکي ځای بدل کړ چې لومړی ځل یې یو ځای واورید او دوهم ځل پر بل ځای نو پریونکي یوه سجده واجب ده او پراوریدونکي چې څومره ځله یې اوریدلی وي هغومره سجدې واجب دي.

مسئله: که چیرې په یوه سورت کې یو سړی یو آیت ونه وایي یوازې د سجدې آیت ووايي نو په دې کې هیڅ حرج نشته او که په لمانځه کې داسې وکړي نو په هغه کې شرط همدادی چې د آیت به دوهمه درازوي چې د دریو کوچني آیتونو سره برابر وي خو غوره داده چې د سجدې له آیت یو دوه آیتونه ملګري کړي وایي «بهشتي زیور ص ۴۵ ج ۲ بحواله مجمع الانهر ص ۱۵۸ ج ۱ و شرح وقایه ص ۲۳۳ ج ۱»

مسئله: که له یو چا څخه ډیرې تلاوت سجدې پاته شوې وي نو احتیاط په دې کې دی چې د هرې سجدې په بدل کې پاو کم دوه سیره غنم یا دهغه قیمت صدقه کړي «جواهر الفقہ ج ۱ ص ۳۹۳»

دهغه آیتونو بیان کوم چې سجده تلاوت ورباندې واجبېږي په قران کریم کې څو رلس داسې آیتونه دي چې دهغوی په ویلو او اوریدلو یوه سجده واجبېږي تفصیل دهغو آیتونو د ادی: ۱ د سورة اعراف په پای کې دا آیه: إِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ

عِبَادَتِهِمْ وَيُسَبِّحُونََهُ وَلَهُ يُسْجَدُونَ ﴿۱۱﴾ آیه ۲۰۲ پاره ۹/

۲ د سورة رعد په دوهمه رکوع کې دا آیه: وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَظِلَالُهُم بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ ﴿۱۵﴾ آیه ۱۵

۳ د سورة نحل د پنځمې رکوع د پای دا آیه: وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مِنْ دَابَّةٍ وَالْمَلَائِكَةُ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿۱۱﴾ سَخَّافُونَ رَبَّهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴿۱۲﴾ ۴۹، ۵۰

۴ د سورة بنی اسرائیل په دوولسمه رکوع کې دغه آیه: وَنَحْزِرُونَ لِلَّذِينَ يَبْكُونَ وَيَزِيدُهُمْ خُشُوعًا ﴿۱۱﴾ پاره آیه ۱۰۹

۵ سورة مريم په څلورمه ركوع كې داآية : إِذَا تَنَلَّى عَلَيْهِمْ ءَايَتُ
الرَّحْمَنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا ﴿١٢﴾ پاره ۱۲ آية ۵۸ «

۶ سورة حج په دوهمه ركوع كې دغه آية : أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ
مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ
وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَابُّ وَكَثِيرٌ مِّنَ النَّاسِ وَكَثِيرٌ حَقٌّ عَلَيْهِ
الْعَذَابُ وَمَنْ يُنِ اللَّهَ فَمَا لَهُ مِن مُّكْرِمٍ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ ﴿١٨﴾
پاره ۱۷ آية ۱۸ «

۷ سورة فرقان د پنځمې ركوع داآية : وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اسْجُدُوا لِلرَّحْمَنِ
قَالُوا وَمَا الرَّحْمَنُ أَنَسْجُدُ لِمَا تَأْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُورًا ﴿٢٠﴾ پاره ۱۹
آية ۲۰ «

۸ سورة نمل په دوهمه ركوع كې داآية : أَلَا يَسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي يُخْرِجُ
الْخَبْءَ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُخْفُونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿٢٠﴾ اللَّهُ
لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿٢١﴾ پاره ۱۹ آية ۲۲ «

۹ سورة الم تنزيل السجده په دوهمه ركوع كې دغه آية : إِنَّمَا يُؤْمِنُ
بِءَايَاتِنَا الَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِهَا خَرُّوا سُجَّدًا وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَهُمْ
لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٢١﴾ پاره ۲۱ / آية ۱۵ «

۱۰ سورة ص په دوهمه ركوع كې دغه آية : وَخَرُّوا كَعَمَاءٍ وَنَبَاتٍ ﴿٢٤﴾
آية ۲۴ «

۱۱ سورة حم سجده په پنځمه ركوع كې داآية : فَإِنِ اسْتَكْبَرُوا
فَالَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ يُسَبِّحُونَ لَهُ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُمْ لَا يَسْأَمُونَ ﴿٣٨﴾
پاره ۲۴ آية ۳۸ «

۱۲ سورة نجم په پاى كې دغه آية : فَاسْجُدُوا لِلَّهِ وَاعْبُدُوا ﴿٢٢﴾ پاره
آية ۲۲ «

۱۳ په سورة انشقاق كې دغه آية : وَإِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْءَانُ لَا
يَسْجُدُونَ ﴿٢١﴾ آية ۲۱ «

۱۴ په سورة اقراء كې دغه آيت : كَلَّا لَا تُطِيعُوهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ ﴿١٩﴾
پاره ۳۰ آية ۱۹ «

يادونه: مالکيه او حنفيه د سورة حج د پای آيت په هغو ځايونو کې نه شميري په کومو چې د تلاوت سجده واجبيږي «کتاب الفقه ص ۷۵۵ ج ۱»

د تراويحو پر ختم حافظ ته تحفه او نذرانه ورکول

سوال: څه فرمايي علماء د دين او شرع متين دلاندي مسئلې په هکله چې دروژې مبارکې په مياشت کې حافظان تراويح ورکوي او د ختم په ورځ خلک حافظ صاحب ته څه تحفې او سوغاتونه ورکوي په عامه توگه داسې وي چې څه پيسې دده لپاره ټاکلې نه وي بلکه هغه وخت جامې او نور يا صرف روپۍ چې څومره وي خلک يې ورکوي آيا د حافظ لپاره تحفه او هديه اخيستل روادي؟ که حافظ صاحب تحفه واخيسته نو آيا ددې قران او روونکي او اوريدونکي ته کوم ثواب ورکول کيږي او کنه؟ آيا په تحفه اخيستونکي حافظ پسي تراويح صحيح دي؟ او آيا دده ته ثواب ورکول کيږي؟ په ځواب موږ ونازوي دلته سخت انتشار او اختلاف دی

پوښتونکي محمد مختار احمد سر تاگنج مظفر پور

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

جواب: د قران کریم ویل او اوریدل هم طاعت او عبادت دي د حضرت امام ابو حنيفه رحمته الله علیه مذهب دادي چې پر طاعت باندي اجر و مزدوري اخيستل روانه دي اخيستونکي او ورکوونکي دواړه گنهگار دي د متقدمينو همدغه مسلک او مذهب دی خو متاخرينو احنافو د امام اعظم رحمته الله علیه او متقدمينو په مسلک کې دوخت او حالاتوله نظره څه اسانتيا پيدا کړه او توسع يعني پراخي يې

وښودله د قران د تعليم او ورزده کولو د ختميدوله ويږي يې د قران کریم پر تعليم اجرت اخيستل روا وبلل د مسجد و نو د آبادي او د جماعت د پاتيدو ويږي په بنسټ يې په اذان، اقامت او امامت باندي اجر و اخيستل جائز وبلل دروژې په تراويحو کې پر قران او رولو د متقدمينو رايه موږ ته معلومه نه ده غالباً لدې جزيې څخه متقدمين ساکت او خاموش دي په اوس وخت هم د مولانا تهمانوي رحمته الله علیه او دارالعلوم ديويند فتوی همدغه ده چې په روژه مبارکه کې پر قران او رولو مزدوري اخيستل جائزه دي اوله مخکې څخه مزدوري ټاکل صحيح نه دي او که له مخکې دا ورته معلومه وه چې مونږ به قران او روو او په هغه کې به روپۍ را کول کيږي او اوريدونکي دا گټې چې مونږ به قران واورو او مونږ به څه ورکو نو په داسې حالت کې هم په قران او رولو څه اخيستل يا څه ورکول جائزه دي خوله دغو ټولو خبرو سره زموږ رايه داده چې که په تراويحو کې څه اخيستل او څه ورکول حرام وگرزي نو څو ورځې وروسته به د حافظانو په شمير کې کمښت راشي اولې موده وروسته به په مسجدونو کې په تراويحو کې د قران د ختم کولو لړۍ بنده شي دروژې له دوو غړو څخه به يو غړی قيام اليل (تراويح) کمزوري شي او سوکه سوکه به په مسجدونو کې د تراويح جماعت ختم شي او چيري چې د سورتونو تراويح کيږي په هغوی کې به هم ډير لږ خلک برخه اخلي او دروژې مبارکې دغه روښانه شپې چې په اوس دور کې د اسلام شعار بلل کيږي ډير به کم شي د حفظ په درجو کې به د ماشومانو شمير لږيږي او حافظان چې کله تراويح ورکول پريږدي نو قران به يې

هیرشي همدارنگه به دقران حفظ په خطر کې ولویږي او د تراويحو په اړه چې کوم صورت حال دی له هغه څخه به مونږ په نظري او فرضي طریقو غاړې نشو خلاصولای بلکه مونږ به پر واقعي او عملي صورتونو غور او فکر کوو زموږ په خیال کې واقعي شکل هم هغه دی چې یادونه یې پورته وشوه ځکه زموږ رایه داده چې په تراويحو کې دې دقران کریم د اورولو په اړه هغه پراخي راوايستل شي کومه چې دقران د تعلیم او حدیث د تعلیم او د فقهي د تعلیم، امامت، اذان او اقامت په اړه راایستل شوې ده سمه مزدروي ورسره خلاصول خو مناسب نه معلومیږي چونکه قران مخته دی او د هغه د ادب غوښتنه داده چې د هغه پر تعلیم او اورولو د پیلورلو خبرې ونشي خود اوریدونکي د افراط جوړیږي چې دوی دقران او روونکي خدمت تر خپل وس زیات وکړي همدارنگه خپل ارزښتمن وخت اوریدونکي ته ورکړ خپلې ورځې او وختونه یې محبوس او بند کړل ځکه نو دقران د حافظ لپاره تحفه او سوغات اخیستل جائز دي په تحفه اخیستونکي حافظ پسې قران اوریدل هم د اجر او ثواب باعث دي او په تحفه اخیستونکي حافظ پسې تراویح کول بالکل صحیح دي او د دې پوره ثواب ورکول کیږي.

والله تعالی اعلم

منت الله رحمانی غفرله

۱۲ رمضان المبارک ۱۴۰۶ هـ ج

پر همدې مسئله دلاندې علماؤ امضاگانې

محمد شمس الحق عفی عنه مدرس جامعه رحمانی مونگیر شیخ الحدیث جامعه رحمانی مونگیر ۱۲/۹/۶۷ هـ ج د اجرت مسئله خو ترخپنې لاندې راتلای شي اما د تحفی په جواز کې څه شبه ده زییر احمد القاسمي استاذ فقه جامعه رحمانی مونگیر محمد صدر عالم غفرله د زمانې د حالاتو له مخې چې کوم گنجائش ورکول شوی هغه د فقهي سره سم دی مولانا محمد ظفیر الدین غفرله مقیم خانقاه رحمانی مونگیر مفتی دارالعلوم دیوبند ضلع سهارنپور مولانا محمد شهاب الدین کوثری محله دلی پور و ارد شمیره ۱۲ حضرت امیر شریعت مد ظله رایه د حالاتو له مخه زیاته مناسبه ده دارالافتاء امارت شرعیه خانقاه مونگیر، مولانا محمد تسلیم صاحب نائب ناظم جامعه رحمانی انقاه مونگیر، مولانا صغیر احمد رحمانی استاذ جامعه رحمانی مونگیر، جواب صحیح دی مولانا عبد المجید مفتاحی جامعه رحمانی خانقاه مونگیر محمد نعمت الله القاسمي مفتی امارت شرعیه بهار خانقاه رحمانی مونگیر ۱۲ رمضان ۱۴۰۶ هـ ج

د نفلو جماعت کول

محترم او مکرم حضرت مفتی صاحب دارالعلوم دیوبند دامت برکاتهم السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته !

ستا سوبه خدمت کې عرض دی چې علماء د دین څه فرمایي په دې مسئله کې که کوم دقران حافظ د لماخوستن له لمانځه وروسته یا په تهجد کې په نفلو کې قران کریم وایي او په دې حافظ پسې گن شمیر لمونځ کوونکي دقران اوریدو لپاره د ثواب په نیت شریک شي

نوايا په داسې طريقه په نفلو کې قران اوریدل جائز دي که
ناجائز او دامام ابو حنيفه رحمته الله عليه په اند زیات شمیر خلک د نفلو
جماعت کولای شي او کنه؟ او آیا دغو خلکو ته په د اړول ثواب ورکول
کیري او کنه؟ له جواب: څخه په گټه تر لاسه کولو مو ونازوي
ستاسو ډیره مننه فقط والسلام

المتستفتی محمد مستقیم دیوبند محله ضیا الحق

۲۳ رمضان المبارک ۱۴۰۸ هـ ج

باسمه تعالی

الجواب بالله التوفيق

په درمختار کې راغلي دي: انه يكره ذلك لو على سبيل التداعى بان
هذه يقتدى اربعة بواحد «كما فى الدرر» ولا خلاف فى صحة الاقتداء
اذ لمانع (الى قوله) ولولم ينوالامامة لا كراهة على الامام -
تردي لاندې په شامي کې راغلي: لو اقتدى به واحد او اثنان ثم جاءت
جماعة اقتدوا به قال الرحمتى ينبغى ان تكون الكراهة على
المتاخرين ۱۲

له دغو عباراتو څخه معلومه شوه چې له دوو دريو زيات مقتديان که
په جماعت کې له امام سره شریک شي نو د احنافو په نزد مکروه دی
خو که صرف له دوو دريو مقتديانو سره جماعت پیل کړي وروسته
نور په خپله راشي په کې شریک شي او امام د هغوی د امامت نیت نه
وي کړی نو دامام او د هغودو و دريو مقتديانو چې له اوله سره په
جماعت کې شریک و د دوی په لمانځه کې کراهت نه راځي بکله

کراهت صرف پر وروسته راتلونکيودی «هكذا فى فتاوى محمودیه
ص ۱۲۱ دوهم توک وفى الفتاوى بدارالعلوم دیوبند»
والله تعالى اعلم

کتبه العبد نظام الدين اعظمی

مفتی دارالعلوم دیوبند ۲۴ / ۹ / ۱۴۰۸ هـ ج

الجواب صحیح

حبیب الرحمن خیر ابادي مفتی دارالعلوم دیوبند

۲۴ / ۹ / ۱۴۰۸ هـ ج

یادونه: له مکروه څخه مراد تحریمي مکروه دي

والله اعلم بالصواب ۲۴ / ۹ / ۱۴۰۸ هـ ج